

ምዕራፍ ፶፮ ።

የሀገር ፣ ናግራን ፣ እልቂት ፣ በልዩ ፣ ልዩ ፣ ጸሐፊዎች ፣ ዘንድ ፣ የሚነበበው ፣ ታሪክ—አፄ ፣ ካሌብ ፣ ወደደቡብ ፣ ዐረብ ፣ ተሻግሮ ፣ የክርስቲያኖቹን ፣ ደም ፣ ተበቅሎ ፣ የዐረብን ፣ አገር ፣ ግዛት ፣ አደላድሎ ፣ ወደአክሱም ፣ እንደተመለሰ ።

በዚህ ፣ ዘመን ፣ ጅጅባ ፣ ዓ. ምሕረት ፣ በናግራን ፣ የተደረገውን ፣ እልቂት ፣ በዘመኑ ፣ የነበሩ ፣ የዐረብ ፣ የቁስጥንጥንያና ፣ የሶርያ ፣ ጸሐፊዎች ፣ የመንግሥትና ፣ የቤተ ክህነት ፣ ደራሲዎች ፣ እነፕሮኮፕዎ ፣ እነሰርጊዮስ ፣ በአሳብ ፣ እንኳን ፣ በዩሆን ፣ በዝርዝር ፣ ነገር ፣ በልዩ ፣ ልዩ ፣ ዓይነት ፣ እየለያዩ ፣ ጽፈውታል ። በነርሱም ፣ ጽሑፍ ፣ ውስጥ ፣ የአክሱሙን ፣ ንጉሥ ፣ ካሌብን ፣ እልጽባን ፣ ወይም ፣ አለአጽባክ ፣ የይሁዲውን ፣ ንጉሥ ፣ የኛ ፣ የግዕዙ ፣ ፊንሐስ ፣ የሚለውን ፣ ዱ ኖዋስ—ዱናን ፣ . . . ብለውት ፣ ይገኛል ። በዚህም ፣ ጽሑፍ ፣ ውስጥ ፣ ማዝሩቅ ፣ የሚባለው ፣ የሒሚያ ሪት ፣ ንጉሥ ፣ የአይሁዶቹንና ፣ የአረመኔዎቹን ፣ ድጋፍ ፣ ይዘ ፣ ክርስቲያኖቹን ፣ እንዳሳደደ ፣ በዚህም ፣ ጊዜ ፣ የክርስቲያኖቹ ፣ ጳጳስ ፣ ቶማስ ፣ ወደአክሱም ፣ መጥቶ ፣ ለአክሱም ፣ ንጉሥ ፣ በክርስቲያኖቹ ፣ ላይ ፣ የተደረገውን ፣ ግፍ ፣ አመልክቶ ፣ በሐይዋና ፣ የሚመራ ፣ ጦር ፣ ይዘ ፣ መመለሱ ፣ በዚህ ፣ ጊዜ ፣ ማዝሩቅ ፣ ከአክሱም ፣ የሔደውን ፣ የጦር ፣ ሠራዊት ፣ ብዛት ፣ ባየ ፣ ጊዜ ፣ ፈርቶ ፣ እርቅ ፣ ማድረጉ ፣ በእርቅ ፣ ብዙውን ፣ ሠራዊት ፣ ከመለሰ ፣ በኋላ ፣ ክርስቲያኖቹን ፣ እንዲጠብቅ ፣ በናግራንና ፣ በዛፋር ፣ የቀረውን ፣ ሦስት ፣ መቶ ፣ የሚያህል ፣ ወታደርና ፣ ክርስቲያኖቹን ፣ የእርቅን ፣ ቃል ፣ ሽሮ ፣ በክፍት ፣ እንደፈጃቸው ፣ በናግራንና ፣ በዛፋር ፣ በሀድራሞት ፣ ያሉት ፣ አብያተ ፣ ክርስቲያናትን ፣ እንዳቃጠለ ፣ የዚህንም ፣ ወሬ ፣ የአክሱም ፣ ንጉሥ ፣ አፄ ፣ ካሌብ ፣ በሰማ ፣ ጊዜ ፣ ዛውንስን ፣ የሚባለውን ፣ የጦር ፣ አለቃውን ፣ አስከትሎ ፣ የኤርትራ ፣ ባሕርን ፣ በመርከብ ፣ ተሻግሮ ፣ ዐረብ አገር ፣ ገብቶ ፣ የማዝሩቅን ፣ ጦር ፣ ፈጅቶ ፣ ንጉሡንም ፣ ገድሎ ፣ ክርስትናን ፣ አደላድሎ ፣ በአገሩም ፣ ላይ ፣ አሱኦር ፣ የሚባለውን ፣ አንግሥ ፣ እንደተመለሰ ፣ ተጽኖል ። በዚህም ፣ ጽሑፍ ፣ ያዕቆብ ፣ ዘሥሩግና ፣ ስምዖን ፣ የሚባል ፣ የቤት ፣ አርሳም ፣ ገዳም ፣ አበ ፣ ምኔት ፣ የሰብአ ፣ ናግራን ፣ ክርስቲያኖችን ፣ ለማጽናናት ፣ የጻፉት ፣ መልእክት ፣ የሐንስ ፣ ፕሳልፕስ ፣ የሚባል ፣ የቤተ ፣ አፍጦንያ ፣ መነኩሴ ፣ በግሪክኛ ፣ የደረሰውና ፣ በኋላ ፣ የኤዲሴው ፣ ያዕቆብ ፣ ወደሶርያ ፣ ቋንቋ ፣ የተረገመው ፣ በመዝሙር ፣ ቅርጽ ፣ ሆኖ ፣ ይገኛል ።

በሀገር ፣ ናግራን ፣ የክርስቲያኖቹን ፣ እልቂት ፣ የአፄ ፣ ካሌብን ፣ ወደ ፣ ዐረብ ፣ አገር ፣ መዝመትና ፣ የክርስቲያኖቹን ፣ እልቂት ፣ መበቀል ፣ ፕሮኮፕዎና ፣ ሴርጅዎስ ፣ (ሰርጊዮስ) ፣ የሚባሉት ፣ በብዙ ፣ ነገር ፣ ከዚያውም ፣ በተለይ ፣ የአይሁዱን ፣ መሪ ፣ ስምና ፣ የአፄ ፣ ካሌብን ፣ ስም ፣ እየለያዩ ፣ የአተራረክ ፣ መንገድም ፣ ትንሽ ፣ እየለዋወጡ ፣ ጽፈውታል ። ቢሆንም ፣ የሁለቱም ፣ አተራረክ ፣ መደምደሚያውን ፣ የክር

ስቲያኖቹን ፡ ማለቅና ፡ የካሌብን ፡ መበቀል ፡ ከመግለጽ ፡ አይዘሉም ። ከነዚህም ፡ የጥንት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ውስጥ ፡ ያንደኛውን ፡ አንዱ ፡ የሌላውን ፡ ሁለተኛው ፡ ጸሐፊ ፡ እየተከተለ ፡ ስለሚጽፈው ፡ ስለዚህ ፡ ስለሀገረ ፡ ናግራን ፡ ታሪክ ፡ የዛሬ ፡ ጸሐፊዎች ፡ የገን ፡ ጥሪ ፡ የኩልቦ ፡ የሉካ ፡ ዴይ ፡ ሳቤሊ ፡ የዋላስ ፡ ባጅ ፡ የኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፡ የታሪክ ፡ መጽሐፍ ፡ የአተራረክ ፡ መንገድ ፡ በየፊቱ ፡ እየለዋወጠ ፡ ሲዘረዝር ፡ እናገኛለን ። ከነዚህ ፡ ሁሉ ፡ ሙሴ ፡ ኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፡ በታሪክ ፡ ረገድ ፡ ይጠነቀቃል ፡ ለታሪኩም ፡ ሁልጊዜ ፡ ማስረጃና ፡ ደንበኛ ፡ ጽሑፍ ፡ ይከታተላል ፡ የሚባል ፡ ዝና ፡ በብዙ ፡ አንባቢዎች ፡ ዘንድ ፡ አግኝቷል ። ስለዚህ ፡ በኮንቲ ፡ ሮሲኒ ፡ የታሪክ ፡ መጽሐፍ ፡ በምዕራፍ ፡ ፮ ፡ ስለናግራን ፡ ታሪክ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ የጠቀሰናቸው ፡ የቀድሞዎቹ ፡ ጸሐፊዎች ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ መንገድ ፡ የተረኩትን ፡ በሰፊውና ፡ በዝርዝር ፡ መግለጹ ፡ ሳይቀር ፡ በጭሩ ፡ እንደዚህ ፡ ሲል ፡ ውሳኔ ፡ ይሰጣል ፡ «ክርስቲያንና ፡ ይሁዲ ፡ በየመን ፡ በሃይማኖትና ፡ በግዛት ፡ ፋክክርና፡ጸብ ፡ ባደረጉ ፡ ጊዜ ፡ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ለወገኖቹ ፡ ለክርስቲያኖች ፡ ለመርዳት ፡ ጉዞ ፡ ዝመረ ፡ በደረሰም ፡ ጊዜ ፡ ትልቅ ፡ ጦርነት ፡ ሳያደርግ ፡ የሂሚያሪቱ ፡ ንጉሥ ፡ ከተማው ፡ ዛፋር ፡ እንዳይያዝበት ፡ በአርቅ ፡ መለሰው ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የኤርትራ ፡ ባሕር ፡ የጦር ፡ ሠራዊት ፡ ለማሻገር ፡ የሚያስቸግርበትን ፡ ጊዜ ፡ መርጦ ፡ በየመን ፡ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ የተዋቸውን ፡ ወታደሮች ፡ ፈጀ ። በዚያን ፡ ጊዜ ፡ በየመንና፡በዙሪያው ፡ የሚገኙ ፡ ይሁዲዎች ፡ በናግራን ፡ የሚገኙትን ፡ ክርስቲያኖች ፡ ፈጁዋቸው ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የአክሱሙ ፡ ንጉሥ ፡ ከቀስጥንጥንያው ፡ ንጉሥ ፡ ጋር ፡ ስምምነት ፡ አድርጎ ፡ የጦር ፡ ሠራዊቱን ፡ ከአይላ ፡ ከክሊስማ ፡ ወደብ ፡ በመርከብ ፡ ይዞ ፡ ሔዶ ፡ አጥቂውን ፡ የሂሚያሪቱን ፡ ንጉሥ ፡ ተዋግቶ ፡ አሸንፎ ፡ ገደለው። ይኸም ፡ የካሌብ ፡ ድል ፡ አድራጊነት ፡ የተፈጸመው ፡ በጅጅጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ነው ፡» ብሎ ፡ ይተርክና ፡ በተረፈ ፡ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ለዐረብ ፡ ግዛት ፡ አብርሃ ፡ የሚባለውን ፡ ትቶ ፡ መመለሱን ፡ ከሌላው ፡ ዝርዝር ፡ ታሪክ ፡ ጋር ፡ እየተረከ ፡ ያቀርባል ።

በጥሪዬ ፡ መጽሐፍ ፡ በ፪ኛው ፡ ሾሊም ፡ ከ፻፵፬ ፡ ገጽ ፡ እስከ ፡ ፩፻፶፰ ፡ ያለው ፡ ደግሞ ፡ እንደዚህ ፡ የሚል ፡ ነው ። «በቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ዘንድ ፡ ካሌብ ፡ ሆኖ ፡ ስመ ፡ መንግሥቱ ፡ እለ ፡ አጽብሐ ፡ የሚባለው ፡ በነገሠ ፡ ጊዜ ፡ ወጣት ፡ አልነበረም ፡ ምክንያቱም ፡ በአባቱ ፡ በታዜና ፡ መንግሥት ፡ የእንደራሴነት ፡ ማዕርግ ፡ ነበረው ። እለ ፡ አጽብሐ ፡ በዘመኑ ፡ ሁሉ ፡ ትልቅ ፡ የክርስቲያን ፡ ንጉሥ ፡ የነበረው ፡ በጅጅጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወደ ፡ ፀረብ ፡ አገር ፡ ጦሩን ፡ ልከ ፡ አስገብሯል ። እለ ፡ አጽብሐ ፡ በአክሱም ፡ በነገሠበት ፡ ዘመን ፡ የቀስጥንጥንያው ፡ ንጉሥ ፡ የአናስታስ ፡ ዘመን ፡ ማለቂያ ፡ ላይ ፡ ሃይማኖቱ ፡ ይሁዲ ፡ የሆነ ፡ ዲኖባስ ፡ የሚባል ፡ በሂሚያሪት ፡ (የመን) ፡ ነገሠ ። እርሱም ፡ እንደ ፡ ነገሠ ፡ ቍጥራቸው ፡ እየበዛ ፡ የሚሔደውን ፡ ክርስቲያኖች ፡ ሊያጠፋ ፡ በመገመሪያ ፡ ፭፻፲፰-፭፻፲፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ላይ ፡ ፬፻፸፱ ፡ የሚሆኑ ፡ ክርስቲያኖች ፡ ፈጀ ። ይኸም ፡ ትላ ፡ ተብሎ ፡ ሳለ ፡ ቀጥሎ ፡ ባለው ፡ ጊዜ ፡ ከዚህ ፡ የበ

ሰጠ ፡ ብዙ ፡ ግፍ በክርስቲያኖቹ ፡ ላይ ፡ ፈጸመ ። በናግራን ፡ በጄፆጃፆ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ላይ ፡ አፊታስ ፡ የሚባል ፡ ክርስቲያን ፡ ሕዝቡን ፡ ያስተዳደር ፡ ነበር ፡ ዱኖቫስ ፡ በኃይል ፡ በጦር እያስፈራራ ፡ አፊታስን ፡ ግብር ፡ እንዲገብር ፡ አስገድዶት ፡ ነበር ። ይኸም ፡ ሳይበቃው ፡ ቀርቶ ፡ ዱኖባስ ፡ የናግራንን ፡ ከተማ ፡ ከቦ ፡ እየዘረፈ ፡ አስጨነቃት ። በከተማው ፡ ውስጥ የክርስቲያን ፡ መነኮላትና ፡ ቀሳውስት ፡ ብዙ ፡ ምዕመናን ፡ መሸገው ፡ ተቀምጠው ፡ ሳለ ፡ ላይገዳቸው ፡ በመሐላ ፡ ቃል ፡ ገብቶ ፡ ሳለ ፡ እነሱም ፡ በሰላም ፡ ተቀብለውት ፡ የነበረውን ፡ ወደ ፡ ውስጥ ፡ ከገባ ፡ በኋላ ፡ መሐላውን ፡ አፍርሶ ፡ ሀብታቸውን ፡ መዝረፍ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያኑን ፡ ማቃጠል ፡ ክርስቲያኑን ፡ መፍጀት ፡ ዠመረ ።

ጨካኙ ፡ ዱኖቫስ ፡ በዚህ ፡ በናግራን ፡ ጉድጓድ ፡ አስቆፍሮ ፡ እሳት ፡ እያስነደደ ፡ ክርስቶስን ፡ አንክድም ፡ ያሉትን ፡ ክርስቲያኖች ፡ ሁሉ ፡ ወደዚያ ፡ እየጨመረ እያቃጠለ ፡ አስፈጻቸው ። በዚህ ፡ ቀን ፡ ጄሺ ፡ ክርስቲያኖች ፡ ተፈጁ ። ይኸን ፡ ሁሉ ፡ ካደረገ ፡ በኋላ ፡ የክርስቲያኖቹን ፡ ንጉሥ ፡ የተከበረውን ፡ የገጄ ፡ ዓመት ፡ ሸማግሌ ፡ አፊታስ ፡ (ሂሩት) ፡ የሚባለውን ፡ እሬቱ ፡ ከነቤተ ፡ ሰቡ ፡ አስወጥቶ ፡ «ይኸን ፡ ሁሉ ፡ መከራ ፡ የጣሉብህ ፡ ክርስቶስን ፡ ማመንህ ፡ ነውና ፡ ካድ» ፡ ብሎ ፡ በጠይቀው ፡ አታላዮች ፡ ይክዳሉ ፡ እንጂ ፡ ነገሥታት ፡ ውላቸውንና ፡ መሐላቸውን ፡ ሃይማኖታቸውን ፡ አሁን ፡ አንተ ፡ ይቺን ፡ ከተማ ፡ አላጠፋም ፡ ብለህ ፡ እንደካድህ ፡ አይክዱም ። እኔም ፡ እንደ ፡ ከሐዲ ፡ ይሁዳ ፡ ክርስቶስን ፡ አልክድም ፡ ብሎ ፡ በድፍረት ፡ መለሰለት ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ሸማግሌው ፡ አፊታስ ፡ (ሂሩት) ፡ በክርስቲያን ፡ ሃይማኖቱ ፡ እንደጸና ፡ አንገቱን ፡ ተቆርጦ ፡ ተገደለ ።

በዚህ ፡ ጊዜ ፡ በቀስጥንጥንያ ፡ ዙፋን ፡ አናስታስ ፡ ሞቶ ፡ የብቲኖስ ፡ ተቀምጦ ፡ ነበርና ፡ የዚህን ፡ ወሬ ፡ ሲሰማ ፡ በጣም ፡ አዘነ ። ስለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ለእስክንድርያ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ለአስተሪዮስ (ከጠሞቱዎስ ፡ በኋላ) ፡ ደብዳቤ ፡ ጻፈ ። ሊቀ ፡ ጳጳሱም ፡ ወደአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ደብዳቤ ፡ ጻፍለት ፡ ብሎ ፡ መከረው ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የማር ፡ አብርሃምን ፡ ልጅ ፡ ኖኖሱስ የሚባለውን ፡ ዋና ፡ መልክተኛ አድርጎ ፡ ደብዳቤ ፡ አሲዞ ፡ ወደአክሱም ፡ ላከ ። የአክሱሙ ፡ ንጉሥም ፡ አራት ፡ እግር ፡ አለው ፡ በወርቅ ፡ እተለበደው ፡ ወረገላው ፡ ላይ ፡ የማዕርግ ፡ ልብሱን ፡ ለብሶ ፡ በጦር ፡ አለቆቹና ፡ መኳንንቶቹ ፡ ታጅቦ ፡ እንደተቀመጠ ፡ መላክተኞቹን ፡ ተቀብሎ ፡ አነጋገራቸው ። ደብዳቤውን ፡ ከአስተረጎሙና ፡ ጉዳዩን ፡ ከተረዳ ፡ በኋላ ፡ መልክተኞቹን ፡ በፍቅርና ፡ በሽልማት ፡ አሰናበተ ። ከዚያ ፡ ቁጥሩ ፡ ጄሺ ፡ የሚደርሰውን ፡ ጦሩን ፡ በደንብ ፡ አዘጋጅቶ ፡ በጄፆጃፆ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወደየመን ፡ ተጓዘ ፡ እንደደረሰም ፡ ጃሺ ፡ ጦር ፡ ይዞ ፡ የአይሁድ ፡ ጦር ፡ ከመርከብ ፡ ሲወርድ ፡ ጠብቆ ፡ ተዋጋው ። የካሌብ ፡ ጦር ፡ ወዲያው ፡ አሸንፎ ፡ በታተናቸው ፡ ከዚያ ፡ ካሌብ ፡ ወደየመን ፡ ከተማ ፡ ወደዛፋር ፡ ሔዶ ፡ የከተማውን ፡ ጠባቂዎች ፡ አሸንፎ ፡ ከተማውን ፡ ያዘ ። የአይሁዱ ፡ ንጉሥ ፡ ባለቤትም ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ተማረከች ። ከዚያ ፡ ከአይሁዱ ፡ ንጉሥ ፡ ከዱኖቫስ ፡ (ፊንሐስ) ፡ ጋር ፡ ተገናኝቶ ፡ ካሌብ ፡ ራሱ ፡ ፊንሐስን ፡ ወግቶ ፡

ከፈረሰ ፡ ላይ ወደባሕር ፡ ገለበጠውና ፡ ሞተ ፡ ይህም ፡ የሆነው ፡ በጆጃጆጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ነው ። ዱኖሻስ ፡ (ፊንሐስ) ፡ እንደ ፡ ሞተ ፡ የርሱ ፡ ዘመድ ፡ የሆነ ፡ አልግ ጃዳን ፡ የሚባል ፡ ጦርነቱን ፡ ለመቀጠል ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ሞክሮ ፡ ሳይሆንለት ፡ በመጨረሻው ፡ ሞተ ። ከዚህ ፡ ሁሉ ፡ በኋላ ፡ ካሌብ ፡ ወደዛፋር ፡ ከተማ ፡ ተመልሶ ፡ የክርስቲያኖቹ ፡ እልቂት ፡ ለት ፡ ደም ፡ በማፍሰስ ፡ አባሪ ፡ ተነባባሪ ፡ የነበሩትን ፡ የፊንሐስን ፡ ሹማምንቶች ፡ እየአስያዘ ፡ አስገደለና ፡ በሀገረ ፡ ናግራን ፡ የተፈጃትን ፡ የምዕመናን ፡ (የክርስቲያን) ፡ ደም ፡ በሚገባ ፡ ተበቀለ ። ክርስቲያኖችም ፡ በየሥፍራቸው ፡ ተመለሱ ። ካሌብም ፡ ወደ ፡ እስክንድርያው ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ የድል ፡ አድራጊነቱን ፡ ወሬ ፡ በደብዳቤ ፡ ገለጸ ። ሊቀ ፡ ጳጳሱም ፡ ወደቀብጥንጥንያው ፡ ንጉሥ ፡ ልከበሁሉም ፡ ዘንድ ፡ ታላቅ ፡ ደስታ ፡ ሆነ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ አዳ ፡ ካሌብ ፡ በናግራን ፡ የሾጎቹን ፡ የአሬታስን ፡ (ሄሩት) ፡ ልጅ ፡ ሾመ ። ወደዛፋርም ፡ ሔዶ ፡ ለየመን ፡ ግዛት ፡ ዘመዱን ፡ አለ ፡ አይዘን ፡ እንደራሴ ፡ አድርጎ ፡ ሾመው ፡ ሕዝቡ ፡ ግን ፡ ንጉሥ ፡ እነዲነግሥለት ፡ ፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ በእለ ፡ አይባ ፡ እንደራሴነት ፡ አለመደሰቱን ፡ ተመልክቶ ፡ ትውልዱ ፡ ዐረብ ፡ ሃይማኖቱ ፡ ክርስቲያን ፡ የሆነውን ፡ አሪያት ፡ (አቡ ፡ ሔሴም) ፡ የሚባለውን ፡ የሳናዓ ፡ ንጉሥ ፡ ብሎ ፡ ሾመላቸው ። ካሌብም ፡ እሱን ፡ ከነገሠ ፡ በኋላ ፡ አሪያት ፡ በያመቱ ፡ እንዲገብረው ፡ ትእዛዙን ፡ ሰጥቶ ፡ ወደ ፡ ዋናው ፡ ከተማ ፡ ወደአክሱም ፡ በደስታ ፡ ተመለሰ ። በየመን ፡ ያሉ ፡ አበሾች ፡ ጥቂት ፡ ዘመን ፡ ከቆዩ ፡ በኋላ ፡ በአሪያት ፡ ላይ ፡ ሸፍተው ፡ አብርሃምን ፡ አነገሡ ። አብርሃምና ፡ አሪያትም ፡ ከተዋጉ ፡ በኋላ ፡ አሪያት ፡ አሸንፎ ፡ ነበር ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ በሚቀጥለው ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ አብርሃ ፡ አሪያትን ፡ አስገደለና ፡ በየመን ፡ መንግሥት ፡ ላይ ፡ ተደላድሎ ፡ ተቀመጠ ። የአዳ ፡ ካሌብም ፡ ጦር ፡ ከአክሱም ፡ ሊወጋው ፡ በሔድም ፡ እያሸነፈ ፡ መለሳቸው ፡ በኋላ ፡ ግን ፡ ከካሌብ ፡ በኋላ ፡ ለነገሠው ፡ ለአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ እየገበረ ፡ የመንን ፡ ይገዛ ፡ ዠመር ። የሚል ፡ ነው ።

እንደዚሁም ፡ እነዚህ ፡ የጥንት ፡ የግሪክ ፡ ጸሐፊዎች ፡ በጌ ፡ መቶኛው ፡ ዓ ፡ ም ፡ ላይ ፡ ከአዘጋጁት ፡ ወደግዕዝኛ ፡ የተተረጎመውና ፡ የተደረሰው ፡ የሀገረ ፡ ናግራን ፡ ሰማዕታት ፡ ታሪክ ፡ እላይ ፡ ከተጻፈው ፡ በንዳንድ ፡ መንገድ ፡ እየለየ ፡ ያቀርብልናል ፡ ቃሉም ፡ በጭሩ ፡ እንደዚህ ፡ የሚል ፡ ነው ።

በዘመን ፡ የሰጠኖስ ፡ (የቀብጥንጥንያው ፡ ንጉሥ) ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ በኢየሩሳሌም ፡ አባ ፡ ዮሐንስ ፤ በእስክንድርያ ፡ አባ ፡ ጢሞቴዎስ ፤ በቀብጥንጥንያ ፡ አባ ፡ (ጠፋፍቷል) ? ፤ በአንጾኪያ ፡ አባ ፡ አውፍራስዮን ፤ በኢትዮጵያ ፡ አዳ ፡ ካሌብ ፡ ንጉሥ ፡ በነበሩበት ፡ ዘመን ፡ በሳባ ፡ ፊንሐስ ፤ የሚባል ፡ የአያሁድ ፡ አለቃ ፡ ነገሠ ። የካሌብ ጦር ፡ ሔዶ ፡ ከተዋጋውና ፡ ከአሸነፈው ፡ በኋላ ፡ መልሰው ፡ አይሁዶች ፡ አሸነፉ። ከዚያ ፡ ፊንሐስ ፡ ከናግራን ፡ ክርስቲያኖች ፡ ጋር ፡ ጌ ፡ ወር ፡ ተዋጋ ። በመጨረ

ሻም : ውል : ተዋዋሉ : እንደውሉ : ቃል : ለያጠፋቸው : ቃል : ገብቶ : በእርቅ :
 ወደቅጥራቸው : ግቢ : ውስጥ : ገባ : እነሱም : እጅ : ነሥተው : ተቀበሉት ።
 ከዚህ : በኋላ : የኤዲስ : ቆጶሱን : የአባ : ጳውሎስን : አጽም : ከመቃብር : አስወ
 ጥቶ : በእሳት : አቃጠለው : እነሱንም : አጠፋቸው ። የሞቱት : የወንዶቹ : ቀጥር :
 ፀሺ፣ፀፀ፣ፀፀ : የሴቱ : ፀፀ፣ፀፀ : ነው ። ድማኅ : የምትባለዋ : ሴት : በሰማዕትነት : ሞተች
 አብዛኞቹ : ሲሞቱ : የረዳቶቻቸውን : የቀስጥንጥንያንና : የኢትዮጵያን : (አክሱ
 ምን) : ነገሥታት : ስም : በጸሎታቸው : እያነሱ : ሞቱ ። ፊንሐስ : ወደፋርስ :
 ንጉሥ : ክርስቲያኖቹን : እንደኔ : አጥፋ : ብሎ : ላከ ። የሰጠረዳስ : ይኸን : ሁሉ
 በሰማ : ጊዜ : ወደእስክንድርያ : ሊቀ : ጳጳስ : ወደ : አባ : ጠሞቴዎስ : ወደ :
 አዲ : ካሌብም : የሳባን : ንጉሥ : (ፊንሐስን) : አጥፋ : ብሎ : ጻፈ ። ሊቀ : ጳጳ
 ሱም : ሳሙኤል : አማሌቅን : አጥፋ : ብሎ : ለሳኦል : እንደነገረው : ካሌብን : አይ
 ሁድን : አጥፋ : ብለው : ጻፉለት ። ካሌብም : የራሱን : ሰባ : ታላላቅ : ሁለት :
 ታናናሽ : መርከቦች : ይዞ : ለእርዳታ : ከፋርሶን : ከአይላ : ከቀጭዝም : የመጡለ
 ትን : መርከብና : ወታደሮች : ደባልቆ : ጉዞ : ገፍመረ ። እያለ : ይተርክና : ከዚያ : ቀጥሎ :
 ስለ : አዲ : ካሌብ : ጉዞ : በአዲስ : ምዕራፍ : እንደዚህ : ብሎ : ይገጥምራል ።

በስመ አብ : ወወልድ : ወመንፈስ : ቅዱስ : አሐዱ : አምላክ : : ካሌብ :
 ለጦርነት : ጉዞውን : ከመገፍፍ : በፊት : ወደቤተ : ክርስቲያን : ሔዶ : ልብሰ : መን
 ግሥቱን : አውልቆ : ማቅ : ለብሶ ፤ አቅርጎት : ምሥዋውን : ይዞ : ዓይኑን : ወደ :
 ሰማይ : አነሣ : እንደዚህም : እያለ : ጸለየ ። እግዚአብሔር : ሆይ : አቤቱ : ሁሉን
 የፈጠርህ : እልፍ : አዕላፍ : መላእክት : የሚገዙልህ : ኪሩቤልና : ሱራሬል :
 የሚያመሰግኑህ : የከሀናት : ፈጣሪ ፤ የጌቶች ፤ ጌታ ፤ የጌታችን : የመድኃኒታችን :
 የኢየሱስ : ክርስቶስ : አባት ፤ ብርሃናትን : የፈጠርህ ፤ ሰውን : ሁሉ : ከኃሣር : ወደ
 ክብር : ይመልሰው : ዘንድ : ልጅህን : ወደኛ : የሰደድህ : : አቤቱ : ያባቶ
 ቻችን : ፈጣሪ : እኛን : ስለማዳን : ሰው : በሆነው : በልጅህ : ምክንያት : ይህ :
 ከሐዲ : (ፊንሐስ) : ያደረገውን : ሁሉ : እነሆ : አይተኸዋል ። ወገኖችህን : እንደ :
 በግ : እንዳረዳቸው : ቤተ : ክርስቲያንህንም : እንዳቃጠለ : : ከዚህ : ወጥቼ :
 ይህን : ያንተንና : የኛንም : ጠላት : አይሁዳዊ : አጠፋዋለሁ ፤ በልጅህ : በክርስቶስ
 ኃይል : ለወንድሞቹ : ለምዕመናኑ : ላንተ : ለፈጣሪዬ : ቀንቼአለሁና : አታሳፍ
 ረኝ ፤ በኃጢአቱ : ብዛት : ግን : ልመናዬን : የማትሰማ : እንደሆነ : ከዚህ : በታ :
 ግደለኝ ። አቤቱ : ርስትህን : ኢትዮጵያን : ስምህን : ለማያውቁ : ለጠላቶችህ :
 አሳልፈህ : አትስጣቸው : ።

ከዚህ : በኋላ : ካሌብ : ጦሩን : በመርከብ : ይዞ : ወደዐረብ : አገር : ዘመተ :
 በደረሰም : ጊዜ : ካሌብ : ከነሠራዊቱ : እባሕር : ላይ : በመርከብ ፤ የአይሁዳዊ : ንጉሥ :
 ፊንሐስ : በየብስ : ሆኖ : ብዙ : ቀን : ሲሞገስ : ረኃብ : በኢትዮጵያውያን : ጸና :
 ፊንሐስ : ጥቂት : አሽከፎች : አስከተሎ : ከሠራዊቱ : ተለይቶ : ዕረፍት :
 ባደረገበት : ሰዓት : አህል : ፍለጋ : ከመርከብ : ወደየብስ : የወጠ : ኢትዮጵያው

ያን ፡ አግኝተው ፡ ተዋጉት ፡ አሸከርቸን ፡ ገድለው ፡ እሱን ፡ አሥረው ፡ ተሸክመው ፡
 ወደካሌብ ፡ አመጡት ። ካሌብም ፡ እርሱን ፡ ባዩ ፡ ጊዜ ፡ እግዚአብሔርን ፡ አመሰገነ ፡
 በርሱም ፡ እየተመራ ፡ የሳባን ፡ ንጉሥ ፡ ወጋ ፡ አሸነፈውም ፡ ከነመኳንንቱ ፡ ማረከው ።
 ካሌብ ፡ የአደሁድ ፡ ንጉሥ ፡ በነበረበት ፡ ቦታ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ሠራ ። መሠ
 ረቱም ፡ ሲቆፈር ፡ ካሌብ ፡ ራሱ ፡ ጿ ፡ ቀን ፡ ሲቆፍር ፡ ሰነበተ ። ወደቁስጥንጥንያ ፡
 ንጉሥ ፡ ወደዩስጢኖስ ፡ ወደ እስክንድርያ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስም ፡ ድሉን ፡ ለመግለጽ ፡ መል
 ክተኞች ፡ ሰደደ ። እነሱም ፡ ደስ ፡ አላቸው ። ሊቀ ፡ ጳጳሱ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡ ላከና ፡
 በብሔረ ፡ ሳባ ፡ ላይ ፡ ሾመው ። ካሌብም ፡ ከርሱ ፡ ጋር ፡ ወደናግራን ፡ ዘልቆ ፡ የፈ
 ረሱትን ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናት ፡ ሲያሠራ ፡ ሲያስጠግን ፡ ሰነበተ ። ከዚያ ፡ ወደ
 ብሔረ ፡ ሳባ ፡ ተመልሶ ፡ አብርሃ ፡ የሚባል ፡ ብልህ ፡ ሰው ፡ መርጠ ፡ ሾመላቸው ።
 ገዥውን ፡ አብርሃንና ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶሱን ፡ የሚጠብቁ ፡ አሥር ፡ ሺህ ፡ ሠራዊት ፡
 ተወላቸውና ፡ ወደአገሩ ፡ ወደአክሱም ፡ ተመለሰ ። ከዚያም ፡ ለእግዚአብሔር ፡ ምን ፡
 ላድርግለት ፡ ሲል ፡ አሰበና ፡ ሁሉንም ፡ ትቶ ፡ ይኸን ፡ ዓለም ፡ ንቆ ፡ ልብስ ምን
 ነሱናውን ፡ አንዲት ፡ መንቀልና ፡ አንዲት ፡ ምንጣፍ ፡ ብቻ ፡ ይዞ ፡ አባ ፡ ጳን
 ጠሌዎን ፡ ገዳም ፡ አጠገብ ፡ አለው ፡ ዋሻ ፡ ገብቶ ፡ ተቀመጠ ። ሁለተኛም ፡
 ወጥቶ ፡ ዓለምን ፡ እንዳያይ ፡ ማለ ። ቤተ ፡ መንግሥቱን ፡ በለቀቀበት ፡ ሰዓት ፡
 ዋጋው ፡ የከበረውንና ፡ የነገሠበትን ፡ ዘውዱን ፡ ከጌታችን ፡ መቃብር ፡ ደጅ ፡
 ስቀልልኝ ፡ የሚል ፡ የልመና ፡ ደብዳቤ ፡ ጨምሮ ፡ ለኢየሩሳሌም ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡
 ለአባ ፡ ዮሐንስ ፡ ሰደደ ። ካሌብ ፡ ዓለምን ፡ ንቆ ፡ በዋሻ ፡ ሲኖር ፡ በግንቦት ፡
 ፳ ፡ ቀን ፡ አረፈ ፡—

ለካሌብ ፡ የተደረሰ ፡ -

- ሰላም ፡ ለካሌብ ፡ ትእምርተ ፡ ግድገታ ፡ ለብዕሉ ፡
- እንተ ፡ ፈነወ ፡ አክቢሎ ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ይስቅሉ ፡
- ዝንቱ ፡ ኃያል ፡ ኢይትመክህ ፡ በኃይሉ ፡
- አመ ፡ በእዴሁ ፡ ሠራዊተ ፡ ሳባ ፡ ተቀትሉ ፡
- ዘእንበለ ፡ ይትርፍ ፡ አሐደ ፡ እምእሉ ።

ለናግራን ፡ ሰማዕታት ።

- ሰላም ፡ ለክሙ ፡ ስንዓክሙ ፡ መዓድመ ፡
- ከዋክብተ ፡ ናግራን ፡ ዓበይት ፡ ዘአብራህክሙ ፡ ዓለመ ፡
- ዓራቂ ፡ ኩኑነ ፡ ወመስተሣልመ ፡
- ቅድመ ፡ አምላክ ፡ ኩናኔ ፡ አመ ፡ ኃጢአትነ ፡ ቆመ ፡
- በእንተ ፡ ስሙ ፡ ዘከዓውክሙ ፡ አርእይዎ ፡ ደመ ።

የዚህ ፡ የሀገረ ፡ ናግራን ፡ ጦርነት ፡ ብዙ ፡ የዐረብና ፡ የይሁዲ ፡ የግሪክና ፡
 የፋርስ ፡ የኢትዮጵያም ፡ ጸሐፊ ፡ የጦርነቱን ፡ ሁኔታና ፡ የጦር ፡ መሪዎቹን ፡
 ስም ፡ እየለዋወጠ ፡ ሲጽፈው ፡ ለአንባቢ ፡ ምን ፡ ጊዜም ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ ሊታይ ፡

ያስቸግራል ። የኛ ፡ የግዕዙ ፡ ፊንሐስ ፡ የአይሁድ ፡ ንጉሥ ፡ የሚለውን ፡ ሌላው ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ እንዳልነው ፡ ዱ-ኑዋስ ፡ ዙራህ-ዱናስ-ዲሞኖስ-ዲሚዎን-ዳሚያኖስ-ማዝሩቅ ፡ ይልና ፡ የአይሁድ ፡ ንጉሥ ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ የሒሚያ ሪት ፡ ንጉሥ ፡ የቀረው ፡ ደግሞ ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ የሳባ ፡ ንጉሥ ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ የአይሁድ ፡ ንጉሥ ፡ ይለዋል ። የኛንም ፡ ፡ የአክሱሙን ፡ ንጉሥ ፤ ካሌብን ፡ እለ ፡ አጽብሐ-ሔላዝ ፡ ባዮስ ፡ የሀበሳት ፡ ንጉሥ ፤ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ይሉ ታል ። ይኸም ፡ መጽሐፍ ፡ በየጊዜው ፡ ሲገለበጥ ፡ ከሚደረገው ፡ ስሕተት ፡ በቀር ፡ የቀድሞ ፡ ነገሥታት ፡ በሕዝባቸውና ፡ በውጭ ፡ ሕዝብ ፡ ዘንድ ፡ በብዙ ፡ ዓይነት ፡ ስም ፡ ስለሚጠሩ ፡ ነው ። በዚህም ፡ ላይ ፡ ነገሥታቱ ፡ ዘውድ ፡ ከመ ሚናቸው ፡ በፊትና ፡ በኋላ ፡ በሁለት ፡ ስም ፡ ስለሚጠሩ ፡ አንዱ ፡ ጸሐፊ ፡ የፊተኛውን ፡ ሁለተኛው ፡ ጸሐፊ ፡ የኋለኛውን ፡ ስም ፡ ይዞ ፡ ይጽፋል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ የዚህ ፡ ያገራችን ፡ ጽሑፍ ፡ የሚለውን ፡ እንውሰድና ፡ የአክሱሙን ፡ ንጉሥ ፡ ካሌብ ፡ የአይሁዶቹን ፡ ሳባ ፡ ሂሚያሪት ፡ ንጉሥ ፡ ፊንሐስ ፡ እያ ልን ፡ የጦርነቱን ፡ ሁኔታ ፡ በጭሩና ፡ በግልጽ ፡ እንመልከት ።

የጦርነቱ ፡ ሁኔታ ፡ በጭሩ ፤

በለፈው ፡ በየቦክሉ ፡ የተጻፈውን ፡ አጠቃለን ፡ አሳቡን ፡ የገለጽን ፡ እንደሆነ ፡ ታሪኩ ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ በለው ፡ ዓይነት ፡ ተወራርሶ ፡ ይመደባል ።

ፊንሐስ ፡ በመሐላ ፡ አታሎ ፡ ወደቅጥራቸው ፡ ውስጥ ፡ ገብቶ ፡ ብዙ ፡ ክርስ ቲያኖች ፡ ከፈጀ ፡ በኋላ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ እንዳመለከትነው ፡ በዚህ ፡ አሳብ ፡ ለሚ ተባብሩት ፡ ለፋርስና ፡ ለሂራ ፡ (በዚያን ፡ ዘመን ፡ በገቡ ፡ የነበረ ፡ መንግሥት) ፡ ነገሥታት ፡ በየቦኩላችሁ ፡ ያለውን ፡ ክርስቲያን ፡ ፍጁ ፡ ብሎ ፡ መልእክት ፡ አስተ ላልፎአል ፡ ይባላል ።

ከዚህ ፡ ስናግራንና ፡ ከሌላውም ፡ እልቂት ፡ ያመለጠ ፡ ክርስቲያኖች ፡ የክርስ ቲያን ፡ አገርና ፡ መደብ ፡ ወደሆኑት ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ ወደ ፡ ቁስጥንጥንያ ፡ ወደ ፡ እስክንድርያ ፡ ወደ ፡ አንጾኪያ ፡ ወደ ፡ ተርሴስ ፡ ወደ ፡ ቀጳይቅያ ፡ ተበታትነው ፡ እየሄዱ ፡ የእልቂቱን ፡ ወሬ ፡ በነገሩ ፡ ጊዜ ፡ በክርስቲያናውያን ፡ ነገሥታት ፡ በየገዳማ ቱና ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናት ፡ መሪዎች ፡ ዘንድ ፡ ታላቅ ፡ ግዘንና ፡ ንዴት ፡ ተቀሰቀሰ ።

በዚህ ፡ ጊዜ ፡ አጭር ፡ ዜና ፡ መዋዕሉን ፡ በለፈው ፡ የጠቀስነው ፡ ዩስጢኖስ ፡ የሚባለው ፡ የቁስጥንጥንያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ እናንተ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ክርስቲያኖች ፡ ዓረብ ፡ አገር ፡ ተሸግራችሁ ፡ የሞቱትን ፡ የክርስቲያኖች ፡ ደም ፡ ልትበቀሉ ፡ ይገ ባል ። እናንተ ፡ ግን ፡ የማትችሉ ፡ ቢሆን ፡ የኔ ፡ ጦር ፡ በኮፕቶስና ፡ (ላዕላይ ፡ ግብፅ) ፡ በቤሪኒቂ (ቀይ ፡ በሕር ፡ አጠገብ) ፡ በኩል ፡ አድርገው ፡ በኢትዮጵያ ፡ ላይ ፡ አል ፈው ፡ ሂደው ፡ ይበቀላሉ ፡ ሲል ፡ ላኔ ፡ ካሌብ ፡ (እለ ፡ አጽብሐ) ፡ መልእክት ፡ ላከበት።

በዚህ ፡ አጻጻፍ ፡ የሰጠኛሽ ፡ የቁስጥንጥንያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ የግብፅ ፡ የአካባቢው ፡ የታኛሽ ፡ እስያ ፡ አገር ፡ በሙሉ ፡ የበላይ ፡ ገዥ ፡ ስለሆነ ፤ ለበቀሉ ፡ ጉዳይ ፡ ይበልጥ ፡ ያሰበበት ፡ እንደዚሁ ፡ የክርስቲያን ፡ ሁሉ ፡ ጠባቂ ፡ አንጋፋነት ፡ የተሰማው ፡ በመሆኑ ፡ ላይ ፡ ካሉብ ፡ ሄደህ ፡ ተበቀል ፡ እምቢ ፡ ካልህ ፡ የኔ ፡ ጦር ከግብፅ ፡ ተነሥቶ ፡ በአገርህ ፡ ሲያልፍ ፡ ጉዳት ፡ ሊያደርግብህ ፡ ይችላልና ፡ አንተው ፡ ልትበቀል ፡ ይገባል ፡ ሲል ፡ በወዳጅነትና ፡ በምክር ፡ ሸፍኖ ፡ ቲንሽ ፡ ማስፈራራት ፡ ያስደገፈ ፡ ይመስላል ።

የሆነ ፡ ሆኖ ፡ እንደዚሁ ፡ የኢትዮጵያን ፡ ንጉሥ ፡ አይ ፡ ካሉብን ፡ ለዚህ ፡ ለበቀል ፡ ጉዳይ ፡ በበትነታቸው ፡ እንዲያደፋፍሩ ፡ ለእስክንድርያው ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ ለአባ ፡ ጢሞቴዎስ ፡ ወይም ፡ ከርሳቸው ፡ በኋላ ፡ ለተሾሙት ፡ ለአባ ፡ አስተርዮስ ፡ መልእክት ፡ መላኩን ፡ እንደተመለከትነው ፡ የእስክንድርያው ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስም ፡ ነገሩን ፡ በቀጥታ ፡ እንደተገነዘቡትና ፡ የቁስጥንጥንያው ፡ ንጉሥም ፡ እንደጻፈላቸው ፡ ይኸን በከንቱ ፡ የፈሰሰውን ፡ የክርስቲያን ፡ ደም ፡ ተበቀል ፡ ብለው ፡ ወደ ፡ አይ ፡ ካሉብ ፡ ያባትነት ፡ መልእክት ፡ እንደላኩ ፡ አንብበናል ።

የዓረብ ፡ አገር ፡ እስከ ፡ ቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ የአክሱም ፡ ግዛት ፡ የነበረ ፡ በመሆኑ ፡ የሀገረ ፡ ናግራን ፡ ክርስቲያኖች ፡ የአክሱሙን ፡ መንግሥት ፡ እንደቀስጥን ጥንያው ፡ እንደራሳቸው ፡ መንግሥት ፡ አድርገው ፡ ይመለከቱ ፡ ስለነበረ ፡ የዚህ ፡ የሀገረ ፡ ናግራን ፡ እልቂት ፡ ከማንም ፡ አገር ፡ ይበልጥ ፡ ከጥንት ፡ ተያይዞ ፡ በመጣ ፡ የዘርና ፡ የፖለቲካ ፡ አንድነት ፡ በጥንት ፡ በነበረው ፡ በሳባውያን ፡ አምልኮና ፡ በቅርብ ፡ በተገኘው ፡ የክርስትና ፡ ሃይማኖት ፡ ከአክሱም ፡ ጋር ፡ የተያያዘ ፡ በመሆኑ ፡ በዚህም ፡ ላይ ፡ የቁስጥንጥንያው ፡ ንጉሥ ፡ የሰጠኛሽ ፡ በወዳጅነትና ፡ በንደኝነት ፡ የእስክንድርያው ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ በአባትነት ፡ መንገድ ፡ ስለአሳሰቡት ፡ ባለፈው ፡ በዝርዝር ፡ እንደተጻፈው ፡ ካሉብ ፡ የኢትዮጵያው ፡ ንጉሥ ፡ ለአምላኩና ፡ ለጌታው ፡ ለኢየሱስ ፡ ክርስቶስ ፡ ተስሎ ፡ የጦር ፡ ሠራዊቱን ፡ በመርከብ ፡ ይዞ ፡ ወደ ፡ ዓረብ ፡ አገር ፡ ሄዶ ፡ ከአይሁዳና ፡ (ሬንሐስ) ፡ ከሂሚያሪቱም ፡ ነገሥታት ፡ ተዋግቶ ፡ ጠራቸውን ፡ በማጥፋት ፡ ሥልጣናቸውን ፡ በመደምሰስ ፡ የናግራንን እልቂት ፡ በሚገባ ተበቅሎ ፡ የፈረሱት ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናት ፡ መልሶ ፡ አሠራ ፡ ፤ ምዕመናኑም ፡ ከያለበት ፡ ተጠራቅመው ፡ በየበዓታቸው ፡ ተሰብስበው ፡ የክርስትና ፡ ሥራቸውን ፡ ያስሄዱ ፡ ገጥመር ። አይ ፡ ካሉብም ፡ ድል ፡ አድራጊነቱን ፡ ከአደላደለ ፡ ወዲህ ፡ ለዓረብ ፡ አገር ፡ አስተዳደር ፡ በፊት ፡ አፈያትን ፡ ቀጥሎ ፡ አብርሃንን? የሚባለውን ፡ ሾሞ ፡ ከ፲፫ ፡ (አንደሌሎቹ ፡ ፫፻) ፡ ወታደር ፡ ጋር ፡ ትቶ ፡ ወደ ፡ ዋናው ፡ ግዛት ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ በደስታ ፡ ተመለሰ ።

የጉዳዩ ፡ መሠረት ፡ ይህ ፡ ሲሆን ፡ ባለፈው ፡ እንደተረዳነው ፡ የጥንት ፡ ጸሐፊዎች ፤

ሀ| የኢትዮጵያውን ንጉሥ ፡ ግማሾቹ ካሉብ ፡ ሲሉ ፡ የቀሩት ፡ እለ ፡ አጽብሐ ፤ አንዳንዶቹ ፡ ሕለ ፡ ፀሐዩስ ።

ወደ ደስታ ፡ እንዲመለስ ፡ አደረገው ። በዐረብ ፡ አገር ፡ ሊጠፋ ፡ የነበረውን ፡ የክርስትና ፡ አምልኮ ፡ መልሶ ፡ አቃናው ። በቃል ፡ ኪዳን ፡ ጓደኛነት ፡ ተባብረው ፡ በነበሩት ፡ በአይሁድና ፡ በፋርስም ፡ ሕዝብ ፡ ላይ ፡ አደጋ ፡ ጥሎ ፡ ከዐረብ ፡ አገር ፡ ግዛታቸውንና ፡ ክብራቸውን ፡ አስወግዶ ፡ የራሱንና ፡ የኢትዮጵያን ፡ ክብርና ፡ ግዛት ፡ ተከበት ።

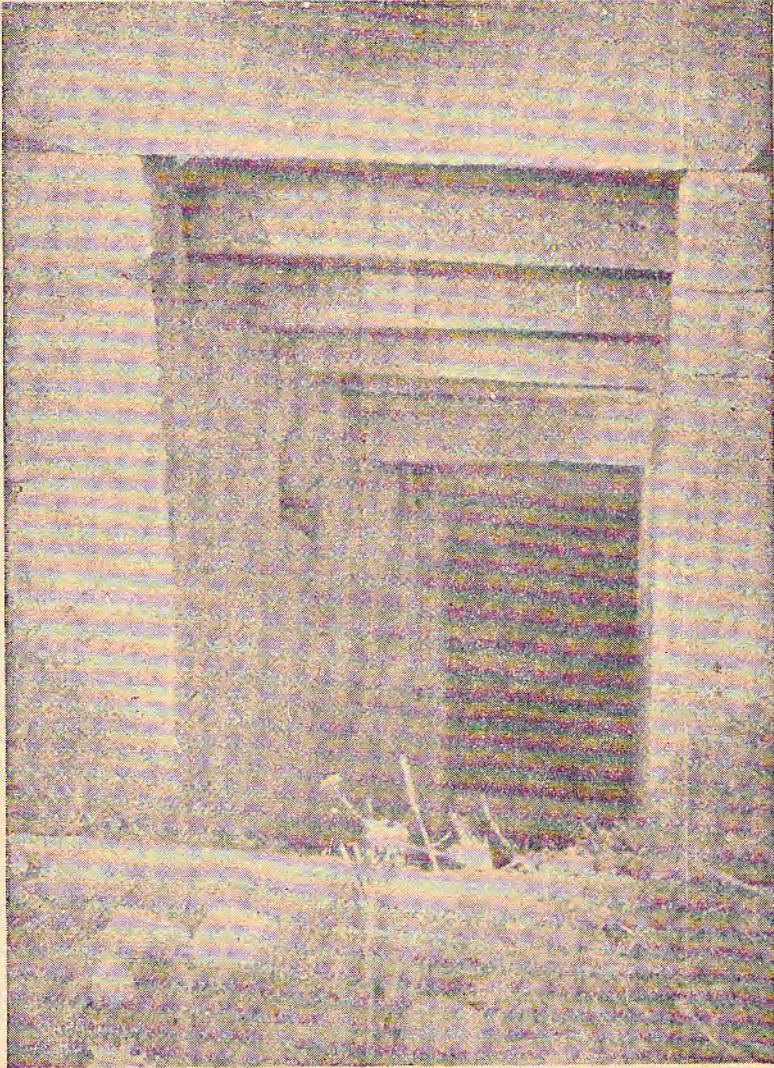
ስለዚህ ፡ ይህ ፡ ትልቅ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ በቀስጥንጥንያና ፡ በምሥራቅ ፡ በዐረቦችም ፡ በቤተ ፡ መንግሥቱም ፡ በቤተ ፡ ክህነቱም ፡ ዘንድ ፡ አጅግ ፡ የሰመ ፡ ጥሩነት ታሪክ ፡ አለው ።

የዐረብን ፡ አገር ፡ ድል ፡ አድርጎ ፡ በአይሁዶችና ፡ በአረመኔዎቹ ጊዜ ፡ የፈረሰውን ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናት ፡ አወርቶ ፡ ለቤተ ፡ ክህነቱም ፡ ለቤተ ፡ መንግሥቱም ፡ አለቆችና ፡ አስተዳዳሪዎች ፡ የሚሆኑትን ፡ አደላድሎ ፡ ከጨረሰ ፡ በኋላ ፡ ወደዋናው ፡ ግዛቱ ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ በደስታ ፡ ተመለሰ ።

የግዕዝኛው ፡ ጽሑፍ እንደሚገልጸው ፡ ከዐረብ ፡ አገር ፡ እንደተመለሰ ፡ ጸሎቱን ፡ የሰማውንና ፡ ይኸን ፡ ድል ፡ አድራጊነት ፡ የሰጠውን ፡ አምላኩን ፡ ደስ ፡ ለማሰኘት ፡ የነገሠበትን ፡ ዘውዱን ፡ እጌታችን ፡ መቃብር ፡ በራፍ ፡ ላይ ፡ እንዲሰቅልለት ፡ ለኢየሩሳሌም ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡ ልክ ፡ እርሱ ፡ የተደላደለ ፡ መንግሥቱን ፡ ትቶ ፡ ይኸን ፡ ዓለም ፡ ገቆ ፡ አባ ፡ ጳጌጠሌዎን ፡ ገዳም ፡ አጠገብ ፡ በንዲት ፡ ዋሻ ፡ አንዲት ፡ ሰሌን ፡ ለመኝታው ፡ አንዲት ፡ መንቀል ፡ (ቅል) ፡ ለውሀ ፡ መጠጫ ፡ ብቻ ፡ ይዘ ፡ ገብቶ ፡ ተቀመጠ ። በዚያም ፡ በጸሎትና ፡ በስግደት ፡ በዋሻ ፡ ከመኖር ፡ በቀር ፡ በግንቦት ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ከዚህ ፡ ዓለም ፡ በሞት ፡ እስኪለይ ፡ ድረስ ፡ ለዚህ ፡ ዓለምና ፡ ለመንግሥቱ ፡ ጓግቶ ፡ ፩ ም ፡ ቀን ፡ አለመመለሱን ፡ ስናነብ ፡ ቆራጥ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መናኒ ፡ መሆኑን ፡ እንገነዘባለን ። ከዐረብ ፡ አገር ፡ ተመልሶ ፡ በምናኔ ፡ የኖረበት ፡ ዘመን ፡ ፲፪ ዓመት ፡ ሲሆን ፡ ዕድሜው ፡ ፸ ዓመት ፡ ነበር ይባላል ። ወሩንና ፡ ቀኑን ፡ ሲጠቅስ ፡ የሞተበትን ፡ ዓ. ም. የግዕዙ ፡ ጽሑፍ ፡ እይጠቅስም ። የውጭ ፡ አገር ፡ ጸሐፊዎች ፡ በብዙ ፡ ዓይነት ፡ እየለዩ ፡ የሞተበትን ፡ ዘመን ፡ ፳፻፵፮-፳፻፶፰-፳፻፸፬ ፡ ዓመተ ፡ ምሕረት ፡ ብለው ፡ ጽፈውታል ። ነገር ፡ ግን ፡ የዘመተው ፡ በ፳፻፳፮ ፡ ዓ. ም. ሲሆን ፡ ይህ ፡ ዘመን ፡ በምናኔ ፡ ከኖረበት ፡ ከ፲፪ ዓመት ፡ ጋር ፡ ሲደመር ፡ የሞተበት ፡ ፳፻፴፯ ፡ ዓ. ምሕረት ፡ ይሆናል ።

አፄ ፡ ካሌብን ፡ በዚህ ፡ ሁሉ ፡ ሥራው ፡ ያገራችን ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ እንደጸድቀ ፡ ቆጥራ ፡ ታኩብረዋለች ። እንኳን ፡ ያገራችን ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ የሮም ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያንም ፡ ከሰማዕታቶች ፡ ጋር ፡ ቆጥራ ፡ የአፄ ፡ ካሌብን ፡ (እለአጽብሐ) በዓል ፡ በጥቅምት ፡ (አክቶብር) ፳፯ ቀን ፡ ታኩብረዋለች ። የኩልቦን ፡ መጽሐፍ ፡ የመዝሙራዊውን ፡ ሾሊም ፡ ምዕራፍ ፬ ፡ ገጽ ፡ ፩፻፹፯ ፡ ተመልከት ።

በአክሱም ፡ ታሪክ ፡ ውስጥ ፡ ከአብርሃ ፡ (ዒዛና) ፡ ወዲህ ፡ ስሙ ፡ ታሪኩ ፡ የገነነ ፡ ንጉሥ ፡ የምናገኘው ፡ ካሌብን ፡ ነው ። የጥንት ፡ አገራችንን ፡ ኢትዮጵ

የአክሱም ፡ ነገሥታት ፡ የዐላ ፡ ካሌብና ፡ የልጁ ፡ የዐላ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ መቃብር ፡ የሚገኝበት።

ያን ፡ ላገለገሉ ፡ ነገሥታት ፡ ሐውልት ፡ መሥራት ፡ በየስማቸው ፡ መንገድ ፡ መስጠት ፡ የሚገባ ፡ መሆኑን ፡ ስንገነዘብ ፡ ከአክሱም ፡ ነገሥታት ፡ ውስጥ ፡
፩ኛ አብርሃ ፡ (ዲዛና)
፪ኛ ካሌብ

በቅድሚያ ፡ ያስረዳጋቸውና ፡ ከነዚህ ፡ ደግሞ ፡ በ፪ኛ ፡ ደረጃ ፡ ለአፊላስ ፡ ለእለ ፡ ዓሜዳ ፡ ለገብረ ፡ መስቀል ፡ እንደተቻለ ፡ እየተሰጠ ፡ በመንፈሳዊ ፡ በሥነ ፡ ጽሑፍ ፡ አገልግሎት ፡ ለአቡነ ፡ አረጋዊና ፡ ለያሬድ ፡ የትምህርት ፡ ቤት ፡ ሥያሜ ፡ ቢታሰብላቸው ፡ አገባብ ፡ ነው ።

ምዕራፍ ፡ ፶፮ ።

ያዲ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ዘመነ ፡ መንግሥት-የአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ ደብረ ፡ ዳሞ ፡ አቀማ መጥ - በደብረ ፡ ዳሞ ፡ አዲ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ያሠራው ፡ የእመቤታችን ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ሥራ - የቅዱስ ፡ ያሬድና ፡ የአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ በደብረ ፡ ዳሞ ፡ መገናኘት ።

አዲ ፡ ካሌብ ፡ መንግሥቱን ፡ ሲለቅ ፡ በዙፋኑ ፡ የተተካው ፡ ቤተ ፡ ጅኤል ፡ የሚባለው ፡ ትልቁ ፡ ልጁ ፡ ነው ። ቤተ ፡ ጅኤል ፡ መባሉ ፡ የሰሎሞን ፡ ዘር ፡ የይሁዳ ፡ ነገድ ፡ (ዘእምቤተ ፡ ይሁዳ) ፡ መሆኑን ፡ ለመግለጽ ፡ ይሁን ፡ አይታወቅም ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ቤተ ፡ ጅኤል ፡ ከንድ ፡ ወር ፡ በቀር ፡ በዙፋኑ ፡ አለመቆየቱን ፡ የነገሥታቱን ፡ ዝርዝር ፡ የጻፈው ፡ ሁሉ ፡ ይገልጻል ። ዳሩ ፡ ግን ፡ አንድ ፡ ወር ፡ ብቻ ፡ ከነገሠ ፡ በኋላ ፡ ዙፋኑን ፡ የለቀቀው ፡ በሞት ፡ ይሁን ፡ ወይም ፡ በጦርነት ፡ የሚገልጽልን ፡ ታሪክ ፡ የለም ።

ስለዚህ ፡ ከቤተ ፡ ጅኤል ፡ በኋላ ፡ ያዲ ፡ ካሌብ ፡ ትንሹ ፡ ልጅ ፡ አዲ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ነገሠ ። ይህ ፡ ንጉሥ ፡ በኢትዮጵያ እንደአባቱ ፡ እንደ ፡ አዲ ፡ ካሌብ ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ሁለቱ ፡ ጉዳይ ፡ የማይዋሐድ ፡ ቢሆን ፡ በቅድስናም ፡ በጀግንነትም ፡ ይጠራል ። መቸም ፡ ዝግና ፡ ማለት ፡ በጦርነት ፡ ለነፍሱና ፡ ለሕይወቱ ፡ የማይላሰ ፡ ሲሆን ፡ በዚያው ፡ መጠን ፡ ወይም ፡ የበለጠ ፡ የሌላውን ፡ የባላጋራ ፡ ነፍስ ፡ ለማስናበት ፡ የማይላሰ ፡ ማለት ፡ ነው ። ቅድስና ፡ ደግሞ ፡ ከዚህ ፡ ሁሉ ፡ ርቆ ፡ ሲደበደቡ ፡ ደብዳቤውን ፡ ማመስገንን ፡ ይጠይቃል ። በዙፋኑ ፡ የተቀመጠ ፡ ዘውድ ፡ የደፋው ፡ ደግሞ ፡ ከዚህ ፡ የራቀ ፡ ሆኖ ፡ እጅን ፡ በስለት ፡ ዓይንን ፡ በፍላጎት ፡ የሚቀጣ ፡ ወታደሮቹ ፡ ወደ ፡ ሸፊተ ፡ አገር ፡ ሄደው ፡ የሸፊተውን ፡ መርጠው ፡ ከመቅጣት ፡ አልፈው ፡ በጥፋት ፡ ውስጥ ፡ የሌሉትን ፡ ሽማግሌንና ፡ መበለትን ፡ ሕፃናትን ፡ ሁሉ ፡ ማመስና ፡ ማንጫጫት ፡ የሚያስደስታቸው ፡ በዚህም ፡ የሚመኩ ፡ የሚገኙ ፡ ፎክሎር ፡ ፍቸውና ፡ አሁን ፡ የዚህን ፡ ጉዳይ ፡ ብንወደውም ፡ ብንጠላውም ፡ እንዳለ ፡ እንተተውውና ፡ ወደዋናው ፡ ታሪክ ፡ እንመለስ ።

ያዲ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ታሪክ ፡ ከተሰኘቱ ፡ ቅዱሳን ፡ ከዋነኛው ፡ ከአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ የድንገት ፡ ዜማ ፡ ደረሰ ፡ ከሚባለው ፡ ከያሬድ ፡ ጋር ፡ ተያይዞ ፡ ይገኛል ። የሦስቱም ፡ ግንኙነት ፡ በገድለ ፡ ያሬድ ፡ በገድለ ፡ አብርሃ

ወአጽብሐ : ይልቁንም : በገድለ : አረጋዊ : ተጽፏል ። በዚህ : ገድል : ውስጥ : የሚገኘው : ያስተዳደሩ : የአገዛዙ : የፍርድ : የወጉና : የሥርዓቱ : ሳይሆን : ከነዚህ : ከሁለቱ : ቅዱሳን : አበው : ጋር : ያደረገው : መንፈሳዊ : ግንኙነት : ነው ።

በዚህ : በገድለ : አረጋዊ : ውስጥ : ራሳቸው : አቡነ : አረጋዊ : የደብረ ዳሞን : ተራራ : ለብሕትውናና : ለማስተማሪያ : መርጠው : ሳሉ : ከተራራው ርዝመት : የተነሣ : ለመውጣት : የማይችሉ : ሆነው : በግርጌው : ሆነው : ወይ : ክንፍ : በነበረኝ : አለዚያም : ገመድ : ጻገህ : እያሉ : እግዚአብሔር : ፩ : ወደ : ተራራው : ጫፍ : የሚያወጣ : ምክንያት : እንዲያገዛቸው : በጾም : በጸሎት : በሱባዔ : ሲለምኑ : ቅዱስ : ሚካኤል : ቀርቦ : ኢትዮጵያ : ተውህቦ : ለክ : ሥልጣን ፤ ወአእርፍ : ንስቲተ : ውስተ : ዛቲ : በዓት : እንተ : ይኢቲ : መንገለ : የማን ወይፊት : ለክ : እግዚአብሔር : ተመነ : ዓቢየ : ህዩንተ : ሐብል : ዘቆሙ : ፰ : እመት : ብሎ : እግዚአብሔር : በገመድ : ራንታ : ቁመቱ : ስድሳ : ክንድ : የሆነ : ትልቅ : ዘንዶ : እንደሚልክላቸው : መናገሩ ፤ ሁለት : ሱባዔ : ከቆዩ : በኋላ : በሦስት : ሰዓት : ዘንዶው : ከተራራው : ወርዶ : እንደሰው : አፍ : አውጥቶ : እዚያ : ተራራ : ላይ : ከሚበሩ : አእዋፍ : በቀር : ወሀም : ዳቦም : የለም : በቀን : ፀሐይ : በሌት : ቀር : ሲወርድ : ራስህን : የምታስጠጋበት : እንጨት : እንኳን : የለምና : ምን : ታደርጋለህ : ብሎ : እንዳንጋገራቸው : እርሳቸውም : መልሰው : አንተ : የታዘዝኸውን : ሥራ ፤ እግዚአብሔር : የፈቀድነውን : ሁሉ : በዚያ : ላይ : አይነሣንም : እንዳሉት ፤ ከዚህ : በኋላ : ሚካኤል : ሰይፋን : መዘ : እየጠበቀ : ዘንዶው : ጭራውን : ወደ : አቡነ : አረጋዊ : አቀርቦ : መነ ከሰው : እዘንዶው : ጭራ : ላይ : ወጥተው : የተራራው : ጉዞ : እንደተዘ መረ ፤ ወደላይ : ከፍ : እንዳሉም : ዘንዶው : አቡነ : አረጋዊን : አወንጭሮ : እን ደወረወራቸውና : በድንገት : አተራራው : ላይ : ደርሰው : ሃሌ : ሉያ : ብለው : እንዳመሰገኑ : ለመግለጽ : ገድሉ : «ወሶቤሃ : አኅዘ : . . . ወአእረኅ : ወወፀር : ላዕለ ፤ ወበጽሐ : ግብተ : ውስተ : ድማሁ : ለደብር : ቅዱስ : ወሰገደ : ሥልሰ : ወይቤ : ሃሌ : ሉያ : ለአብ : ሃሌ : ሉያ : »

አቡነ : አረጋዊ : በዚህ : በደብረ : ዳሞ : ተራራ : ሳሉ : ሕዝቡ : ሁሉ : እየመጣ : በራኬ : እንደሚቀበል : ግማሹም : እንደሚማር : እንደዚሁም : ከዕለ ታት : አንድ : ቀን : ንጉሠ : አፄ : ገብረ : መስቀል : በሠራዊቱ : ታጀቦ : እን ደመጣና : ሠራዊቱን : አተራራው : ሥር : ትቶ ፤ ቲንሽ : ተከታዮቹን : ብቻ : ይዘ : ወደተራራው : ወጥቶ : በራኬ : መቀበሉን : ለመግለጽ : ገድሉ : እንደዚህ ሰል ፤ ይቀጥላል ። «ወነግሠ : ገብረ : መስቀል : በጽድቅ ፤ ወርትዕ : ወተሰምዓ : መንግሥቱ : ውስተ : ከሉ : ምድረ : እዜብ ፤ ወአልቦ : ዘይትቃወማ : ለመንግ ሥቱ ወበጽሐ : ፍጡነ : ደብረ : ዳሞ : ወገደገ : ሠራዊቶ : ታሕተ : ደብር : ወዓርገ : በሕቲቶ : ምስለ : እሊአሁ : ኃበ ፤ ቅዱስ : አቡነ : አረጋዊ ወሰገደ : ሎቱ ወይቤሎ : በርከኒ : አአቦ : ኪያየ : ወመንግሥትየ :

ወሰኑ ለ፡ ወራዊትየ ፤ ወአውሥኦ ፡ ቅዱስ ፡ አረጋዊ ፡ ወደቤሎ ፡ እግዚአብሔር ፡
ይበርክ ፡ መንግሥተክ በከመ ፡ በረከ ፡ መንግሥተ ፡ ካሌብ ፡ አቡከ ፡ ወያ
ኑን ፡ መዋዕሊክ ፡ ወይዕቀብ ፡ ወራዊተክ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ አፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ልሠራ ፡ የም
ችልበትን ፡ ሥፍራ ፡ መርጠው ፡ ያመልክቱኝ ። ብሎ ፡ እንደጠየቃቸውና ፡ አቡነ ፡
አረጋዊም ፡ ተነሥተው ፡ ዞረው ፡ ሥፍራውን ፡ እንዳሳዩት ፡ ከዚህ ፡ በኋላ ፡
ንጉሠ ፡ በአዋጅና ፡ በትእዛዝ ፡ ድንጋዩ እንጨቱ ፡ እየተሰበሰበ ፡ እንጨቱ ፡ በከ
ብት ፡ በሠረገላ ፡ እየሆነ ፡ ከታች ፡ ወደተራራ ፡ እየተጋዘ ፡ በነገሠ ፡ በሁለተኛው ፡
ዓመት ፡ እንዳለቀ ፡ ባለቀም ፡ ጊዜ ፡ የቤተ ፡ ክርስቲያኑ ፡ ሥራ ፡ ተመልካችን ፡
ሁሉ ፡ እንዳስደሰተ ፤ ለዚችም ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ አልባሳት ፡ የወ
ርቅና ፡ የብር ፡ ጥዋ ፡ ጻሕል ፤ መስቀል ፤ ጽና ፤ በወርቅና ፡ በብር ፡ የተከፈ
ፉና ፡ የተደገቡ ፡ መጻሕፍት ፡ እንደሰጠና ፡ ከማኅበረ ፡ በኩር ፡ የመጣውን ፡
የአመጪታችንን ፡ ታቦት ፡ አስገብቶ ፡ ቅዳሴውን ፡ አቡነ ፡ አረጋዊ ፡ ቀድሰው ፡
ንጉሠና ፡ ጳጳሱ ፡ እንደቆረቡ ፡ ከዚያም ፡ አፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ በተራራውና ፡
በግርጌ ፡ ላሉት ፡ ወራዊት ፡ ግብር ፡ አግብቶ ፡ እንደዚሁም ፡ ነዳያን ፡ ሁሉ ፡
በመብል ፡ እንደጠገቡ ፡ ገድሉ ፡ አስፋፋቶ ፡ ይገልጽልናል ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ በሌላ ፡ ጊዜ ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ ያለው ፡ ያሬድ ፡ የሚባ
ለው ፡ በለዜማ ፡ ወደ ፡ ደብረ ፡ ዳዋ ፡ ወጥቶ ፡ ከአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ ተገናኝቶ ፡
ቤተ ፡ ክርስቲያኑን ፡ ተመልክቶ ፡ የመደነቁ ፡ ጽሑፍ ፡ ይገኛል ።

ገድሉ ፡ እንደሚለው ፡ በአክሱም ፡ ሳለ ፡ ከእግዚአብሔር ፡ ልዩ ፡ ስጦታ ፡
ተሰጥቶት ፡ ከመላእክት ፡ እየሰማ ፡ ዜማና ፡ መዝሙር ፡ በሚያስተምርበት ጊዜ ፡
የሰሚን ፡ ልቡና ፡ ይመስጥ ፡ እንደነበረ ፡ የርሱም ፡ ዜማ ፡ በሚሰማበት ፡ ጊዜ ፡
በሽተኛ ፡ ሕመሙን ፡ ኅዘነተኛ ፡ ኅዘኑን ፡ ይረገው ፡ እንደነበረ ፡ በዚህም ፡
ትምህርቱን ፡ ሰው ፡ ሁሉ ፡ እየወደደ ፡ ያከብረው ፡ እንደነበረና ፡ ጳጳሱና ፡ ንጉ
ሠም ፡ ይበልጥ ፡ አፍቅረው ፡ ባለሟል ፡ እንዳደረጉት ፡ ትጽፋል ።

ከዕለታት ፡ ጀቀን ፡ ቅዱስ ፡ ያሬድ ፡ ከሥፍራው ፡ (አክሱም) ፡ ተነሥቶ ፡
አቡነ አረጋዊንና ፡ የተሠራውን ፡ አዲስ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ለመገብኘት ፡ ወደ
ደብረ ፡ ዳዋ ፡ እንደመጣ ፤ በተራራው ፡ ሥር ፡ የአቡነ ፡ አረጋዊን ፡ ደቀ ፡ መዘ
ሙርት ፡ ማትያስንና ፡ የሴፍን ፡ በወንዝ ፡ ዳር ፡ አሣ ፡ ሲያጠምዱ ፡ አግኝቶ ፡
"ዳኅንኑ ፡ ዝአቡክሙ ፡ አረጋዊ" ፡ ብሎ ፡ የአረጋዊን ፡ ደኅንነት ፡ እንደጠየቃ
ቸውና ፡ "አወን ፡ ደህና ፡ ናቸው" ብለው ፡ እንደመለሱለት ፡ ከዚያ ፡ ወደተራ
ራው ፡ ወጥቶ ፡ ከአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ ጋር ፡ ተቃቅረው ፡ ተሳስመው ፡ በፍቅር ፡
እንደተገናኙ ፤ ከዚያ ፡ ወደቤተ ፡ ክርስቲያኑ ፡ ሄዶ ፡ ፫ጊዜ ፡ ሰግዶ ፡ ከተሰለመ ፡
በኋላ ፡ የሕንፃዋን ፡ ማማር ፡ እየዞረ ፡ በአድናቆት ፡ ተመልክቶ ፡ እንደዚህ ፡ እያለ ፡
በዜማ ፡ መጮሁ ፡ ተጽፏል ።

“ይሔውጽዋ ፡ መላእክት ፡ እለ ፡ በሰማያት ፤ ይሔውጽዋ ፡ መላእክት ፡ እስመ ፡ ማኅደረ ፡ መለኮት ፡ ይእቲ ፤ አድክዋ ፡ አድክዋ ፡ ወርኢኩ ፡ ስነ ፡ ሕንጻሐ ፡ ለቅድስት ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን - በሰማያት ፡ ያሉ ፡ መላእክት ፡ ይመለከቷታል ፤ እርሷ ፡ የመለኮት ፡ መኖሪያ ፡ ናትና ፡ ይመለከቷታል ። እኔም ፡ ዘርሁ ፡ ዘርሁ ፡ የቅድስት ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያንን ፡ የሕንፃ ፡ ውበት ፡ ተመለከትሁ ።”

ይህ ፡ በአገራችን ፡ ተወላጅ ፡ እጅ ፡ በዘመናዊው ፡ የግዕዝ ፡ ቋንቋ ፡ የተዘጋጀው ፡ የሚያሳየን ፡ መንፈሳዊ ፡ ጉዳይ ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ በመንግሥቱ ፡ አስተዳደር ፡ ሕግና ፡ ደንብ ፡ አይገልጽልንም ። ከመንፈሳዊውም ፡ አተራረክ ፡ መባሉን ፡ እንጂ ፡ መሆኑን ፡ የማናረጋግጠው ፡ አለበት ።

በተረፈ ፡ አቡነ ፡ አረጋዊ ፡ የሞቱ ፡ ጊዜ ፡ (ተሠወሩ ፡ ይላል) ፡ አፄ ፡ ገብረ መስቀል ፡ ወደ ፡ ደብረ ፡ ዳሞ ፡ ሄደ ፡ ለደብረ ዳሞ ፡ ገዳም ፡ ለመነኮሳቱ ፡ መተዳደሪያ ፡ በየአገሩ ፡ የሰጠውን ፡ ርስተ ፡ ጉልት ፡ መጽሐፈ ፡ አክሱም ፡ (ገብዝ ፡ አክሱም) ፡ የሚባለው ፡ አንደዚህ ፡ ይላል ፡ “በአኩቲተ ፡ አብ ፡ ወወልድ ፡ ወመንፈስ ፡ ቅዱስ ፡ ተጽሕፈት ፡ ዛቲ ፡ መጽሐፍ ። ወሶበ ፡ ሰምዓ ፡ ንጉሥ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ከመ ፡ ተሰወረ ፡ አቡነ ፡ አረጋዊ ፡ መጽአ ፡ ኅበ ፡ ደብር ፡ ቅዱስ ፡ ወዓርገ ፡ ወተአምታ ፡ ምስለ ፡ መነኮሳት ፡ ወነገርዎ ፡ ነሎ ፡ ዘኮነ ፡ ወዘርእዩ ፡ ወአንከረ ፡ ወአስተጋብአ ፡ ነሎ ፡ ሰብአ ፡ ዘርጉቅ ፡ ወዘቅሩባ ፡ ወጳጳስ ፡ ዘሀለወ ፡ ምስሌሁ ፡ ወቆመ ፡ ታሕተ ፡ እገሪሁ ፡ ለቅዱስ ፡ ማትያስ ፡ ዘነበረ ፡ ውስተ ፡ መንበሩ ፡ ለአቡነ ፡ አረጋዊ ፡ ወይቤ ፡ ንጉሥ ፡ ወሀብኩ ፡ ምድረ ፡ እገላ ፡ ቁላሃ ፡ ወደጉንሃ ፡ እመረብ ፡ እስከ ፡ ጉርጉር ፡ ወበግሎ ፡ ማክዳ ፡ ፮ ፡ አህጉር ፡ ቤተ ፡ ኖበይት ፡ ወዕዕ ፡ ማዕሬ ፡ አድ ፡ ግዶም ፡ በቅሎ ፡ ገለባ ፡ ወሐም ፡ ወበብሌን ፡ ፫ ፡ አህጉር ፡ መጠራ ፡ ወበረካ ፡ ወሀገረ ፡ ጽዮት ፡ ወርባሂ ፡ ፯ ፡ አህጉር ፡ እምባ ፡ ተኩላ ፡ ወለአቲ ። ማይ ፡ ቁጽሊ ፡ ርግባይ ፡ ሺሕ ፡ ባለስ ። ወአክራንሂ ፡ እምነ ፡ ክንን ፡ እስከ ፡ ዓድ ፡ ዓንቋ ፡ አደቅ ፡ ለይቶ ፡ በምልኡ ። ወይምአያ ፡ በምልኡ ። ወበዳዕረካ ፡ ገናድፍ ፡ ወሐምሎ ። ወአሐቲ ፡ ሀገር ፡ ዘትሰመይ ፡ ምጋርያ ፡ ፀምር ፡ ወአሐቲ ፡ ሀገር ፡ ዘትሰመይ ፡ ይሐ ። ወበምድረ ፡ ድምብላ ፡ ዜና ፡ ቆይ ፡ አድ ፡ አገውጸባላቋ ፡ ኖቢ ። ወዘንተ ፡ ነሎ ፡ ወሀብኩ ፡ እነ ፡ ንጉሥ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ከመ ፡ ይኩን ፡ ተዝካሮ ፡ ለአቡነ ፡ አረጋዊ ወለመባአ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ወለሰሳየ ፡ መነኮሳት ። ወአምጽአ ፡ ጳጳስ ፡ ወአውገዘ ፡ ከመ ፡ ኢይባአ ፡ ስዩመ ፡ ሀገር ፡ ኢመከንን ፡ ኢዘቅሩብ ፡ ወኢዘርጉቅ ፡ ወከማሁ ፡ ይግበሩ ፡ እለ ፡ እምድገሬየ ፡ እስመ ፡ ነሎሙ ፡ መንፈሱ ፡ እግዚአብሔር ፡ ቦሙ ፡ ከማየ።

በውጭ ፡ አገር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ዘንድ ፡ አልፎ ፡ አልፎ ፡ አንዳንድ ፡ ታሪክ ፡ ሲለቀም ፡ ባፄ ፡ ካሌብና ፡ በቀስጥንጥንያ ፡ ንጉሥ ፡ በዩስጢኖስ ፡ መካከል ፡ ወዳጅነትና ፡ ጓደኝነት ፡ እንደነበራቸው ፡ አሁን ፡ ደግሞ ፡ በዚሁ ፡ በአክሱሙ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ በአፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀልና ፡ በቀስጥንጥንያው ፡ ንጉሥ ፡ በዩስጢኖስ ፡ መካከል ፡ ወዳጅነት ፡ እንደነበረ ፡ ይጠቀሳል ። ባፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ዘመን ፡ በቀስጥንጥንያ ፡ ዙፋኑ ፡ የተቀመጠው ፡ የሕግ ፡ የዩስጢኖስ ፡ የሥጋ ፡ ዘመዳ ፡ የሰጠንያኖስ ፡ ነበር ።

ስለዚህ ፡ አፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀልና ፡ ዩስጢንያኖስ ፡ ከባቶቻቸው ፡ ከክሌብና ፡ ከዩስጢኖስ ፡ የመጣውን ፡ ወዳጅነት ፡ ለማጥበቅ ፡ ስለሃይማኖትም ፡ ስለንግድም ፡ በመልእክት ፡ ግንኙነት ፡ አድርገው ፡ ነበር ይባላል ። በዚሁም ፡ በዩስጢንያኖስ ፡ ወዳጅነት ፡ ይልቁንም ፡ ያንድ ፡ በሕርይን ፡ ወገኖች ፡ በምትደግፈው ፡ በሚስቱ ፡ በታያድራ ፡ (ቴዎዶራ) ፡ ደጋፊነት ፡ በግብፅና ፡ ይልቁንም ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ለሚመጡት ፡ ምዕመናንና ፡ መነኮሳት ፡ መቀመጫ ፡ የሚሆን ፡ ቦታና ፡ ገዳም ፡ ባፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ጊዜ ፡ እንደልብ ፡ ተገዝቶ ፡ ተይዞ ፡ ነበር ፡ ይባላል ። ከኢትዮጵያም ፡ ኢየሩሳሌምን ፡ ለማየትና ፡ ለመሳለም ፡ እየሄደ ፡ የሚቀመጠው ፡ በየጊዜው ፡ ስለበረከተ ፡ ቀድሞ ፡ የንስጥሮስ ፡ ወገኖች ፡ ይዘውት ፡ የነበረውን ፡ ሁሉ ፡ እያስለቀቁ ፡ የዲዮስቶሮስን ፡ እምነት ፡ ለሚከተሉት ፡ ለነዚሁ ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ ሰጡዋቸው ፡ ይባላል ።

አፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀልም ፡ በዘመኑ ፡ ወደኢየሩሳሌም ፡ መሄድ ፡ እየተመኘ ፡ በንጉሥነቱ ፡ ምክንያት ፡ ሳይችል ፡ ቢቀር ፡ ገና ፡ በወጣትነቱ ፡ ጊዜ ፡ የመነኮሳውን ፡ አባ ፡ ሙሴ ፡ የሚባለውን ፡ ልጁን ፡ ወደኢየሩሳሌም ፡ ልክት ፡ አባ ፡ ሙሴ ፡ ያባቱ ፡ የአፄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ወኪል ፡ ሆኖ ፡ ዘመኑን ፡ ሁሉ ፡ በዚያው ፡ የጌታችን ፡ መቃብር ፡ ባለበት ፡ በጎልጎታና ፡ በቀራንዮ ፡ አሳለፈ ፡ ይባላል ። የኩልቦን ፡ መጽሐፍ ፡ ፩ኛ ፡ ፳ፊም ፡ ከ፻፯ ፡ ዝምሮ ፡ እስከ ፡ ፻፺፩ ፡ ገጽ ፡ ያለውን ፡ ተመልክት ።

ምዕራፍ ፡ ፶፱ ።

የአብርሃና ፡ የአሪያት ፡ ጦርነት-የዐረብ ፡ አገር ፡ ግዛት ፡ ሁኔታ-በዐረብ ፡ አገር ፡ ያሉት ፡ አባሾችና ፡ የአብርሃ ፡ ተከታዮች ፡ መሸነፍ-የፋርስ ፡ መንግሥት ፡ ሥልጣን።

ባለፉት ፡ ምዕራፎች ፡ እንደ ፡ አመለካከትነው ፡ አፄ ፡ ክሌብ ፡ የሀገረ ፡ ናግራንን ፡ ክርስቲያኖች ፡ እልቂት ፡ ለመበቀል ፡ ሰብብ ፡ ሆኖ ፡ ወዲያው ፡ በአይሁዶች ፡ ንጉሥ ፡ ላይ ፡ ባገኘው ፡ ድል ፡ ምክንያት ፡ የዐረብን ፡ አገር ፡ ግዛት ፡ ለአክሱም ፡ መንግሥት ፡ ከአረጋገጠ ፡ ወዲህ ፡ በዐረብ ፡ አገር ፡ እንደራሴ ፡ ሆኖ ፡ የሚያስተዳድር ፡ አንዳንዱ ፡ ጽሑፍ ፡ አሪያትን ፡ ሾመ፡ሲል ፡ ግዕዝኛው ፡ አብርሃ ፡ የሚባል ፡ ብልህ ፡ ሰው ፡ ሾሞ ላገቸው ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ መመለሱን ፡ ይገልጻል ። ነገሩን ፡ በዝርዝር ፡ የጻፈው ፡ ፕሮኮፐድቶና ፡ ክርሱ ፡ የገለበጡት ፡ ሁሉ ፡ የዚህን ፡ ታሪክ ፡ ቀጥሎ ፡ ባለው ፡ ዓይነት ፡ ያመጡታል ።

ክሌብ ፡ የሳባንና ፡ የሂሚያሪትን ፡ ንጉሥና ፡ ተከታዮች ፡ ከገደለ ፡ በኋላ ፡ የሾመው ፡ አሪያትን ፡ ነው ። አሪያት ፡ የዚያ ፡ በሰማዕትነት ፡ የሞተው ፡ የክርስቲያኖቹ ፡ አለቃና ፡ አስተዳዳሪ ፡ የነበረው ፡ የ፻፭ ፡ ሸማግሌ ፡ የአሬታስ ፡ (ኒሩት) ፡ ልጅ ፡ ወይም ፡ ዘመድ ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ይህ ፡ ሰው ፡ የመንፈሳዊነት ፡ ዝንባሌ ፡ ብቻ ፡ ስላለውና ፡ የጦር ፡ መሪነት ፡ ስጦታ ፡ ስለሌለው ፡ እንደሆነ ፡ አይታወቅም ፡ የወታደር ፡ ክፍል ፡ የሆነው ፡ ወገን-አሪያትን ፡ ትቶ ፡ አብርሃ ፡ የሚባለውን ፡ አቅሮ ፡ የበላይ ፡ አደረገው።

ቢሆንም ፡ አሪያት ፡ ከአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ በገሀድ፡የተሾመ ፡ በመሆኑ ፡ ከርሱም ጋር ፡ ከአክሱም ፡ አብረው ፡ የመጡት ፡ ጭምር ፡ ተሰልፈው ፡ አብርሃን ፡ ለመውጋትና ፡ አሪያትን ፡ በሹመቱ ፡ ለማረጋገጥ ፡ ተዘጋጅተዋል ። ስለዚህ ፡ እነዚህ ፡ በአበሻነት ፡ በክርስቲያንነት ፡ ወገኖች ፡ የሆኑት ፡ የአብርሃና ፡ የአሪያት ፡ ተከታዮች፡ለሁለት ፡ ተለይተው ፡ ለመርነት ፡ እንደተሰለፉ ፡ አብርሃ ፡ ለአሪያት ፡ እንደዚህ ፡ ብሎ ፡ ላከበች ። የአበሻን ፡ ጦር ፡ እርስ ፡ በርሱ ፡ አዋግተን ፡ ከምናስጨርሰው ፡ እኔና ፡ አንተ ፡ ብቻ ፡ ተዋግተን ፡ ይዋጣልንና ፡ አሸናፊው ፡ የመላው ፡ አበሻ ፡ መሪ ፡ ይሁን ። ይኸን ፡ አሳብ ፡ አሪያትም ፡ እሺ ፡ ብሎ ፡ ተቀበለና ፡ ሁለቱ ፡ አለቆች ፡ በሠራዊቶቻቸው ፡ ሬት ፡ በሰይፍ ፡ ይደባደቡ ፡ ዠመር ። ለመዠመሪያ ፡ ጊዜ ፡ አሪያት ፡ በሰይፍ ፡ በትር ፤ አብርሃን ፡ አንገቱን ፡ መትቶ ፡ ዠሮውን ፡ አቀስሎት፡ነበር ። ዳሩ ፡ ግን ፡ በዚህ ፡ መካከል ፡ የአብርሃ ፡ ጋሻ ፡ ዠግሬ ፡ አሪያትን ፡ ከዠርባው ፡ በኩል ፡ በጨቤ ፡ ወግቶ ፡ ገደለውና ፡ አብርሃ ፡ አሸናፊ ፡ ሆኖ ፡ በየመን ፡ የእንደራሴነት ፡ ሹመት ፡ ተደላድሎ ፡ ተቀመጠ ።

የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ (ገብረ ፡ መስቀል ፡ መሆኑ ፡ ነው ፡) ይኸን ፡ ሲሰማ ፡ እንደአባቱ ፡ እንደ ፡ አፄ ፡ ካሌብ ፡ ዐረብ ፡ አገር ፡ ዘምቶ ፡ አብርሃን ፡ ሂጄ ፡ በመሬት ፡ ሳልጥልና ፡ ደሙን ፡ ሳላፈስ ፡ አልቀርም ፡ ብሎ ፡ ማለ ። አብርሃ ፡ ግን ፡ አሳቡ ፡ በአክሱም ፡ መንግሥት ፡ ውስጥ ፡ ሆኖ ፡ የዐረብን ፡ ግዛት ፡ የማስተዳደሩ ፡ ሥልጣን ፡ ለምን ፡ ከኔ ፡ አልፎ ፡ ወደ ፡ አሪያት ፡ ይሄድብኛል ፡ በማለት ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ ለአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ አልገብርም ፡ የማለት ፡ እምቢታ ፡ አልነበረውም ፡ ኖሯል ። በዚህም ፡ ላይ ፡ አብርሃ ፡ እንደ ፡ አሪያት ፡ ክርስቲያን ፡ ዘሩ ፡ አበሻ ፡ የአክሱሙን ፡ መንግሥት ፡ እንደራሱ ፡ የሚመለከት ፡ ነው ። ደግሞ ፡ ካሌብ ፡ ባለፈው ፡ ጊዜ ፡ በአይሁዱ ንጉሥ ፡ ላይ ፡ የፈጸመውን ፡ ሁሉ ፡ ያውቃልና ፡ የአክሱሙን ፡ ንጉሥ ፡ ለመበቀል ፡ መማሉን ፡ በሰማ ፡ ጊዜ ፡ ደነገጠ ። ስለዚህ ፡ ከራሱ ፡ ከሰውነቱ ፡ አንድ ፡ መለኪያ ፡ ደም ፡ ቀድቶ ፡ አንድ ፡ ከረጢት ፡ የየመንን ፡ አፈር ፡ የተገኘነቱንና ፡ የገባርነቱን ፡ ምልክት ፡ አሲዞ ፡ መላክተኞቹን ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ላክ ። የአክሱሙ ፡ ንጉሥም ፡ ከአብርሃ ፡ የተላከውን ፡ ደምና ፡ አፈር ፡ ተመልክቶ ፡ እገብራለሁ ፡ ማለቱንም ፡ ከመላክተኞቹ ፡ አፍ ፡ ሰምቶ ፡ የየመንን ፡ ግዛት ፡ መረቀለት ።

ቀድሞ ፡ እነዠርባው ፡ ሐለዊ ፤ እነኤድዋርድ ፡ ግለጸር ፡ በመረመሩት ፡ ላይ ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ የዐረብን ፡ አገር ፡ በጥንቃቄ ፡ የተመራመሩት ፡ ሊቃውንት ፡ ሁለቱ ፡ ሪክማንስ ፡ አልብሪኒ ፤ ጄም ፤ ወንዲል ፡ ሬልፕ ፡ በማራብ ፡ ያለውን ፡ የውሀ ፡ ግድብና ፡ ሌላውንም ፡ ታሪካዊ ፡ ሥፍራ ፡ ሲመረምሩ ፡ በሁሳ ፡ ጉራብ ፡ አጠገብ ፡ በሚገኝ ፡ ቋጥኝ ፡ ላይ ፡ አሪያት ፡ እንደ ፡ ኤው ፡ ቀኔ ፡ በጅጅጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ መንገሡን ፡ በሌላው ፡ በተሰበሰበረው ፡ ላይ ፡ ደግሞ ፡ ቀሊም ፡ እለ ፡ አጽብሐ ፡ (ካሌብ) ፡ የአክሱሙ ፡ ንጉሥ ፡ ጌታችን ፡ የሚል ፡ ጽሑፍ ፡ ስለተገኘ ፡ የካሌብ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ የበላይነት ፤ የአሪያት ፡ እንደራሴነት ፡ ተረጋግጧል ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከዚያ ፡ ደግሞ ፡ አብርሃ ፡ እንደዚሁ ፡ ፩ ፡ ጊዜ ፡ እንደራሴ ፤ ፩ ፡ ጊዜ ፡ ራሱን ፡ ንጉሥ ፡ እያደረገ ፡ በጅጅጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕረት ፡ ግድም ፡ እንደገዛ ፡ ከሌሎች ፡ መሳፍ

ንት ፡ ጋር ፡ ተዋግቶ ፡ እንዳሸነፈ ፤ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ ስመ ፡ ጥሩው ፡ የማራብ ፡ የውሀ ፡ ግድብ ፡ ለርሱ ፡ አንገዛም ፡ ብለው ፡ በመጸት ፡ ሰዎች ፡ ጦርነት ፡ ጊዜ ፡ ፈርሶ ፡ የነበረውን ፡ ማስጠገኑ ፡ የጥገናው ፡ ሥራ ፡ ከጅግግጃ ፡ እስከ ፡ ጅግግጃ ፡ ዓ ፡ ምሕረት ፡ መካከል ፡ ባለው ፡ ጊዜ ፡ ተፈጽሞ ፡ ሥራው ፡ የፈጀበት ፡ ትክክለኛ ፡ ጊዜ ፡ ፲፩ ፡ ወር ፡ መሆኑንን ፡ ለሥራው ፡ ቀርቦ ፡ የነበረው ፡ ፶፯ ፡ ፰፻፯ ፡ ጆንያ ፡ ዱቁት ፤ ጅግግጃ ፡ ጭነት ፡ ቴምር ፤ ፫፯ ፡ የጭነት ፡ ግመሎችና ፡ በሮች ፡ ፪፻፺፯ ፡ በጎችና ፡ ፍየሎች ፡ መሆናቸውን ፤ እንደዚሁም ፡ ለጭነትና ፡ ለጉተታ ፡ ለቀረቡት ፡ ከብቶች ፡ ምግብ ፡ አገራው ፡ እንዲያዋጣ ፡ መታዘዙን ፡ ይገልጻል ። ከዚህ ፡ አያ ይዘ ፡ ፲፩ ፡ ወራት ፡ የፈጀው ፡ የማራብ (መረብ) ፡ የተጠገነው ፡ የወሀ ፡ ግድብ ፡ መጠኑ ፡ በርዝመት ፡ ፵፭ ፡ ሜትር ፡ ኩብ ፤ በቁመት ፡ ፴፭ ፡ ሜትር ፤ በውፍረት ፡ ፲፬ ፡ ሜትር ፡ ኩብ ፡ ሥራው ፡ በተፈጸመ ፡ ጊዜ ፡ በታላቅ ፡ በዓል ፡ መከበሩንና ፡ በላዩ ፡ ላይም ፡ ያን ፡ ጊዜ ፡ በዘመኑ ፡ ሬደልና ፡ በሳባውያን ፡ ቋንቋ ፡ "በኃያሉና ፡ በግርማዊው ፡ በመሐሪውና ፡ በምሕረት ፡ ሰጭው ፡ በመሲሐና ፡ በመንፈስ ፡ ቅዱስ ፡ ስም ፡ እኔ ፡ አብርሃ ፡ የጃዝ ፡ ንጉሥ ፤ የሰባ ፡ ንጉሥ ፤ የራሕሚስ ፡ ዙዔማንና ፡ የደጋው ፡ ዐረ በች ፡ እንዲሁም ፡ የቲሃማ ፡ ነገዶች ፡ እንደራሴ ፡ ሆኜ ፡ ይህን ፡ ማስታወሻ ፡ ጽፌያለሁ" ፡ ብሎ ፡ ይገጥምርና ፡ ቀጥሎ ፡ የግድቡን ፡ ሥራ ፡ እንደሚያትት ይገልጻሉ ።

ከዚህ ፡ አያይዘው ፡ እነዚህ ፡ የቅርብ ፡ ዘመን ፡ ጸሐፊዎች ፡ በምርመራ ፡ እንደተረዱት ፡ አብርሃ ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ የአክሱም ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ እንደ ራሴነቱ ፡ ባይካድ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ራሱ ፡ እንደንጉሥ ፡ እየተቆጠረ ፡ የዘመኑን ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ ኃያላን ፡ መንግሥታት ፡ የሮማን (ቁስጥንጥንያ) ፡ መንግሥት ፤ የፋርስን ፡ የሀበሻን ፡ ንጉሥ ፡ የሌሎቹንም ፡ ነገሥታት ፡ እንደራሴዎችንና መልክተኞቹን ፡ በታላቅ ፡ ሰልፍና ፡ ግርማ ፡ ባለው ፡ በንጉሥነት ፡ መልክ ፡ እየተቀበለ ፡ ማስተናገዱ ፡ በደቡብ ፡ ዐረብና ፡ በግዛቱ ፡ ሁሉ ፤ በታላቅ ፡ ትጋት ፡ ጣዖታትን ፡ እየተቃወመ ፡ ክርስትናን ፡ ማስፋፋቱ ፡ ተጽፏል ።

ስለዚህ ፡ በማናቸውም ረገድ ፡ አብርሃ ፡ ከካሌብ ፡ ወዲህ ፡ ባሄ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ጊዜ ፡ በቀጥታ ፡ እየታዘዘ ፡ ተገኝነቱን ፡ አምኖ ፡ ምናልባት ፡ ደግሞ ፡ ከገብረ ፡ መስቀል ፡ በኋላ ፡ የነቆስጠንጠኖስ ፡ (እለ ፡ ሣህል) ፡ ኃይል ፡ ደከም ፡ ብሎ ፡ እንደሆነ ፡ በነዚያ ፡ ጊዜ ፡ ራሱን ፡ እንደ ፡ ንጉሥ ፡ እየቆጠረ ፡ ግዛቱን ፡ ማጽናቱን ፡ በኋላ ፡ ዐረቦች ፡ የደመሰሱትን ፡ የክርስትናን ፡ ሃይማኖት ፡ ማስፋፋቱን ፡ በክረብ ፡ አገር ፡ የወሀ ፡ ነገር ፡ ችግር ፡ ስለሚሆን ፡ በድርቁ ፡ ወራት ፡ እንዲያገለግል ፡ በዝናም ፡ ወራት ፡ ወሀ ፡ የሚያጠራቅምበትን ፡ አላይ ፡ እንደተመለከትነው ፡ በጦርነት ፡ የፈረሰውን ፡ ግድብ ፡ ማሠራቱን ፡ በአሠራው ፡ ግድብ ፡ ላይ ፡ ለዛሬ ፡ ምርመራ ፡ ያገለገለውን ፡ ጽሑፍ ፡ ያን ፡ ጊዜ ፡ ማጻፋት ፡ እንገነዘባለን ።

እንደዚህ ፡ ሆኖ ፡ አብርሃ ፡ በገናንነት ፡ ሲኖር ፡ ስለክርስትና ፡ ከጣዖት ፡ አምላኪዎች ፡ ጋር ፡ ሲታገል ፡ ኖሮ ፡ በመጨረሻው ፡ መንግሥቱን ፡ የፋርስ ፡ መንግሥት ፡ እንደቀማው ፡ በሚቀጥለው ፡ እንመለከታለን ።

ባለፈው፡ በተመለከትነው፡ መሠረት፡ አብርሃ፡ ብዙ፡ ጊዜ፡ የአክሱም፡ ንጉሥ፡ እንደራሴ፡ እየተባለ፡ ፩፡ አንድ፡ ጊዜም፡ ራሱ፡ ንጉሥ፡ እየተባለ፡ የየመንን፡ ግዛት፡ ሲያስተዳድር፡ ኖረ፡ በስናዓም፡ የታወቀ፡ ትልቅ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ አሠርቶ፡ ክርስቲያን፡ ሁሉ፡ ወደዚያ፡ እየተሰበሰበ፡ ሥርዓተ፡ ክርስትናውን፡ ይፈጽም፡ ነበር ። እንደዚሁም፡ በዙሪያው፡ ያሉ፡ አረመኔዎች፡ መካ፡ መዲና፡ እየተሰበሰቡ፡ የጣዖት፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ ሠርተው፡ በበሃቶላቸው፡ በዓላቸውን፡ ሲያከብሩ፡ በጣዖቱ፡ ቤተ፡ መቅደስና፡ በቤተ፡ ክርስቲያኑ፡ በክርስቲያኖቹና፡ በአረመኔዎቹ፡ መካከል፡ ክርክርና፡ መመቀኛኛት፡ ተዠመረ፡ አረመኔዎቹ፡ የሰናዓን፡ ቤተ፡ ክርስቲያንና፡ ክርስቲያኖቹን፤ የክርስቲያኖቹን፡ አባላል፡ ሥርዓትና፡ ወግ፡ ሁሉ፡ መናቅና፡ መጠየቅ፡ ዠመሩ ። በዚህም፡ ላይ፡ በበዓል፡ ቀን፡ ወደ፡ መካ፡ መዲና፡ የጣዖት፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ ለበዓል፡ የሚሰበሰቡውን፡ ሕዝብና፡ የሚገባውን፡ ገቢ፡ ገንዘብ፡ እየተመለከተ፡ አብርሃ፡ በአረመኔዎቹ፡ ላይ፡ ቁምና፡ ቁጣ፡ አደረገበት። ስለዚህ፡ በማናቸውም፡ ረገድ፡ ይኸን፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ አፈርሳለሁ፡ ብሎ፡ ሠራዊቱን፡ በከብትና፡ በዝሆን፡ አሳፍሮ፡ እርሱም፡ እሚያምር፡ እነጭ፡ ዝሆን፡ ላይ፡ ተቀምጦ፡ ወደ፡ ሜካ፡ ጉዞ፡ ዠመረ፡ በየመንገዱም፡ ቆዙ፡ በላባቶች፡ እየተዋጉት፡ ሁሉንም፡ በየተራ፡ እያሸነፈ፡ አለቆቻቸውን፡ እየማረከ፡ ጉዞውን፡ ይቀጥል፡ ዠመር ። ወደ፡ ሜካም፡ በተጠጋ፡ ጊዜ፡ የኪናና፡ የሁንዳሂል፡ በላባቶቹም፡ ሌሎቹም፡ የጣዖቱ፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ እንዳይፈርስ፡ እንከላከላለን፡ ብለው፡ የተዘጋጁት፡ ሁሉ፡ አብርሃንና፡ ሠራዊቱን፡ በመፍራት፡ ግማሾቹ፡ ከአብርሃ፡ እየተሰማሙ፡ የቀሩትም፡ እንግዲህ፡ ቤተ፡ መቅደሱን፡ ለአምላክ፡ (ጣዖት) አደራ፡ ሰጥተናል፡ አያሉ፡ ከከተማው፡ እየወጡ፡ ይጠባበቁ፡ ዠመር ።

እዚህ፡ ላይ፡ ያለውን፡ የአብርሃን፡ ፍጻሜና፡ የቤተ፡ መቅደሱን፡ መዳን፡ የዐረቦቹ፡ ጸሐፊዎች፡ በብዙ፡ ዓይነት፡ ተርከውት፡ ይገኛል ። ግማሹ፡ ጽሑፍ፡ የሚለው፡ አብርሃ፡ በማግስቱ፡ ሠራዊቱን፡ ይዞ፡ በነጩ፡ ዝሆን፡ ላይ፡ ተቀምጦ፡ ቤተ፡ መቅደሱን፡ ለማፍረስ፡ ሲጠጋ፡ ከካትአም፡ ወገን፡ (ከአረመኔዎቹ)፡ የሆነ፡ ኑፋይል፡ ቤን፡ ሀቢብ፡ የሚባል፡ ። የምትረግጠው፡ መሬት፡ የእግዚአብሔር፡ ነውና፡ ተንበርከክ ። ብሎ፡ በዝሆኑ፡ ላይ፡ ጮሆ፡ አብርሃ፡ ሳያሰዘው፡ ሸሽቶ፡ ወደ፡ ተራራ፡ አመለጠ ። በዚያን፡ ጊዜ፡ የአብርሃ፡ ዝሆን፡ ተንበርከ፡ ተኛ፡ ተደብድቦ፡ ከተነሣም፡ በኋላ፡ ወደደቡብ፡ ወደ፡ ምሥራቅ፡ ወደ፡ ምዕራብ፡ ልሂድ፡ ይልና፡ ወደ፡ ሜካ፡ ቤተ፡ መቅደስ፡ አቅጣጫ፡ ሲያሳዩት፡ እምቢ፡ ይልና፡ መልሶ፡ ይተኛል ። ከዚህ፡ በኋላ፡ ከባሕር፡ ሞጥር፡ የሌላቸው፡ አፅዋፍ፡ በያፋቸው፡ ፩፡ በየግራቸው፡ ፪፡ ጠጠር፡ እየያዙ፡ መጥተው፡ በአብርሃና፡ በሠራዊቱ፡ ላይ፡ አዘነሙበትና፡ በመጡበት፡ ተመልሰው፡ ሔዱ ። በዚህ፡ ጊዜ፡ የአብርሃ፡ ሠራዊት፡ ደንግጦ፡ ወደኋላው፡ መመለስ፡ ዠመረ ። አብርሃም፡ የቀሩምጥና፡ በሽታ፡ ወዲያው፡ ይዘት፡ ተመልሶ፡ በሰናዓ፡ ሞተ፡ ይላሉ ። የቀሩት፡ ደግሞ፡ አብርሃ፡ ቤተ፡ መቅደሱን፡ ሊያፈርስ፡ ሲጠጋ፡ ድንገተኛ፡ የውሃ፡ ጎርፍ፡ ተነሥቶ፡ ከነሠራዊቱ፡ ወሰደው፡ የሚሉ፡ ግማሹ፡ ኃይለኛ፡ ነፋስ፡ ተነሥቶ፡ በታተነው፡ ግማሹ፡

ፈንጣጣ ፡ ተነሥቶ ፡ ጨረሰው ፡ የሚሉ ፡ አሉ ፤ ፕሮኮፕፕ ፡ የሚባለው ፡ የሮማ ፡ ጸሐፊ ፡ ግን ፡ አብርሃ ፡ የሚከን ፡ ቤተ ፡ መቅደስ ፡ ሳያፈርስ ፡ የተመለሰው ፡ በመንገዱ ፡ ርቀትና ፡ በበረሃነቱ ፡ ምክንያት ፡ መሆኑን ፡ ብቻ ፡ ይገልጻል ፡ ምናልባት ፡ እውነተኛውና ፡ የሚመስለው ፡ ይህ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ።

ምዕራፍ ፮ ።

የአብርሃ ፡ ተከታዮችና ፡ የዐረብ ፡ ግዛት ፡ ፍጻሜ ።

አብርሃ ፡ ከሞተ ፡ በኋላ ፡ ልጁ ፡ ያክሱም ፡ (አክሱማዊ) ፡ የአባቱን ፡ አልጋ ፡ ወርሶ ፡ የየመንን ፡ ግዛት ፡ ያስተዳድር ፡ ገጠመር ። እርሱም ፡ ፲፱ ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ እንደገዛ ፡ በዙፋኑ ፡ የያክሱማዊ ፡ ወንድም ፡ የአብርሃ ፡ ልጅ ፡ ማዝሩቅ ፡ ነገው ። ዲናዋሪ ፡ የሚባለው ፡ የዐረብ ፡ ጸሐፊ ፡ የጻፈውን ፡ ሙሴ ፡ ኮንቲ ፡ ሮስኒ ፡ በመጽሐፋቸው ፡ ተርጉመው ፡ እንደገለጹት ፡ ያክሱም ፡ ከአብርሃ ፡ ማዝሩቅ ፡ ከአክሱም ፡ በጭካኔ ፡ ይበልጣሉ ፡ ይላል ። እንደዚሁም ፡ የኢብን ፡ ይስሐቅ ፡ ጽሑፍ ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ እንዳለው ፡ መተረኩን ፡ እኝሁ ፡ ጸሐፊ ፡ ከ፩፻፺፭ ፡ ገጽ ፡ ቀጥለው ፡ ይጽፋሉ ።

አብርሃ ፡ በሕይወቱ ፡ ሳለ ፡ ራይሃና ፡ የምትባለዋን ፡ መልክ ፡ ቆንገሮ ፡ አቡ ፡ ሙራ ፡ ከሚባለው ፡ የየመን ፡ ያንድ ፡ ክፍል ፡ አለቃ ፡ ላይ ፡ ቀምቶ ፡ ሚስት ፡ አድርጓት ፡ ነበር ፡ አብርሃ ፡ ማዝሩቅን ፡ የወለደው ፡ ከዚች ፡ ሴት ፡ ነው ። ቆንገሮ ፡ ሚስቱን ፡ በመቀማቱና ፡ በአበሾቹም ፡ የጭካኔ ፡ ግዛት ፡ እየተናደደ ፡ ይኸው ፡ አቡ ፡ ሙራ ፡ ተበቃይ ፡ ለመፈለግ ፡ በየታላላቆቹ ፡ መንግሥታት ፡ ዘንድ ፡ ይዘር ፡ ነበር ። በመገጠመሪያም ፡ ወደቁስጥንጥንያ ፡ ሂዶ ፡ የየመንን ፡ ግዛት ፡ እናንተ ፡ ውጉና ፡ እናንተ ፡ በበላይ ፡ እኔ ፡ በበታች ፡ እናስተዳድረው ፡ የሚል ፡ አሳብ ፡ አቀረበ ። ነገር ፡ ግን ፡ አሳቡን ፡ አልተቀበሉትም ። ምናልባት ፡ ይኸን ፡ ስናደርግ ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ ባንድ ፡ ባሕርይና ፡ በሁለት ፡ ባሕርይ ፡ የተነሣ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያናችን ፡ ፩ ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ እየተጣላ ፡ ቢለያይ ፡ ዘሮ ፡ ዘሮ ፡ ያው ፡ ክርስቲያን ፡ ነንና ፡ ጓደኞቻችን ፡ ክርስቲያኑን ፡ የአክሱም ፡ መንግሥት ፡ እናስቀይማለን ፡ ብለው ፡ ይሆናል ። ወይም ፡ በቁስጥንጥንያ ፡ መንግሥት ፡ ላይ ፡ ከሰሜን ፡ የጀርመን ፡ ሕዝብ ፡ ልውረር ፡ እያለ ፡ ከምሥራቅ ፡ የፋርስ ፡ ሕዝብ ፡ አጥብቆ ፡ የቁስጥንጥንያን ፡ መንግሥት ፡ እየተከላከለ ፡ ከሁለት ፡ ወገን ፡ ያለው ፡ ጠላትነትና ፡ ውጊያ ፡ ጊዜ ፡ ስለአልሰጣቸው ፡ አለዚያም ፡ የአብርሃ ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ የነርሱ ፡ ወዳጅ ፡ ስለነበረ ፡ አሁን ፡ ርሱ ፡ ቢሞት ፡ የልጆቹን ፡ መንግሥት ፡ አንቀማም ፡ ብለው ፡ ይሆናል ።

ስለዚህ ፡ አቡ ፡ ሙራ ፡ የቁስጥንጥንያን ፡ መንግሥት ፡ ለመቀስቀስ ፡ ምንም ቢጥር ፡ ሳይሆንለት ፡ ቀርቶ ፡ ከቁስጥንጥንያ ፡ ተመልሶ ፡ ወደሂራ ፡ መጣ ። ሂራንም ፡ ያን ፡ ጊዜ ፡ ፋርሶች ፡ በበላይ ፡ ሆነው ፡ በውስጡ ፡ አንድ ፡ የዐረብ ፡ ተወላጅ ፡ ያስተዳድረው ፡ ነበር ። አቡ ፡ ሙራ ፡ ከዚህ ፡ ከዐረቡ ፡ ሹም ፡ ጋር ፡ ነገሩን ፡ እየተወያየ ፡ ተቀመጠ ። ያረቡ ፡ ሹም ፡ ያመት ፡ ግብሩንና ፡ መታያ ፡ ይዞ ፡ ወደፋርሱ ፡ ንጉሥ ፡ በሚሔድበት ፡ ጊዜ ፡ አቡ ፡ ሙራምን ፡ አስከትሎት ፡ ይዞት ፡ ሔደና ፡ ከጌታው ፡

ከፋርሱ፡ ንጉሥ፡ ከከስሮዬ፡ ጋር፡ አገናኘው። አቡ፡ ሙራም፡ ከፋርሱ፡ ንጉሥ፡ በተ
 ገናኘበት፡ ቀን፡ ማዝሩቅና፡ ወገኖቹ፡ አበሾች፡ (ክርስቲያኖቹ)፡ በእንዴት፡ ያለ፡
 ጭከና፡ የየመንን፡ እዝብ፡ እንደሚገዙ፤ የዙሪያውን፡ ወርቅና፡ ብር፡ የሞላበትን፡
 ሀብታም፡ አገር፡ እንደምን፡ እንደሚያስተዳድሩ፡ እያጋነነ፡ ኔየገለጸ፡ የፋርሱ፡
 ንጉሥ፡ ጦር፡ ልክ፡ የየመንን፡ ግዛት፡ ከምሥራቁ፡ ከራሱ፡ ግዛት፡ ጋር፡ እንዲደባ
 ልቀው፡ በጥብቅ፡ አመለከተው። የፋርሱም፡ ንጉሥ፤ የአገሩን፡ ሀኔታ፡ የሀብቱንም፡
 የመንገዱንም፡ ርቀት፡ ከሰዎቹ፡ ተጠያይቆ፡ ማናቸውንም፡ ከተረዳ፡ በኋላ፡ አገሩም፡
 እሩቅ፡ ስለሆነ፡ ሀብቱም፡ ዝቅተኛ፡ ስለሆነ፡ ጦር፡ ለመላክ፡ አይሆንም፡ ብሎ፡
 ስለድካሙና፡ ስለወዳጅነቱ፡ ፲፮፡ ድራም፡ (የዘመኑ፡ ገንዘብ)፡ ስጦታ፡ ከግምጃ፡
 ቤቱ፡ ዳረገው። አቡሙራም፡ ይኸን፡ ፲፮፡ ድራም፡ ተቀብሎ፡ ከወጣ፡ በኋላ፡
 ሁሉንም፡ ለድሆች፡ እየበተነ፡ ሰጣቸው። የፋርሱም፡ ንጉሥ፡ ይኸንን፡ በሰማ፡ ጊዜ፡
 አስጠርቶ፡ ምክንያቱን፡ ጠየቀው፡ አቡ፡ ሙራም፡ «እኔ፡ እዚህ፡ የመጣሁት፡
 ጦር፡ ልክህ፡ አገሬን፡ ከአበሾች፡ ግዛት፡ እንድታድንልኝ፡ ነው፡ እንጂ፡ ገንዘብ፡
 ለመለመን፡ አይደለም። በአገሬ፡ ተራራ፡ ወርቅና፡ ብር፡ ሞልቷል»፡ ብሎ፡ መለሰ
 ለት። በዚህ፡ ንግግር፡ ንጉሡ፡ ከስሮዬ፡ ልቡ፡ ስለተነካ፡ አማካሪዎቹንና፡
 የጦር፡ አለቆቹን፡ ሰብስቦ፡ ምክር፡ ያዘ፡ በምክር፡ እስኪቆረጥም፡ ድረስ፡ ጊዜ፡
 ስለወሰደ፡ በመካከሉ፡ አቡ፡ ሙራ፡ ታሞ፡ ሞተ።

አቡ፡ ሙራ፡ ከሞተ፡ በኋላ፡ ልጁ፡ ማዲ፡ ከራብ፡ የአባቱን፡ ምኞት፡ ወደ
 ፍጻሜ፡ ለማድረስ፡ ተነሣ። ይህ፡ ማዲ፡ ከራብ፡ የሚባለው፡ የአብርሃ፡ ልጅ፡
 እየተባለ፡ በአብርሃ፡ ቤተ፡ መንግሥት፡ ውስጥ፡ ያደገ፡ ነው። በኋላ፡ ግን፡
 የአቡ፡ ሙራ፡ ልጅ፡ መሆኑን፡ እናቱ፡ ገልጸ፡ ነበረ። ቢሆንም፡ በዚያው፡ በአ
 ብርሃ ቤት፡ ኑሮውን፡ እየቀጠለ፡ ሲኖር፡ አብርሃና፡ ያክሱም፡ ከአለፉ፡ በኋላ፡
 ማዝሩቅ፡ በነገሡ፡ ጊዜ፡ ማዝሩቅንና፡ አበሾቹን፡ በመጥላት፡ ወደ፡ ፋርስ፡ ሔደ፡
 ለንጉሡ፡ ለከስሮዬ፡ ለአባቱ፡ የሰጠውን፡ ተስፋ፡ ለርሱ፡ እንዲፈጸምለት፡ አመ
 ለከተ። የፋርሱም፡ ንጉሥ፡ ላባቱ፡ አድርጎ፡ እንደነበረው፡ ለርሱም፡ የገንዘብ፡
 ስጦታ፡ ቢያደርግለት፡ እርሱም፡ እንዳባቱ፡ የተቀበለውን፡ ገንዘብ፡ ለድሆች፡
 አከፋፍሎ፡ ሰጠው፤ በጠየቅም፡ እኔ፡ የምለምነው፡ የጦር፡ ሠራዊት፡ ነው፡
 እንጂ፡ ገንዘብ፡ አይደለም፡ ብሎ፡ መለሰ።

ከዚህ፡ በኋላ፡ የፋርስ፡ ንጉሥ፡ ሚኒስትሮቹን፡ ሰብስቦ፡ ተማከረ፤ አማ
 ካሪዎቹም፡ ከእስር፡ ቤት፡ በጥፋት፡ የታሠሩትን፡ ሰብስቦ፡ አለቃ፡ ሾሞ፡ መስ
 ጠት፡ ነው፡ ብለው፡ አመለከቱ። ከዚህ፡ በኋላ፡ ፷፻፡ እንደግማሾቹ፡ ፲፫ ወይም
 ፯፻፷፻፡ የሚሆኑ፡ ሰዎች፡ ተመርጠው፡ ለነርሱም፡ የበላይ፡ ሹም፡ ዐረቦች፡
 ኡአህሪዝ፡ (ሀዘር፡ ማርድ-የሺ፡ አለቃ)፡ የቁስጥንጥንያ፡ ጸሐፊዎች፡ ሚራኒስ፡
 ሚህራን፡ የሚሉት፡ ተሾመ። ከዚህ፡ በኋላ፡ ማዲ፡ ከራብ፡ መሪ፡ ሆኖ፡ ኡአህሪዝና፡
 ጭፍሮቹ፡ በመርከብ፡ ጉዞ፡ ዠመሩና፡ ወደየመን፡ ምሥራቅ፡ ወደ፡ ሀድ
 ራሞት፡ (እንደሌቶም፡ ወደአደን) ገቡ።

ማዝሩቅም ፡ ይኸን ፡ ሁሉ፡ በሰማ ፡ ጊዜ ፡ አበሾችን ፡ የሒ.ሚያረቶችንና ፡ የበድ
 ዊን ፡ ነገዶች ፡ አስከትሎ ፡ ጦርነቱን ፡ ለመመለስ ፡ ተጓዘ ፡ በደረሰም ፡ ጊዜ ፡ የፋርሶ
 ቹን ፡ የጦር ፡ ሠራዊት ፡ ማንስ ፡ አይቶ ፡ ወደአገርህ ፡ ወደፋርስ ፡ በሰላም ፡ ብትመ
 ለስ ፡ ይሸልሃል ፡ ብሎ ፡ ለኡ-አህሪዝ ፡ ላከበት ። ኡ-አህሪዝም ፡ ይኸንን ፡ ልምኮር ፡
 ብሎ ፡ ሳለ ፡ በዚህ ፡ መካከል ፡ የኡ-አህሪዝ ፡ ልጅ ፡ ናውዛድ ፡ የሚባለው ፡ ጥቂት
 ፈረሰኞች ፡ አስከትሎ ፡ የማዝሩቅን ፡ ጦር ፡ ለመሰለል ፡ በመጣ ፡ ጊዜ ፡ (እንደሌሎ
 ቹም ፡ አጥባቂ ፡ ፈረስ ፡ በግድ ፡ እየጋለበ ፡ አምጥቶ ፡ እጠላቶቹ ፡ ውስጥ ፡ ስላገባው፡)
 በአበሾቹ ፡ ተማርኮ ፡ ተገደለ ። ይህንኑም ፡ ኡ-አህሪዝ ፡ ለማዝሩቅ ፡ አመልክቶ ፡
 በምን ፡ ምክንያት ፡ እንደተገደለበት ፡ ተከራክሮ ፡ ከሣ ፡ ጠይቆ ፡ ነበር ፡ ማዝሩቅም
 ጥፋቱ ፡ የራሱ ፡ አለመሆኑን ፡ አስገንዝቦ ፡ የልጁን ፡ ሬሣ ፡ ላከለት ። ኡ-አህሪዝ ፡
 የልጁን ፡ ሬሣ ፡ የፋርስ ፡ ወታደር ፡ ሁሉ ፡ ተመልክቶ ፡ ለመበቀል ፡ እንዳቀሰቀሰ ፡
 ሲል ፡ አሸዋ ፡ ላይ ፡ ዘርግቶ ፡ ተወው ፡ እርሱም ፡ ራሱ ፡ የልጁን ፡ ደም ፡ እስክበ
 ቀል ፡ ድረስ ፡ ወሀም ፡ አልጠጣ ፡ እህልም ፡ አልቀምስ ፡ ብሎ ፡ እምቢ ፡ አለ ።
 እንናተም ፡ እንዋጋም ፡ ብትሉ ፡ በገዛ ፡ እጅ ፡ ራሴን ፡ እገድላለሁ ፡ አለ ። ከዚያም ፡
 ጦሩ ፡ ወዳገሬ ፡ እመለሳለሁ ፡ እንዳይል ፡ የመጣበትን ፡ መርከብ ፡ አቃጠለው ። ለጠ
 ላትም ፡ ፋርሶች ፡ የያዙትን ፡ ዕቃ ፡ አስማረከው ፡ እንዳይስማሙም ፡ ስንቃችንን ፡
 እየባላን ፡ እንቀመጣለን ፡ እንዳይሉም ፡ ስንቃቸውንም ፡ ዕቃቸውንም ፡ ሰብሰቦ ፡ እበ
 ሕር ፡ ጨመረው ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ሠራዊቱ ፡ ከንተው ፡ ጋር ፡ እየተዋጋን ፡ እንዋ
 ታለን ፡ ብለው ፡ ተሰለፉለት ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ኡ-አህሪዝ ፡ በፈረስ ፡ ሆኖ ፡ ሠራዊ
 ቱን ፡ እየመራ ፡ ተጠጋና ፡ ውጊያው ፡ ተገኘመረ ። ፋርሶቹም ፡ የያዙት ፡ የጦር ፡ መሣ
 ሪያ ፡ አብዛኛው ፡ በአበሾቹ ፡ እጅ ፡ የሌለ ፡ የቀስት ፡ መሣሪያ ፡ ነበር ። ማዝሩቅ ፡
 የሚያምር ፡ ሸሹን ፡ አስሮ ፡ በሸሹ ፡ ላይ ፡ ዘውዱን ፡ ደፍቶ ፡ ፩ ፡ ጊዜ ፡ በገሆን ፡ ላይ ፡
 ፩ ፡ ጊዜ ፡ በፈረስ ፡ ፩ ፡ ጊዜ ፡ በበቅሎ ፡ ላይ ፡ እየተዘዋወረ ፡ ሲያዋጋ ፡ ኡ-አህሪዝ ፡ ሸሽ
 ያሰረበትን ፡ ግንባሩን ፡ መትቶ ፡ ጣለው ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ማዝሩቅ ፡ ተመትቶ ፡ ሲወ
 ድቅ ፡ በአበሾች ፡ ዘንድ ፡ ሽብርና ፡ ድብልቅልቅ ፡ ሸሽት ፡ ሲሆን ፡ ፋርሶቹ ፡ ማባረር ፡
 ገኘመሩ ። ከአበሾቹ ፡ ግማሹ ፡ እየተዋጋ ፡ ሞተ ፡ ግማሹም ፡ ተማረከ ፡ የቀረውም ፡
 ሸሽ ። ኡ-አህሪዝም ፡ የልጁን ፡ ሬሣ ፡ አሥነሱቶ ፡ በክብር ፡ አስቀበረና ፡ የማዝሩቅን ፡
 ሬሣ ፡ ሰው ፡ ሁሉ ፡ እንዲያየው ፡ በልጁ ፡ ሬሣ ፡ ምትክ ፡ አስቀመጠው ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ፋርሶቹ ፡ እስከ ፡ ማዝሩቅ ፡ ዋና ፡ ከተማ ፡ እስከ ፡ ሰናዔ ፡ ድረስ ፡
 ገብተው ፡ የመንን ፡ በሙሉ ፡ አገረ ፡ ገዥና ፡ ሹም፡እየለዋወጡ ፡ ያስተዳድሩ ፡ ገኘመር።
 ይኸም ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ አተራረክ ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ አበሾችን ፡ በሚ
 ጠሉ ፡ ዐረቦች ፡ እጅ ፡ የተጻፈ ፡ ሆኖ ፡ የአበሾቹን ፡ ውጊያ ፡ በመቀነስ ፡ የዐረቦቹ
 ንና ፡ የፋርሶቹን ፡ የአወጋግ ፡ ዝና ፡ እያደኑቀ ፡ የሚያጋንን ፡ ቢሆን ፡ በመሠረቱ ፡
 የፋርስ ፡ የጦር ፡ ሠራዊት ፡ በየመን ፡ ያሉትን ፡ አበሾች ፡ አሸንፎ ፡ ወደራሱ ፡ ግዛት ፡
 መደረቡ ፡ የታወቀ ፡ ነው ። ፋርሶችም ፡ የዐረብን ፡ አገር ፡ ከወሰዱ ፡ ወዲህ ፡ የአክ
 ሱም ፡ መንግሥት ፡ ኃይል ፡ መወዳደቅ ገኘመረ ። ንግዱም ፡ ሸቀጡም ፡ መሣሪያውም ፡

ሁሉ ፡ ተዘጋበት ። ፋርሶችም ፡ የዐረብን ፡ አገር ፡ ሲገዙ ፡ ከቆዩ ፡ በኋላ ፡ መሐመድ ፡ በኋላ ፡ እየተዋጋ ፡ አስወጥቶ ፡ የራሱን ፡ ግዛት ፡ መሠረተ ። የአረማውያን ፡ ቤተ ፡ መቅደስ ፡ የነበረውንና ፡ አብርሃ ፡ ለማፍረስ ፡ ሲጋበዝበት ፡ ነበር ፡ የተባለውንም ፡ እንደ ፡ ኤው ፡ ቀ፡ በጊደግ ፡ ዓ ፡ ም ፡ መሐመድ ፡ አስፈርሶ ፡ መስጊድ ፡ አደረገው ፡ ይኸንንም ፡ ወደፊት ፡ እንመለከታለን ።

በዐረብ ፡ አገር ፡ የአበሾች ፡ ግዛት ፡ የቆየው ፡ ከካሌብ ፡ ሲገመር ፡ አንድ ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ ግድም ፡ ይሆናል ፤ ነገር ፡ ግን ፡ የዐረቦቹ ፡ ጸሐፊዎችና ፡ አንዳንድ ፡ የፈረንጅቹ ፡ ጸሐፊዎች ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ወደሰባ ፡ ወደሃምሳ ፡ ዓመት ፡ ያወርዱታል ።

ምዕራፍ ፡ ፳፩ ።

ከዚ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ በኋላ ፡ ያሉት ፡ ነገሥታት ፡ — አይዙርና ፡ ሐፃኒ ፡ ዳንኤል ።

ከዚ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ወዲህ ፡ እስከ ፡ ዮዲትና ፡ እስከ ፡ ዐረቦች ፡ መነሣት ድረስ ፡ (ጅፂ፯-፳፻ ዓ ፡ ም ፡) እንደዚሁም ፡ እስከ ፡ ዛጉዬ ፡ መንግሥት ፡ ድረስ ፡ ብዙ ነገሥታት ፡ እንደነገሡ ፡ ሲታወቅ ፡ ዝርዝር ፡ ሥራቸው ፡ አልተገኘም ። ከታሪክ ፡ ነገሥቱ ፡ እየተለቀመ ፡ በገራችን ፡ ዝርዝራቸውና ፡ የነገሡበት ፡ ዘመን ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ ባለው ፡ ዓይነት ፡ እነአለቃ ፡ ታየ ፡ እነባላቴን ፡ ጌታ ፡ ጎሩይ ፡ ጽራውት ፡ ይገኛል ።

ተርታ	ስሙ ፡	የሞተበት ፡ ዘመን ፡	የገዛበት፡ዘመን
፩	ገብረ ፡ መስቀል ፡	ጅፂ፴፯	፲፬ ዓመት ፡
፪	ቆስጠንጢኖስ ፡ አለ ፡ ሣህል ፡	ጅፂ፳፭	፳፰ »
፫	ወሰን ፡ ሰገድ ፡ መሐረነ ፡ ክርስቶስ ፡	ጅፂ፹	፲፭ »
፬	ፍሬ ፡ ሠናይ ፡	ጅፂ፫	፳፫ »
፭	አድርዓዝ ፡	ጅፂ፳፫	፳ »
፮	አካለ ፡ ውድም ፡	ጅፂ፴፩	፳፰ »
፯	ግርማ ፡ አስፈር ፡	ጅፂ፵፯	፲፭ »
፰	ዝርጋዝ ፡	ጅፂ፶፯	፲ »
፱	ድግና ፡ ሚካኤል ፡	ጅፂ፹፪	፳፯ »
፲	ባሕር ፡ ኢክላ ፡	ጅፂ፩	፲፬ »
፲፩	ጉም ፡	ጅፂ፳፭	፳፬ »
፲፪	አስገምጉም ፡	ጅፂ፴	፭ »
፲፫	ለትም ፡	ጅፂ፵፯	፲፯ »
፲፬	ተላተም ፡	ጅፂ፳፯	፳፩ »
፲፭	ያደ ፡ ጎሽ ፡	ጅፂ፹	፲፫ »
፲፮	አይዙር ፡		፯ ሰዓት

ተርታ	ስሙ :	የሞተበት : ዘመን :	የገዛበት: ዘመን
፲፯	ድድም :	፯፻፹፭ ዓ : ምሕ :	፭ ዓመት :
፲፰	ውድድም :	፯፻፺፭ »	፲ »
፲፱	ውድም : አስፈሬ :	፰፻፳፭ »	፴ »
፳	አርማሕ :	፰፻፴፱ »	፭ »
፳፩	ድግና : ገዢ :	፰፻፵፱ »	፲፱ »
፳፪	ግዳገርን :	፰፻፶፱ »	፩ »

የነዚህ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ያሉት ፡ ነገሥታት ፡ የነገሡበት ፡ ዘመንና ፡ የገዙበት ፡ ጊዜ ፡ እነሆ ፡ በያኳያቸው ፡ ተጽፍዋል ። የገዙበትን ፡ ጊዜ ፡ እንኳን ፡ ብናምን ፡ የነገሡበትን ዘመን ፡ ማመን ፡ ችግር ፡ ነው ። እምነታችንንም ፡ የሚያንድለው ፡ በዚህ ፡ ዝርዝር ውስጥ ፡ ስማቸው ፡ የሌለ ፡ በሌላ ፡ ታሪክ ፡ ነገሥት ፡ የሚገኝ ፡ ገንዘባቸውን ፡ ያሠሩ ነገሥታት ፡ ስለሚገኙ ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ስማቸው ፡ የተዘረዘረው ፡ የነገሥታት ፡ ዝርዝር ፡ በምዕራፍ ፡ ፴፫ የB ፡ ምልክት ፡ ካለበት ፡ ዓምድ ፡ ብቻ ፡ ከተመደበው ፡ ጋር ፡ የሚስማማ ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከሌብና ፡ ከልጁ ፡ ከገብረ ፡ መስቀል ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ዛጉዬ ፡ ዘመን ፡ መንግሥት ፡ ድረስ ፡ የነገሡትን ፡ ነገሥታት ፡ እንመሰሉ ፡ አውግስጦስ ፡ ዲልማን ፡ ከየታሪክ ፡ ነገሥቱ ፡ ለቅመው ፡ ልዩነቱን ፡ ለማነጣጠር ፡ እንዲመች ፡ በሦስት ፡ ዓምዶች ፡ የተሠራውን ፡ ዝርዝር ፡ በአለፈው ፡ በምዕራፍ ፡ ፴፫ ፡ ላይ ፡ ያመለከትነው ፡ ታሪክ ፡ ነገሥታችን ፡ በ፫ ፡ መንገድ ፡ የሚሰጠው ፡ ዝርዝር ፡ ነው ። ከነዚህ ፡ ያገራችን ፡ ጸሐፊ ፡ ያጋጠመውን ፡ አንዱን ፡ ብቻ ፡ ይዞ ፡ ስለሚዘረዝር ፡ የዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ገና ፡ ወደፊት ፡ ብዙ ፡ ጥናት ፡ የሚጠይቅ ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፡ ለኔ ፡ እንደሚመስለኝ ፡ ባለፈው ፡ ሐውልቱ ፡ ዲዛና ፡ የሚለውን ፡ የብራናው ፡ አብርሃ ፡ ገንዘቡ ፡ ካሌብ ፡ የሚለውን ፡ የእጁ ፡ ጽሑፍ ፡ እለአጽባሐ ፡ እንደሚለው ፡ የነዚህንም ፡ ስም ፡ ያሳክረው ፡ አንዱ ፡ ንጉሥ ፡ የሁለት ፡ ስም ፡ ጌታ ፡ በመሆኑ ፡ ይሆናል ።

በምዕራፍ ፡ ፴፬ ፡ መልኩን ፡ ከነጽሕፈቱ ፡ እንዳመለከትነው ፡ ስማቸው ፡ በታሪክ ፡ ነገሥት ፡ ዝርዝር ፡ ላይ ፡ የማይገኝ ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ከካሌብ ፡ ወዲህ ፡ እስከ ፡ ዛጉዬ ፡ ድረስ ፡ ባለው ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ በስማቸውና ፡ በመልካቸው ፡ ገንዘብ ፡ ያስቀረጹ ፡ የአክሱም ፡ ነገሥታት ፡ በዘመናቸው ፡ ያሠሩዋቸው ፡ ገንዘቦቻቸው ፡ ከአዲስና ፡ ከአክሱም ፡ ወይም ፡ ከዙሪያው ፡ ከጥንቱ ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ ፍራሽ ፡ የተገኙ ፡ ማሕዋስ ፡ ኢዮኤል ፡ ገርስም ፡ ሐታዝ ፡ ያትልያ ፡ የሚባሉ ፡ ስለአሉ ፡ በዝርዝር ፡ ላይ ፡ ያለን ፡ እምነት ፡ ሁል ፡ ጊዜ ፡ ከጥርጣሬ ፡ ውጭ ፡ ሊሆን ፡ አይችልም ። ምናልባት ፡ ባለፈው ፡ እንደተመለከትነው ፡ ዝርዝሩ ፡ ባንድ ፡ ስም ፡ ተጽፎ ፡ ገንዘባቸው ፡ ደግሞ ፡ በ፪ኛው ፡ ስም ፡ ተጽፎ ፡ እንደሆነ ፡ ከመጠርጠር ፡ በቀር ፡ አናረጋግጥም ።

እንደዚሁም ፡ ከዛጉዬዎች ፡ በፊት ፡ በአንድ ፡ ደንጊያ ፡ ላይ ፡ እነሊትማን ፡ ጽሑፉን ፡ አግኝተው ፡ የቀዱት ፡ ዳንኤል ፡ የሚባል ፡ ንጉሥ ፡ መኖሩን ፡ ይገልጻል ። ይኸም ፡ ንጉሥ ፡ የወልቃኢት ፡ ሕዝብ ፡ ሸፍቶ ፡ አክሱም ፡ አጠገብ ፡ ሐስላ? የሚባል ፡ አገር ፡ አጥፍተውበት ፡ ኖሮ ፡ ከነርሱ ፡ ጋር ፡ መዋጋቱን ፡ በትክክልና ፡ ግልጽ ፡ በልሆነ ፡ በጥንቱ ፡ የግዕዝ ፡ ቋንቋ ፡ አጽፏል ። ጽሑፉ ፡ በዛሬው ፡ ግዕዝ ፡ ዓይነት ፡ ሲመዘዘን ፡ ስሕተት ፡ ያለበት ፡ ይመስላል ። ነገር ፡ ግን በቀን ፡ ብዛት ፡ ስለተበላሸ ፡ ይሁን ፡ ወይም ፡ የዘመኑ ፡ ግዕዝኛ ፡ ንግግር ፡ እንደዚሁ ፡ ዓይነት ፡ ይሁን ፡ አይታወቅምና ፡ ከወደጫፍ ፡ ያለው ፡ ቃል ፡ ምን ፡ እንደሚል ፡ ቀጥለን ፡ እንመልከት ።

• በስመ ፡ አብ ፡ ወወልድ ፡ ወመንፈስ ፡ ቅዱስ ፡ ጸሐፍኩ ፡ አነ ፡ ሐፃኒ ፡ ዳንኤል ፡ ወልደ ፡ ፌሬም ። አመ ፡ ማሰነ ፡ ሰብአ ፡ ወልቃኢት ፡ ብሔር ፡ ዘሐስለ ፡ ወመፀ ፡ አክሱም ፡ ወአማሰነ ፡ ስኖ ፡ ወጸጊአ ፡ አሚሃ ፡ ቀተልክዎሙ ፡ ወጼዎኩ እያለ ፡ እነዚህ ፡ የወልቃኢት ፡ ስዎች ፡ ወደ ፡ አክሱም ፡ ሐስላ ፡ ወደሚባለው ፡ አገር ፡ መጥተው ፡ አገር ፡ ስለአጠፉ ፡ ተዋግቶ ፡ መመለሱን ፡ ይገልጻል ። ሐፃኒ ዳንኤል ፡ ማለቱ፡ሐዲ፡ዳንኤል ፡ ማለቱ፡ነው ፡ ወልደ ፡ ፌሬም ፡ ያለውም ፡ ወልደ ፡ ኤፍሬም ፡ ማለቱ፡ነው ፡ ሲሉ ፡ እነሊትማን ፡ ተመሳሳይ ፡ አሳብ ፡ ሰጥተዋል ። የአክሱም ፡ መልእክት ፡ የሚባለውን ፡ መጽሐፍ ፡ ጅኛው ፡ ሾሊም ፡ ገጽ ፡ ፵፮ ተመልከት ።

ከዚያም ፡ በዚሁ ፡ በግዕዝኛ ፡ ቃል ፡ ፻፪ ፡ ዶሮዎች ፡ ፰፻፪ ፡ የቀንድ ፡ ኩባቶች ፡ ፲፫ ፡ በግና ፡ ፍየል ፡ መሚረኩን ፡ ይናገራል ። ይህ ፡ ንጉሥ ፡ የነበረበት ፡ ጊዜ ፡ በአጻጻፍና ፡ በቃሉ ፡ አሰካክ ፡ መሠረት ፡ ከክርስትና ፡ በኋላ ፡ ፲፫ኛው ፡ መቶ ፡ ዓመተ ፡ ምሕረት ፡ ላይ ፡ የነበረ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ፡ ሲሉ ፡ መርማሪዎቹ ፡ አሳብ ፡ ሰጥተዋል ።

ታሪክ ፡ ነገሥታችን ፡ የአክሱምን ፡ ነገሥታት ፡ የብዙዎቹን ፡ ስምና ፡ ዝርዝር ፊቸውን ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ነግሠ ፡ ፲፱፱፫ ፡ ዓመት ፡ እያለ ፡ ከመዘርዘር ፡ በቀር ፡ ወይም ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ወለዶ ፡ ለቆስጠንጢኖስ ፡ ወቆስጠንጢኖስ ፡ ወለዶ ፡ ለወሰን ፡ ሰገድ ፡ ከማለት ፡ በቀር ፡ ታሪካቸውን ፡ ትቶታል ። እንደዚህ ፡ እያለ ፡ እስከ ፡ መጨረሻ ፡ ሲዘልቅ ፡ ዳንኤል ፡ የሚባል ፡ ንጉሥ ፡ መንገሡን ፡ አይናገርም ።

እንደዚህ ፡ እያለ ፡ ታሪክ ፡ ነገሥቱ ፡ ስም ፡ ብቻ ፡ በሚዘረዝርበት ፡ መካከል ፡ አይዘር ፡ የሚባለው ፡ ንጉሥ ፡ ግማሽ ፡ ቀን ፡ እንደነገሠ ፡ የንግሡን ፡ በዓል ፡ ሊያከብሩ ፡ የመጡት ፡ የከተማ ፡ ሕዝቦች ፡ እስቲ ፡ እንየው ፡ በማለት ፡ በመጻሕፍት ፡ ስለመጨበጥ ፡ አስጨንቀው ፡ እንደገደሉት ፡ ከዚያ ፡ ወዲህ ፡ የክልከላ ፡ ሥርዓት ፡ መጽናቱን ፡ ለመግለጽ ፡ በግዕዝ ቋንቋ ፡ እንደዚህ ፡ ይላል ። ወተላተም ፡ ወለዶ ፡ ለሦዶ ፡ ጎሽ ፡ ወሦዶ ፡ ጎሽ ፡ ወለዶ ፡ ለአይዘር ፡ ዘነግሠ ፡ መንፈቀ ፡ ዕለት ፡ ወሞተ ፡ በጭንቅ ፡ እንዘ ፡ ይነሥእዎ ፡ እደ ፡ ኩሉ ፡ ሰብአ ፡ ከተማ ። ወሞቱ ፡ ብዙኃን ፡ ሰብእ ፡ ምስሌሁ ፡ በጭንቅ ፡ ወአሚሃ ፡ ተወጥነ ፡ አጽንዖ ፡ ክልከላ ፡ እምገጸ ፡ ንጉሥ

እነሆ ፡ በጭሩ ፡ የአክሱም ፡ ታሪክ ፡ ከዚህ ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ ዠምሮ ፡ እስከ ፡ ዛጉዬ ፡ ድረስ ባለው ፡ ከ፫፻ ፡ ዓመት ፡ የበለጠ ፡ ጊዜ ፡ ሲያልፍ ፡ ከነዚህ ፡ ነገሥታት ፡ በነገሥታት ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ አይዙርና ፡ የሌለው ፡ የሐፃኒ ፡ ዳንኤል ፡ ሲገኝ ፡ ወደፊት ፡ እንደምናነበው ፡ የድል ፡ ነዓድ ፡ በየዲት ፡ የተነሣ ፡ የአርማሕ ፡ በመሐመድ ፡ ምክንያት ፡ ከመጠቀሱ ፡ በቀር ፡ የሌሎቹ ፡ ዝርዝር ፡ ታሪክ ፡ ጠፍቷል ። ምናልባት ፡ ወደፊት ፡ ያሁኑ ፡ የአርኬዎሎጂ ፡ ምርመራ ፡ አዳዲስ ፡ ታሪክ ፡ ያገኛልን ፡ እንደሆነ ፡ እንጠበቃለን ።

ስለዚህ ፡ አሁን ፡ ያቋረጥነውን ፡ የአክሱም ፡ መንግሥት ፡ ወዳጅ ፡ የሆነውን ፡ ክርስቲያናዊ ፡ የቀስጥንጥንያ ፡ ነገሥታት ፡ ዜና ፡ መዋዕል ፡ እንመልከትና ፡ ከዚያ ፡ ወደ ፡ መሐመድና ፡ ወደየዲት ፡ ቀጥሎም ፡ ወደ ፡ ነገደ ፡ ዛጉዬ ፡ መነሣት ፡ እንረመዳለን ።

ምዕራፍ ፡ ፳፪ ።

የቀስጥንጥንያ ፡ ነገሥታት ፡ ታሪክ ፡ ይቀጥላል ።

የስጥንያኖስ ፡ (ገርስቲኒያኑስ) ፡ ፭፻፳፯-፭፻፳፰ ፡ ዓ ፡ ም — በአስክንድርያ ፡ ያንድ ፡ ባሕርዮችና ፡ የሁለት ፡ ባሕርዮች ፡ ፍጅት ።

ባዜ ፡ ከሌብ ፡ ጊዜ ፡ የነበረውና ፡ የናግራንን ፡ የክርስቲያኖችን ፡ አልቁት ፡ እንዲበቀል ፡ የጻፈለት ፡ የሰጠኖስ ፡ ሲሞት ፡ ዘመዱ ፡ የስጥንያኖስ ፡ ነገሠ ፡ እርሱም ፡ ገና ፡ አስቀድሞ ፡ በዩስጠኖስ ፡ ጊዜ ፡ ባለ ፡ ሙሉ ፡ ሥልጣን ፡ ሆኖ ፡ ያስተዳደር ፡ ሥልጣን ሲከፈል ፡ የቆየ ፡ ነው ። በዚሁም ፡ የተነሣ ፩ ፡ አንድ ፡ ጸሐፊዎች ፡ የዩስጠኖስንና ፡ የየስጥንያኖስን ፡ ታሪክ ፡ እያደባለቁ ፡ ለካሌብ ፡ የጻፈውም ፡ የስጥንያኖስ ፡ ነው ፡ የሚሉ ፡ አሉ ። የሆነ ፡ ሆኖ የስጥንያኖስ ፡ መንግሥትን ፡ በያዘ ፡ ጊዜ ፡ ባለፉት ፡ ፫ት ፡ ነገሥታት ፡ በዜኖን ፡ በአናስታስዮስ ፡ በዩስጠኖስ ፡ ጊዜ ፡ ደከም ፡ ብሎ ፡ የነበረውን ፡ መንግሥቱን ፡ እንደገና ፡ በጥበብም ፡ በኃይልም ፡ ማስተዳደር ፡ ዠምሮ ፡ እንዲያንወራራ ፡ አደረገው ። የዲዮስቆሮስ ፡ ወገኖች ፡ የሆኑትን ፡ ያንድ ፡ ባሕርይን ፡ ክፍሎች ፡ ደጋፊ ፡ የነበረችው ፡ ስመ ፡ ጥሩዬቱና ፡ ኃይለኛዬቱ ፡ ሚስቱ ፡ ቴዎድራ ፡ (ታዎድራ) ፡ በመንግሥቱ ፡ ሥራ ፡ እየገባች ፡ ታግዘው ፡ ነበር ። የታወቁት ፡ የጦር ፡ አለቆቹ ፡ ቪሊሳርዮና ፡ ኖርሲስ ፡ በኢጣልያ ፡ በአፍሪካ ፡ ሰሜን ፡ በፋርስም ፡ የጦር ፡ ግንባር እየዘለቁ ፡ እየተዋጉ ፡ መንግሥቱን ፡ አስከበሩለት ። የአክሱም ፡ መንግሥትም ፡ የዐረብ ፡ ግዛቱም ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ስለአልወደቀ ፡ ከአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ከገብረ ፡ መስቀል ፡ ጋር ፡ ይላላክ ፡ ነበር ። በዐረብ ፡ አገር ፡ ወደነበረውም ፡ ወደ ፡ አብነሃ ፡ ኖናሱስ ፡ የሚባለውን ፡ የጦር ፡ አለቃ ፡ ልክ ፡ ፋርሶችን ፡ በሁለት ፡ ወገን ለመውጋትና ፡ ለማባረር ፡ አስቦ ፡ ነበር ፤ ነገር ፡ ግን ፡ አልሆነለትም ።

በሃይማኖት ፡ ረገድ ፡ የስጥንያኖስ ፡ ራሱ ፡ የሮማ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ የምታምንበትን ፡ የሁለት ፡ ባሕርይን ፡ እምነት ፡ ይዘ ፡ የቀሩትን ፡ አርዮሳውያ

ኑን ፡ ንስጥሮላውያኑን ፡ አይሁድን ፡ አረማውያንን ፡ አሳደደ ። ሷ ፡ ባሕርይ ፡
 የሚሉትን ፡ የዲዮስቆሮስን ፡ ወገኖች ፡ ግን ፡ ሊበድላቸው ፡ አልቻለም ።
 ምክንያቱም ፡ ስሟን ፡ እላይ ፡ የጠቀስነው ፡ ቴዎዶራ ፡ ጥንት ፡ ያንድ ፡ ተራ
 ዘበኛ ፡ ልጅና ፡ ዘፋኝ ፡ የነበረች ፡ ባሁኑ ፡ ሰዓት ፡ ግን ፡ የስጥንያኖስን ፡ ንጉ
 ሠን ፡ አግብታ ፡ በመንግሥቱ ፡ አስተዳደር ፡ እየገባች ፡ ባለሥልጣን ፡ ስለሆነ
 ችና ፡ ራሷ ፡ ያንድ ፡ ባሕርይን ፡ እምነት ፡ ተከታይ ፡ ስለሆነችና ፡ ወገኖቿ ፡
 ሲጠቁባት ፡ እንደምታዝን ፡ ስላወቀ ፡ ጨርሶ ፡ ሊበድላቸው ፡ አልቻለም ። በሆ
 ንም ፡ ያንድ ፡ ባሕርይ ፡ ወገኖች ፡ ሊቀ ፡ ጳጳሱ ፡ በሚቀመጥበት ፡ እለእስክን
 ድሮስ ፡ አትናቴዎስ ፡ ቁርሎስ ፡ ዲዮስቆሮስ ፡ በነበሩበት ፡ በእስክንድርያ ፡ የማ
 ርቆስ ፡ ወንበር ፡ ከሁለት ፡ ባሕርይ ፡ ወገኖች ፡ ሙስጥ ፡ አባ ፡ አፖሊናርዮስን ፡
 መርጦ ፡ ሾሞ ፡ ቢልክ ፡ በእስክንድርያና ፡ በዙሪያዎ ፡ ያሉ ፡ ክርስቲያኖች ፡
 አንቀበልም ፡ ብለው ፡ አባረሩት ፡ ቀጥሎም ፡ የስጥንያኖስ ፡ ይኸው ፡ ሁለት ፡
 ባሕርይን ፡ የሚያምነው ፡ አባ ፡ አፖሊናርዮስ ፡ የሚባለው ፡ ጳጳስ ፡ ለማወ
 ርና ፡ ለመፍታት ፡ ለመሾምና ፡ ለመሸር ፡ እንዲችልና ፡ ሕዝቡም ፡ ፈርቶ ፡
 እንዲቀበለው ፡ ሲል ፡ በሊቀ ፡ ጳጳስነቱ ፡ ላይ ፡ ያገረ ፡ ገዥነት ፡ ሥልጣን ፡
 ደርቦ ፡ ሾሞ ፡ ቢልከውም ፡ ይኸው ፡ ጳጳስ ፡ እስክንድርያ ፡ እንደ ፡ ደረሰ ፡
 መነኮሳቱም ፡ ቀሳውስቱም ፡ ዲያቆናቱም ፡ መሃይምኑም ፡ በድንጋይና ፡ በዱላ ፡
 ተዋጉት ፡ ይባላል ። ዳሩ ፡ ግን ፡ እርሱን ፡ የተከተለ ፡ ደንበኛ ፡ መሣሪያ ፡
 የያዘ ፡ ጦር ፡ ስለነበረ ፡ ከነዚህ ፡ ከተዋሕዶዎቹ ፡ ሙስጥ ፡ ብዙዎቹን ፡ አስፈ
 ጀቶ ፡ ለጊዜው ፡ በኃይል ፡ ገብቶ ፡ በሥልጣን ፡ ተቀመጠ ። ከርሱም ፡ ወዲህ ፡
 ዐረቦቹ ፡ ድል ፡ አድርገው ፡ እስኪገቡ ፡ ድረስ ፡ ቁርስ ፡ የሚባለው ፡ የቤተ ፡
 ክህነቱንም ፡ ያገር ፡ አስተዳደሩንም ፡ ሥልጣን ፡ ይዞ ፡ ሁለት ፡ ባሕርዮችን ፡ እየ
 ደገፈ ፡ አንድ ፡ ባሕርዮችን ፡ እያጠቃ ፡ ኖረ ፡ ያንድ ፡ ባሕርዮች ፡ ወገን ፡ ሊቀ ፡
 ጳጳስ ፡ የነበረው ፡ አባ ፡ ብንያሚን ፡ የሹመት ፡ ሥፍራውን ፡ ከተቀማ ፡ ወዲህ ፡
 ወደ ፡ አባ ፡ መቃርስ ፡ ገዳም ፡ ሾሸቶ ፡ አሥር ፡ ዓመት ፡ እንደኖረ ፡ ዐረቦች ፡
 ግብፅን ፡ በያዙ ፡ ጊዜ ፡ ተመልሶ ፡ በእስክንድርያ ፡ የሊቀ ፡ ጳጳስና ፡ ወንበር ፡
 መቀመጡን ፡ ወደፊት ፡ እናነባለን ።

ወደቁስጥንጥንያ ፡ ነገሥታት ፡ ታሪክ ፡ እንመለስ ።

የስጢዮስ ፡ ዳግማዊ ፡ ፳፻፳፭ - ፳፻፸፰ ፡ ዓ ፡ ም ።

የስጥንያኖስ ፡ ሲሞት ፡ ዘመዱ ፡ የስጢዮስ ፡ ዳግማዊ ፡ ነገሠ ። እርሱም ፡
 በዘመኑ ፡ ከፋርሶች ፡ ጋር ፡ ብዙ ፡ ውጊያ ፡ አደረገ ፡ የቁስጥንጥንያውን ፡ ሊቀ ፡
 ጳጳስ ፡ ያባ ፡ የሐንሰን ፡ ምክር ፡ በመስማት ፡ ያንድ ፡ ባሕርይን ፡ ወገኖች ፡ በዘ
 መኑ ፡ ሁሉ ፡ ተቃወመ ። በርሱም ፡ ዘመን ፡ ፳፻፸ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ላይ ፡ የእስላ
 ሞች ፡ ነቢይ ፡ መሐመድ ፡ በዐረብ ፡ አገር ፡ ተወለደ ።

ጢባርዮስ ፡ ዳግማዊ ፡ (፳፻፸፰-፳፻፹፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡)

ከዩስጢኖስ ፡ በኋላ ፡ የዘበኛው ፡ አለቃ ፡ ጢባርዮስ ፡ ዳግማዊ ፡ ነገወ ።

ሞሪስ ፡ ፳፻፹፪-፳፻፸፪ ፡ ዓ ፡ ም ።

ከጢባርዮስ ፡ በኋላ ፡ ሞሪስ ፡ ነገወ ። በርሱ ፡ ዘመን ፡ በሮማ ፡ የሊቀ ፡ ጳጳስና ፡ ወንበር ፡ የተቀመጠው ፡ ስሙ ፡ ጥሩው ፡ ትልቁ ፡ ጎርጎርዮስ ፡ ነው ። ይህ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ ያን ፡ ጊዜ ፡ አረማውያን ፡ የነበሩትን ፡ የአንግሎ ፡ ሳክሶንን ፡ የገቡትን ፡ ነገሥታትና ፡ ሕዝብ ፡ በክርስትና ፡ ስለአጠመቀ ፡ በቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ታሪክ ፡ ዘንድ ፡ ስሙ ፡ በጣም ፡ የገነነ ፡ ነው ።

ፎካስ ፡ ፯፻፪-፯፻፲ ።

ሞሪስን፡አንድ ፡ ፎካስ ፡ የሚባል ፡ ተራ ፡ ወታደር ፡ የነበረ ፡ መዝሙሪያ ፡ ልጆቹን ፡ እፊቱ ፡ ገደሎ ፡ በመጨረሻ ፡ ራሱን ፡ ሞሪስን ፡ ገደለና ፡ መንግሥቱን ፡ ቀማው ።

ሔራቅልዮስ ፡ ፯፻፲-፯፻፩ ።

ፎካስን ፡ ደግሞ ፡ በተራው ፡ ሔራቅልዮስ ፡ (ሔራቅልዮስ ፡ ህርቃል) ፡ ገደለውና ፡ በቁስጥንጥንያ ፡ ዙፋን ፡ ተቀመጠ ።

እርሱም ፡ ከመንገሡ ፡ በፊት ፡ እንደ ፡ አባቱ ፡ በአፍሪካ ፡ (ግብፅ) ፡ የወታደሮች ፡ አለቃ ፡ ነበር ፡ ከርሱ ፡ ዘመን ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ ባለው ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ፋር ሶች ፡ ከዐረብ ፡ የኢትዮጵያውያኖችን ፡ ገዥነት ፡ አባርረው ፡ እንደያዙ ፡ አሁን ፡ ደግሞ ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የጌታችን ፡ የኢየሱስ ፡ ክርስቶስ ፡ መቃብር ፡ ያለበትን ፡ ኢየሩሳሌምን ፡ ያዙ ። ከዚያም ፡ አልፎ ፡ ወደ ፡ ግብፅ ፡ ዘለቁ ። ስለዚህ ፡ ሔራቅልዮስ ፡ በቁስጥንጥንያ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ በአባ ፡ ሰርግዮስ ፡ (ስርጂስ ፡ አብርኃም) ፡ እየተረዳ ፡ ፋርሶችን ፡ ከግብፅና ፡ ከየሩሳሌም ፡ እየተዋጋ ፡ አስወጣ ። የጌታችንን ፡ መስቀልና ፡ የተማረኩትን ፡ ክርስቲያኖች ፡ ሁሉ ፡ አስመለሰ ። ይኸን ፡ ድል ፡ በፋርሶች ፡ ላይ ፡ አግኝቶ ፡ ከኢየሩሳሌም ፡ ወደ ፡ ቁስጥንጥንያ ፡ ከተማው ፡ ሲገባ ፡ የተደረገለትን ፡ ክብርና ፡ አቀባበል ፡ የተዘመረለትን ፡ መዝሙር ፡ ታሪኩ ፡ ሁሉ ፡ በሰፊው ፡ ይገልጽለታል ። ከዚህ ፡ ድል ፡ ወዲህ ፡ ሔራቅልዮስ ፡ የቤተ ፡ መንግሥቱን ፡ አስተዳደር ፡ ችላ ፡ ብሎ ፡ ወደ ፡ መጽሐፍ ምርመራና ፡ ወደመንፈሳዊ ፡ ሥራ ፡ አሳቡን ፡ አዘነበለ ።

ለመንግሥቱ ፡ አስተዳደር ፡ ሁል ፡ ጊዜ ፡ በክርክራቸው ፡ ሁከት ፡ የሚፈጥሩት ፡ ያንድ ፡ በሕርይና ፡ የሁለት ፡ በሕርይ ፡ ወገኖች ፡ ካልታረቁ ፡ መንግሥቱ ፡ ሰላም ፡ እንደማያገኝ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ስለ ፡ ተረዳው ፡ ሁለቱ ፡ ካልታረቁልን ፡ ሰላምና ፡ አንድነት ፡ አናገኝምና ፡ እስኪ ፡ ሁለቱን ፡ ወገኖች ፡ የሚያስታርቅ ፡ አንድ ፡ መላ ፡ ፍጠር ፡ ብሎ ፡ ለቁስጥንጥንያው ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡ ለዚህ ፡ ለአባ ፡ ሰርግዮስ ፡ ነገረው ። እርሱም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ አስቦበት ፡ እንደቆየ ፡ ለክርስቶስ ፡ «ሁለት ፡ በሕርይ ፡ አንድ ፡ ፈቃድ-monothelisme ፡ ወይም ፡ monothelitisme» ፡ አሉት ፡ የሚል ፡ ሁለቱን ፡ ወገኖች ፡ የሚያስታርቅ ፡ አዲስ ፡ የእምነት ፡ ዘዴ ፡ ፈጠረ ። ሔራቅልዮስም ፡ ይኸው ፡ አዲስ ፡ እምነት ፡ በሮ

ግም ፡ በቁስጥንጥንያም ፡ በእስክንድርያም ፡ እንዲከበር ፡ ብሎ ፡ በአዋጅ ፡ አጸ
ደቀው ። ዳሩ ፡ ግን ፡ በሚመጣው ፡ ጊዜ ፡ መልሶ ፡ ፈረሰና ፡ ሁሉም ፡ የቀ
ድዋውን ፡ የየራሱን ፡ እንደያዘ ይቀጥል ፡ ዠመር ። እነዚህም ፡ ከቶሊክና ፡ ከጥት ፡
የሚባሉት ፡ ያንድ ፡ በሕርይና ፡ የሁለት ፡ በሕርይ ፡ ወገኖች ፡ ጧትና ፡ ግታ
በዚህ ፡ ሲከራከሩ ፡ ሲጣሉ ፡ ጠብና ፡ ክርክራቸው ፡ ሳያልቅ ፡ በመካከሉ ፡ በፀ
ረብ ፡ አገር ፡ መሐመድ ፡ ተወለደና ፡ የእስላምን ፡ ሃይማኖት ፡ መሠረተ ። የገዥ
ነት ሥልጣኑንም ፡ በታናሽ ፡ እስያና ፡ በሰሜን ፡ አፍሪካ ዘረጋ ። አዲሱን ፡ የእስላም ፡
ሃይማኖቱንና ፡ ግዛቱን ፡ ለመዘርጋት ፡ ለርሱም ፡ ለተከታዮቹም ፡ የረዳቸው ፡ የክርስቲ
ያኖቹ ፡ መለያየትና ፡ መጣላት ፡ መሆኑን ፡ ወደፊት ፡ እንመለከታለን ።

ምዕራፍ ፡ ፳፫ ።

መሐመድ ፡ በተወለደበት ፡ ዘመን ፡ (፳፻፸) ፡ ዓ ፡ ም ፡ የዓለምና ፡ የዓረብ ፡
አገር ፡ ሁኔታ ፡ በጭሩ ።

በዚህ ፡ በተያዘው ፡ በጌኛው ፡ መቶ ፡ ዓመት ፡ መጨረሻ ፡ ላይ ፡ በዚህ ፡
ዘመን ፡ ወዳለው ዓለም ፡ ዓይነ ፡ ሕሊናችንን ፡ በጽሑፍ ፡ አማካይነት ፡ የወረወ
ርን ፡ እንደሆነ ፡ በመካከለኛውና ፡ በምዕራብ ኤውሮፓ ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ በታ
ላቅ ፡ ቴዎድሮስ ፡ እንደዚሁም ፡ በአገሉ ፡ ምክንያት ፡ የጠቀስናቸው ፡ በዚያን ፡
ዘመን ፡ ግሪኮችና ፡ ሮማውያን ፡ አንደበትና ፡ ብርዕ ፡ ባርባር ፡ (አረመኔ) ፡ ተብለው ፡
የተሠየሙት ፡ ከሰሜንና ፡ ከሰሜን ፡ ምሥራቅ ፡ የወረዱት ፡ የጀርመንና ፡ የአን
ግሎ ፡ ሳክሶን ፡ የሺዚጎት ፡ የፍራንክ ፡ የኦስትሮጎት ፡ ዘሮች ፡ አገሩን ፡ ተከፋ
ፍለው ፡ የየግል ፡ መንግሥታቸውን ፡ አቋቁመው ፡ ይተዳደራሉ ። ከነዚህ ፡ አንግሎ ፡
ሳክሶን ፡ የሚባሉት ፡ የዛሬውን ፡ እንግሊዝንና ፡ የጀርመንን ፡ የሆላንድን ፡ ጫፍጫፍ ፡
አድርገው ፡ ይዘዋል ። ፍራንኮች ፡ የዛሬውን ፡ ፈረንሳይና ፡ የጀርመንን ፡ ደቡብ ፤
ቢዚጎት ፡ የዛሬውን ፡ ኤስፓኝን ፤ ኦስትሮጎት ፡ የዛሬውን ፡ የኢጣልያንና ፡ የነምሳን ፡
የሆንግሪንና ፡ የአካባቢውን ፡ ሻንጻል ፡ የተባሉት ፡ ከአውሮፓ ፡ የኮርሲካንና ፡ የሳር
ዴኛን ፡ ደሴቶች ፡ ከአፍሪካ ፡ የዛሬን ፡ ቱኒዚ ፡ (ያን ፡ ጊዜ ፡ ክርታኸፕ) ፡ ና ፡ አል
ገሪሬ ፡ ይዘዋል ። ከምሥራቁ ፡ አውሮፓ ፡ የዛሬዎቹ ፡ ግሪኮች ፡ ቱርኮች ፡ የአል
ባንያና ፡ የዩጎስላቪያ ፤ ከታንሽ ፡ እስያ ፡ የዛሬዎቹ ፡ ሊባኖስ ፡ ሶርያ ፡ ፓለስቲን ፡
አሶርና ፡ ባቢሎን ፡ ከአፍሪካ ፡ ሰሜን ፡ ግብፅና ፡ ሊቢያ ፡ ይህ ፡ ሁሉ ፡ ባንድ
ነት ፡ ተጠቃሎ ፡ በቁስጥንጥንያ ፡ መንግሥት ፡ ይተዳደራል ። የቁስጥንጥንያ ፡
ነገሥታትንም ፡ አጫጭር ፡ ዜና ፡ መዋዕላቸውን ፡ በለፈው ፡ ገልጸናል ። እን
ደዚሁም ፡ በምሥራቅ ፡ በኩል ፡ የቻይናና ፡ የሕንድ ፡ ከወደሰሜን ፡ መስኮቦች ፡
ከቁስጥንጥንያ ፡ ግዛት ፡ አዋሳኝ ፡ ለሮማና ፡ ለቁስጥንጥንያ ፡ መንግሥታት ፡
አልገዛም ፡ ብሎ ፡ ያስቸገረው ፡ የፋርስ ፡ መንግሥት ፡ አለ። እርሱም ፡ የአክሱም ፡
ግዛት ፡ የነበረውን ፡ ዓረብያን ፡ ከአቦጆቹ ፡ ከአብርሃ ፡ ተከታዮች ፡ በምን ፡ አኳ
ኋን ፡ ወስዶ ፡ ሥልጣኑን ፡ እንደዘረጋ ፡ በለፈው ፡ አንብባናል ።

እነዚህ ፡ አገሮች ፡ ሁሉ ፡ የፖለቲካ ፡ አከፋፈላቸው ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ሲመደብ ፡ በሃይማኖት ፡ ረገድ ፡ የአክሱምና ፡ የቀስጥንጥንያው ፡ መንግሥታት ፡ ብቻ ፡ ክርስትናን ፡ አጥብቀው ፡ የያዙ ፡ ሲሆኑ ፡ በምዕራብ ፡ ኤውሮፓ ፡ ያሉት ፡ እላይ ፡ የዘረዘርናቸው ፡ አገሮች ፡ የራሳቸውን ፡ የአረመኔ ፡ አምልኮ ፡ እንደያዙ ፡ ስለሆኑ ፡ ክርስትናን ፡ በነርሱ ፡ ዘንድ ፡ ለማስገባት ፡ የሮማ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ መሪዎች ፡ እንደታገሉ ፡ ነው ፡ ብዙዎቹንም ፡ ወደ ፡ ክርስትና ፡ መመለስ ፡ ችለዋል ።

በወዲህ ፡ በቀስጥንጥንያ (የምሥራቁ ፡ መንግሥት) ፡ የክርስቲያንነቱ ፡ መንገድ ፡ በንድ ፡ በሕርይና ፡ በሁለት ፡ በሕርይ ፡ በረቂቅና ፡ በጉልህ ፡ ሥጋ ፡ ክርስቶስ ፡ መላክተኛ ፡ ነው ፡ ወይም ፡ ራሱ ፡ አምላክ ፡ ነው ፡ በመባባል ፡ በሊያዩም ፡ በጠቀላላው ፡ ሁሉም ፡ ክርስቲያንነትን ፡ በመሰለው ፡ መንገድ ፡ ይዞ ፡ በግለት ፡ ይሠራል ፡ በየመደቡ ፡ ያሉት ፡ የሮማ ፡ የእስክንድርያ ፡ የቀስጥንጥንያና ፡ የአንጾኪያ ፡ ሊቃነ ፡ ጳጳሳት ፡ ዘርፎቻቸውን ፡ ጳጳሳትና ፡ ኤጲስ ፡ ቆጳሳት ፡ ቀሳውስትና ፡ መነኮሳት ፡ ይዘው ፡ በመንፈሳዊ ፡ ከዚያውም ፡ በተለይ ፡ ስለክርስትና ፡ በጽሑፍ ፡ በቃል ፡ እያስተማሩ ፡ ክርስትናን ፡ በያለበት ፡ ሲያስፋፉ ፡ ገጻማትን ፡ ሲገድሙ ፡ በያይነቱ ፡ ሕንፃ ፡ እያሠሩ ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናትን ፡ ሲያበረክቱ ፡ በዚሁ ፡ ጎን ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ እንዳልነው ፡ የአርዮስና ፡ የንስጥሮስ ፡ ተከታዮች ፡ አሳባቸውን ፡ ማስፋፋት ፡ ሳይችሉ ፡ ቀርተው ፡ ከቀስጥንጥንያና ፡ ከእስክንድርያ ፡ ተባርረው ፡ ወደቻይና ፡ ወደፋርስ ፡ ወደዓረብ ፡ አገር ፡ ተሰደው ፡ ሲኖሩ ፡ በአገር ፡ የቀሩት ፡ የእስክንድርያ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ አንድ ፡ በሕርይና ፡ የቀስጥንጥንያና ፡ የሮማ ፡ ሁለት ፡ በሕርይ ፡ በመባባል ፡ የቆየ ፡ ጠባቸውን ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ አላቀዘቀዙትም ።

በዚህ ፡ መካከል ፡ በዓረብ ፡ አገር ፡ ከአርዮስ ፡ ትምህርት ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ የማይርቀውን ፡ የእስላምን ፡ ሃይማኖት ፡ የመሠረተው ፡ መሐመድ ፡ ተወለደ ።

በዓረብ ፡ አገር ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ እንዳመለከትነው ፡ ሁሉ ፡ በውስጡ ፡ ቀድሞ ፡ ከናቡከደነጾር ፡ ቀጥሎ ፡ ከሮማውያን ፡ አጥቂነት ፡ እየሸሹ ፡ ወደዓረብ ፡ መጥተው ፡ መንግሥት ፡ እስከ ፡ ማቆም ፡ የደረሱት ፡ አይሁዶች ፡ የራሳቸውን ፡ በንድ ፡ አምላክ ፡ የማመንን ፡ ከክርስቶስ ፡ ውጭ ፡ ሌላ ፡ መሢህ ፡ መጠበቅን ፡ እንደያዙ ፡ ናቸው ። በነርሱ ፡ ጎን ፡ በቀስጥንጥንያና ፡ በአክሱም ፡ መንግሥት ፡ የሚደገፋት ፡ ክርስቲያኖች ፡ ምንም ፡ እንኳን ፡ በሁኑ ፡ በፋርስ ፡ ዘመን ፡ ጥቃት ፡ ቢሰማቸው ፡ የክርስትና ፡ ሃይማኖታቸውን ፡ እንደአጠበቁ ፡ ይገኛሉ ።

ከነዚህ ፡ የተረፈው ፡ ብዙውና ፡ በያለበት ፡ ተባታትኖ ፡ የሚኖረው ፡ የሚኒ ፡ የሳባ ፡ የሐሜሪት ፡ የሂሚያሪት ፡ የከታባን ፡ የሀበሣት ፡ የሐድራሞት ፡ ሕዝብ ፡ ክርስትና ከመግባቱ ፡ በፊት ፡ የነበሩት ፡ አክሱማውያን ፡ ያመልኩበት ፡ የነበረውን ፡ ፀሐይን ፡ ጨረቃን ፡ ከዋክብትን ፡ ሌሎችንም ፡ ጣዖታት ፡ አማልክት ፡ አድርገው ፡ ክብረ ፡ በዓል ፡ እየወሰኑ ፡ ቀንና ፡ ዓመት ፡ እየለዩ ፡ ያመልኩ ፡ ነበር ። በዚህ ፡

መካከል ፡ ከዚህ ፡ ሁሉ ፡ የጣዎት ፡ አምልኮ ፡ የሚያስጥላቸው ፡ መሐመድ ፡ በጅጂጅ ፡ ዓመተ ፡ ምሕረት ፡ ተወለደ ። አጭር ፡ የሕይወት ፡ ታሪኩን ፡ በሚቀጥለው ፡ ምዕራፍ ፡ እንመልከት ።

ምዕራፍ ፡ ፳፬ ።

የመሐመድ ፡ ልደትና ፡ እድገት-የመሐመድ ፡ ሃይማኖት-ከመካ ፡ ወደ ፡ መዲና ፡ ስለመሸሹ-ከመዲና ፡ ወደመካ ፡ ተመልሶ ፡ ጣዎታቱን ፡ አፈራርሶ ፡ ሥጋዊና ፡ መንፈሳዊ ፡ ሥልጣኑን ፡ ስለመዘርጋቱ - እስልምናን ፡ እንዲቀበል ፡ መሐመድ ፡ ለቁስጥንጥንያ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ለሄራቅልዮስ ፡ የጻፈው ፡ ደብዳቤ ።

መሐመድ ፡ (ሙሃመድ-አህመድ ፡ ወይም ፡ ማሐሜት) ፡ እንደ ኤው ፡ ቊጥር ፡ በጅጂጅ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በሚካ ፡ ተወለደ ። አያቱ ፡ አብደል ፡ ሙታሊብ ፡ አባቱ ፡ አብደላ ፡ ይባላሉ ። እናቱ ፡ አሚናህ ፡ ትባላለች ። የአባቱ ፡ ወንድሞች ፡ አቡ ፡ ታሊብና ፡ አል ፡ አባስ ፡ ይባላሉ ። ከላይ ፡ ዘራቸው ፡ ከሐሺሚት ፡ ቤተ ፡ ሰብ ፡ የወረደና ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ነበር ፡ አሁን ፡ መሐመድ ፡ በተወለደበት ፡ ሰዓት ፡ ግን ፡ የሌሎች ፡ በመካ ፡ ያሉ ፡ ባላባቶች ፡ ከፍተኛነት ፡ ስለ ፡ አየለ ፡ የርሱ ፡ ቤተ ፡ ሰብ ፡ ደረጃ ፡ ዝቅተኛም ፡ በይሆን ፡ መካከለኛ ፡ ነው ።

በሕፃንነቱ ፡ ወራት ፡ አባቱ ፡ ስለሞተ ፡ እስከ ፡ ፮ ፡ ዓመት ፡ ድረስ ፡ ከናቱ ፡ ጋር ፡ ሲኖር ፡ እናቱም ፡ ስለሞተችበት ፡ አቡ ፡ ታሊብ ፡ የሚባለው ፡ አገቱ ፡ ወስዶ ፡ የበግ ፡ እረኛ ፡ አደረገው ።

ከልጅነት ፡ ወደጉልማሳነት ፡ ሲያልፍ ፡ እረኝነቱን ፡ ትቶ ፡ ለነጋዴዎች ፡ በደመወዝ ፡ ተቀጥሮ ፡ ግመሎች ፡ እየነጻ ፡ ሸቀጥ ፡ ያመላልስ ፡ ዠመር ። በዚሁምክንያት ፡ በዘመኑ ፡ የነበረች ፡ ከድጃ ፡ የምትባል ፡ ሀብታም ፡ ነጋዴ ፡ መዠመሪያ ፡ ባሽከርነት ፡ ለንግድ ፡ ከቀጠረችው ፡ በኋላ ፡ በመጨረሻ ፡ በጅጅ ፡ ዓመቱ ፡ የደም ፡ ግባቱና ፡ መልኩ ፡ ስለአስደሰታት ፡ በባልነት ፡ አገባቸው ።

፲፭ ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ ከርሷ ፡ ጋር ፡ በኖረበት ፡ ጊዜ ፡ ሁሉ ፡ ወደሶርያ ፡ ወደግብፅ ፡ ለንግድ ፡ በሚመላለስበት ፡ ጊዜ ፡ ስለንግድ ፡ ትርፍና ፡ ስለሀብት ፡ በሚያስብበት ፡ ጉን ፡ ስለሃይማኖት ፡ በጥብቅ ፡ ያስብ ፡ ነበር ። በንደኛው ፡ የጉዞ ፡ ጊዜ ፡ ባሕራ ፡ ከሚባል ፡ መነኩሴ ፡ ጋር ፡ በሶርያ ፡ ተገናኝቶ ፡ ስለክርስትና ፡ ሃይማኖት ፡ ብዙ ፡ ንግግር ፡ አድርጓል ። ወደ ፡ አገሩ ፡ በተመለሰበት ፡ ጊዜ ፡ እርሱ ፡ ራሱ ፡ ጽሕፈትና ፡ ንባብ ፡ ስለማያውቅ ፡ ወራቃ ፡ የሚባል ፡ የሚስቱ ፡ የክድቻ ፡ ያገባት ፡ ልጅ ፡ አይሁዳዊ ፡ ሁል ፡ ጊዜ ፡ ብሉይ ፡ ከዳንን ፡ እያነበበ ፡ ያስጠናው ፡ ነበር ። ባንድ ፡ ወገን ፡ ደግሞ ፡ በዚሁ ፡ በዐረብ ፡ አገር ፡ ያሉ ፡ ክርስቲያኖች ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ተመሥርቶ ፡ በግለት ፡ የሚስፋፋውን ፡ በግብፅና ፡ በሶርያ ፡ እየሰማ ፡ የሚመለሰውን ፡ የክርስትና ፡ ሃይማኖት ፡ ሲያስተምሩት ፡ የወንጌልን ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ሲያነቡለት ፡ በደስታ ፡ ያዳምጥ ፡ ነበር ፡ ይባላል ።

እንደዚሁም ፡ ክርስቶስ ፡ የእግዚአብሔር ፡ አብ ፡ መሳክተኛ ፡ እንጂ ፡ አምላክ ፡ አይደለም ፡ የሚባለውን ፡ የአርዮስን ፡ አሳብ ፡ ከቁስጥንጥንያና ፡ ከእስክንድርያ ፡ እየሸጡ ፡ ወደዐረብ ፡ አገር ፡ ከመጡት ፡ አርዮሳውያን ፡ እንደሚያጠና፡ የታወቀ ፡ ነው ።

በዚህ ፡ ሁሉ ፡ መካከል ፡ ሌላው ፡ ዓለም ፡ በአይሁድነትና ፡ በክርስቲያንነት ፡ በሁለት ፡ ባሕርይና ፡ ባንድ ፡ ባሕርይ ፡ በሌላውም ፡ አሳብ ፡ ቢለያይም ፡ በእውነተኛ ፡ አምላክ ፡ ሲያመልክ ፡ የራሱ ፡ የዐረብ ፡ አገርና ፡ የዋናዬቱ ፡ ከተማ፡የመካ፡ ሕዝብ ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ጣዖታት ፡ አምልኮ ፡ መያዙ ፡ የከተማው ፡ ሕዝብ ፡ መንፈሳዊ ፡ መከርና ፡ መምህር ፡ አጥቶ ፡ በቁማር ፡ ጨዋታ ፡ በዘፈንና ፡ በስክር፡ባሕር፡ መዋኘቱ ፡ አጥብቆ ፡ አሳሰበው ።

መቼም ፡ እንደሌሎቹ ፡ የሃይማኖት ፡ መሥራቾችና ፡ ታላላቅ ፡ ሰዎች ፡ የመሐመድም ፡ የነቢይነቱና ፡ ከእግዚአብሔር ፡ የመመረጡ ፡ ታሪክ ፡ ታምራታዊ ፡ በሆነ ፡ መንገድ ፡ ነው ። የራሳቸው ፡ የዐረቦቹ ፡ መጽሐፍ ፡ እንደሚለው ፡ ከከተማ ፡ ውጭ ፡ ባንድ ፡ ከረብታ ፡ ላይ ፡ ተቀምጦ ፡ ስለወገኖቹ ፡ ኑሮ ፡ ስለሃይማኖታቸው ፡ ቁጭ ፡ ብሎ ፡ ሲያስብ ፡ አንድ ፡ መልአክ ፡ (ገብርኤል) ፡ ከሬቱ ፡ ቆሞ ፡ አንድ ፡ የወርቅ ፡ የሚመስል ፡ ሰሌዳ ፡ በእጁ ፡ ይዞ ፡ “እኔ ፡ መልአኩ ፡ ገብርኤል ፡ ነኝ ፡ አንብብ” ቢለው ፡ “ማንበብ ፡ አልችልም” ብሎ ፡ መለሰለት ፡ መልአኩም ፡ እንደገና ፡ “አንብብ” ሲል ፡ ትእዛዙን ፡ አጠነክረበት ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ንባብ ፡ የማያውቀው ፡ መሐመድ ፡ ማንበብ ፡ ገመረ ። ቃሉም ፡ እንደዚህ ፡ የሚል ፡ ነው ። “ . . . አምላክህ ፡ ታላቅ ፡ ያደርገዋል ፤ ያልቀዋል ፤ ሸማህንም ፡ ያጠራዋል ፡ ከርኩሰትህ ፡ ሽሽ ፡ አምልጥ . . . ፡ አምላክህንም ፡ ጠብቅ” ። እነዚህን ፡ ቃላት ፡ አንብቦ ፡ ሲጨርስ ፡ መልአኩ ፡ ከነሰሌዳው ፡ ጠፋ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ወደቤቱ ፡ ተመልሶ ፡ የሆነውን ፡ ሁሉ ፡ ለሚስቱ ፡ ነገራት ። ከዚያም ፡ በየጊዜው ፡ ራዕይ ፡ በማየቱ ፡ ከእግዚአብሔር ፡ የተላከሁ ፡ ነቢይ ፡ ነኝ ፡ ሲል ፡ ከአይሁዶች ፡ ሃይማኖት ፡ ከአርዮስ ፡ እምነት ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ የማይርቀውን ፡ የእግዚአብሔርን ፡ እውነተኛ ፡ አምላክነትና ፡ አንድነት ፡ በየጉባዔው ፡ በየጣዖታቱ ፡ ቤተ ፡ መቅደስ ፡ አደባባይ ፡ ላይ ፡ እንደዚህ ፡ ሲል ፡ ማስተማር ፡ ገመረ።

- አላህ ፡ አንድ ፡ እግዚአብሔር ፡ ነው ።
- መሐመድም ፡ ነቢይ ፡ ነው ።
- አምልኮ ፡ ባዕድን ፡ ተወ. ።
- አትስረቀ ፡
- ሐሰት ፡ አትናገሩ ።
- በሐሰት ፡ አትመስክሩ ።
- ምን ፡ ጊዜም ፡ ቢሆን ፡ በሐሰት ፡ አትመስክሩ ።

ይኸንና ፡ ይኸን ፡ የመሳሰለውን ፡ ትምህርት ፡ በሚያስተምርበት ፡ ጊዜ ፡
 ከአድማጮቹ ፡ ብዙዎቹ ፡ “የሰማይ ፡ ቤትን ፡ ነገር ፡ አውቃለሁ ፡ ባዩ» ፡ እያሉ ፡
 እየሌሁ ፡ ያፈዙበት ፡ ነበር ። እርሱ ፡ ግን ፡ ይኸን ፡ በማስተማር ፡ ጠነከረ ። የሃ
 ይማኖቱንም ፡ ስም ፡ በጭሩ ፡ “እስልምና-ለአላህ ፡ የተገዙ” ፡ ብሎ ፡ ሠየመው ።
 የሚቃወሙት ፡ ቢበዙም ፡ በሃይማኖቱ ፡ ጎን ፡ በጎ ፡ ተግባርን ፡ (ሞራልን) ፡ በማ
 ስተማር ፤ ቁጥርን ፡ በመጠጥ ፡ መስከርን ፡ ስለተቃወመ ፡ ተከታዮቹ ፡ እያደር ፡
 በረከቱ ። ትምህርቱም ፡ ሁሉ ፡ ከአግቢአብሔር ፡ ዘንድ ፡ በመልአኩ ፡ ገብሮኤል ፡
 እጅ ፡ የወረደ ፡ ነው ፡ እየተባለ ፡ ከርሱ ፡ የተነገረው ፡ በተከታዮቹ ፡ ዘንድ ፡
 እየታመነ ፡ ሄደ ።

ነገር ፡ ግን ፡ የጣዖታቱን ፡ ከንቱነት ፡ ሲያስተምር ፡ ጣዖታቱን ፡ ከልብ ፡ የሚ
 ያመልኩት ፡ ወገኖች ፡ ይልቁንም ፡ ከሚመለከው ፡ ከኢስማኤል ፡ ምንጭና ፡ ከከ
 ዓባ ፡ መቅደስ ፡ በስለት ፡ ብዙ ፡ ገንዘብ ፡ የሚያገኙት ፡ ሀብታሞችና ፡ ነጋዴዎች ፡
 በቀጥታ ፡ ጥቅማቸው ፡ ስለተነካ ፡ በላዩ ፡ ላይ ፡ ተነሡበት ። ከያትሪብ ፡ አገር ፡
 ሰዎችም ፡ ተከታይ ፡ ስለ ፡ አገኘ ፡ በዚያ ፡ የርሱ ፡ ወገን ፡ መበርከት ፡ ገጥሞ ፡
 ነበርና ፡ የሚካ ፡ ባላባቶችና ፡ ሀብታሞች ፡ እርሱን ፡ ለመግደል ፡ ጦር ፡ ሲያዘጋጁ ፡
 መሐመድ ፡ በተወለደ ፡ በ፵፫ኛው ፡ ዓመቱ ፡ ከሚካ ፡ ወደያትሪብ ፡ (ኤል ፡ መዲና)
 በ፶፻፳፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በሐምሌ ፡ ፲፯ ፡ እንደኤው ፡ ቁ ፡ ሸሽቶ ፡ ተቀመጠ ። ይህቺ ፡ የሸሸባት ፡
 ሌሊት ፡ “ሄጅራ-የሸሸት ፡ ሌሊት” ፡ የምትባለው ፡ ለእስላሞች ፡ ሁሉ ፡ የታሪክ ፡ መነሻ ፡
 ሆነች ። የእስላሞቹም ፡ ቀን ፡ ቆጠራ ፡ የሚገጥምረው ፡ ከዚህ ፡ ሌሊት ፡ ገጥሞ ፡ ነው ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ መሐመድ ፡ ወደ ፡ መዲና ፡ ሲገባ ፡ እግሩን ፡ አሳረፈበት ፡ ከተ
 ባለው ፡ በታ ፡ ላይ ፡ ትልቅ ፡ መስጊድ ፡ ተሠራ ፡ (በኋላ ?) ፡ የቀራን ፡ የመገጥመሪ
 ያው ፡ ምዕራፍ ፡ በገብሮኤል ፡ እጅ ፡ የወረደበት ፡ ወር ፡ ራማዳን ፡ ተብሎ ፡ የጸም ፡
 ወር ፡ እንዲሆን ፡ ተወሰነ ።

እንግዲህ ፡ መሐመድ ፡ በርሱ ፡ ሃይማኖት ፡ ያመኑትን ፡ ባለቤቱን ፡ ከድጃን ፡
 የአጎቱን ፡ የአቢታሊብን ፡ ልጅ ፡ አሊን ፡ ስመ ፡ ጥሩውን ፡ ሀብታም ፡ አቡበከርን ፡
 ወደርሱ ፡ ወገን ፡ ስለአደረጋቸውና ፡ ስለአበሩለት ፡ በመዲና ፡ የርሱ ፡ ተከታይና ፡
 ጭፍራ ፡ እየበረከተ ፡ ሲሔድ ፡ እርሱ ፡ ከመዲና ፡ ባላጋራዎቹ ፡ ከመካ ፡ ሆነው ፡
 ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ሲዋጉም ፡ ሲታረቁም ፡ ቆይተው ፡ በመጨረሻ ፡ መካን ፡ በለቀቀ ፡ በስ
 ምንተኛው ፡ ዓመት ፡ አሥር ፡ ሸ ፡ ወታደር ፡ አስከትሎ ፡ ወደመካ ፡ ከተማ ፡ ጉዞ ፡
 ገጥመረ ። የዚህን ፡ ወሬ ፡ ሰው ፡ ሁሉ ፡ ሲሰማ ፡ በፍርሃትና ፡ በመንቀጥቀጥ ፡
 ቤት ፡ ንብረቱን ፡ እየተወ ፡ ከከተማ ፡ ወደዳር ፡ እየወጣ ፡ ይቀመጥ ፡ ገጥመር ። መሐ
 መድም ፡ አልከስዋ ፡ በምትባለው ፡ የጭኑ ፡ ግመል ፡ እንደተቀመጠ ፡ በወታደሩ ፡
 ታጅቦ ፡ ያላንዳች ፡ መቋቋም ፡ መካ ፡ ገባ ። ከዚያ ፡ የሐባል ፡ ጣዖት ፡ ወደሚገኝበት ፡
 ወደታላቁ ፡ የከዓባ ፡ ቤተ ፡ መቅደስ ፡ ከነጭፍራው ፡ አመራ ። በደረሰም ፡ ጊዜ ፡
 መሐመድ ፡ ከግመሉ ፡ ላይ ፡ እንዳለ ፡ “እውነት ፡ መጣ ፡ ሐሰት ፡ ሸሸ” ፡ ብሎ ፡

በጨበጠው ፡ ሰይፍ ፡ ሕንጻውን ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ሲመታው ፡ ተከታዩ ፡ ወታደር ፡ በሁከታ ፡ ቤተ ፡ መቅደሱን ፡ አፈራረሰው ። ሌሎቹንም ፡ ሦስት ፡ መቶ ፡ ስድሳ ፡ የሚሆኑትን ፡ የጣዖታት ፡ ቤተ ፡ መቅደስ ፡ እየዘሩ ፡ አፈራረሱ ።

መሐመድ ፡ የተቃወመው ፡ የጣዖታትን ፡ አምልኮ ፡ ብቻ ፡ አልነበረም ። ነገር ፡ ግን ፡ ፫ ፡ አካል ፡ ፩ ፡ መለኮት ፡ አምላክ ፡ ተወለደ ፡ ተሰቀለ ፡ ሞተ ፡ ተነሣ ፡ የሚሉትን ፡ ክርስቲያኖችን ፤ መሢሕ ፡ (ክርስቶስ) ፡ ገና ፡ አልተወለደም ፡ መሐመድም ፡ የእግዚአብሔር ፡ ነቢይ ፡ አይደለም ፡ የሚሉትን ፡ አይሁዶችን ፡ በሙሉ ፡ ከእስላም ፡ ሃይማኖት ፡ ውጭ ፡ ያሉትን ፡ ሁሉ ፡ ስለተቃወመ ፡ የአይሁዶች ፡ ምክራብና ፡ አብያተ ፡ ክርስቲያናቱም ፡ ሁሉ ፡ ከመፍረስ ፡ አልዳኑም ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ መሐመድ ፡ ከዚህ ፡ ጊዜ ፡ ገምሮ ፡ የእስላምን ፡ ሃይማኖት ፡ መሥርቶ ፡ በቁራን ፡ በዝርዝር ፡ የተጻፈውን ፡ የጻም ፡ የኑሮ ፡ ሕግና ፡ ሥርዓት ፡ አጽንቶ ፡ በሙሉ ፡ የዐረብ ፡ አገር ፡ ላይ ፡ የመንፈሳዊም ፡ የሥጋዊም ፡ አስተዳዳሪቱን ፡ አደላደሎ ፡ ያዘ ።

ለጎረቤቱ ፡ መንግሥታትም ፡ የእስልምናን ፡ ሃይማኖት ፡ እንዲቀበሉት ፡ ይጸጸፍ ፡ ገሞር ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ በዓለም ፡ ያሉ ፡ የታወቁ ፡ መንግሥታት ፡ ሕንድን ፡ ቻይናን ፡ መስኮብን ፤ ጃፓንን ፡ ምዕራብ ፡ ኤውሮፓንም ፡ ወደጎን ፡ አድርገን ፡ በቅርቡ ፡ በፖለቲካና ፡ በሃይማኖት ፡ በዘር ፡ የሚገናኙት ፡ በዐረብ ፡ አካባቢ ፡ የሚገኙት ፡ ታላላቅ የታወቁ ፡ መንግሥታት ፡ ቁስጥንጥንያ ፡ (ምሥራቃዊ ፡ ሮም) ፤ ፋርስ ፡ አክሱም ፡ ናቸው ። ነገሥታቸውም ፡ የቁስጥንጥንያው ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ በለፈው ፡ አጭር ፡ ዜና ፡ መዋዕሉን ፡ ያነበብነው ፡ ሄራቅልዮስ ፡ በፋርስ ፡ ከስሮጭ ፡ ፓርዊስ ፤ በኢትዮጵያ ፡ (አክሱም) ፡ አርማህ ፡ (አጽሐም?) ፡ ስለሆኑ ፡ መሐመድ ፡ ወደሦስቱም ፡ ነገሥታት ፡ እስልምናን ፡ እንዲቀበሉ ፡ ደብዳቤ ፡ ጽፎላቸዋል ። ወደአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ የጻፈውን ፡ ማግኘት ፡ ስለማንችል ፡ ከቁስጥንጥንያ ፡ ነገሥታት ፡ ዜና ፡ መዋዕል ፡ ላይ እንደሚገኘው ፡ ለሄራቅልዮስ ፡ የጻፈለት ፤ ወደ ፡ አማርኛ ፡ ሲተረጎም ፡ ቃሉ ፡ ከዚህ ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

“ከማሐሜት ፡ ከእግዚአብሔር ፡ መልክተኛ ፡ ለሄራቅልዮስ ፡ ለሮማውያን ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ።

ቅንን ፡ መንገድ ፡ ለሚከተል ፡ ሁሉ ፡ ሰላም ፡ ይሁንለት ፡ ወደእስላምነት ፡ እንድትመጣ ፡ እጠራሃለሁ ። እስላም ፡ የሆንህ ፡ እንደሆነ ፡ ደኅንነትን ፡ ታገኛለህ ። ወደቀናዩቱ ፡ መንገድ ፡ ብትመጣ ፡ እግዚአብሔር ፡ በብዙ ፡ ይኸልምሃል ፡ ወደኔ ፡ ሃይማኖት ፡ መምጣት ፡ እምቢ ፡ ብትል ፡ በምታስተዳድረው ፡ ሕዝብ ፡ ላይ ፡ በሚደርሰው ፡ ክፉ ፡ ነገር ፡ ኃላፊ ፡ ትሆናለህ” ።

ማኅተም ፡ ማሐሜት ፡ የእግዚአብሔር ፡ መልክተኛ ።

ሄራቅልዮስ ፡ የቁስጥንጥንያ (ሮም) ፡ ንጉሥ ፡ ይኸን ፡ ደብዳቤ ፡ በአክብሮት ፡ አንብቦ ፡ ሹማምንቱን ፡ ሰብስቦ ፡ በውነት ፡ የመጨረሻው ፡ ነቢይ ፡ ይሆንን ፡ ብሎ ፡ በሚገባ ፡ ተመክኮረበት ፡ ይበላል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ አማካሪዎቹ ፡ ሁሉ ፡ መሐመድ ፡ እንደ ፡ ነቢይ ፡ ሊታይ ፡ አይገባም ፡ ብለው ፡ ወሰኑ ። ቢሆንም ፡ ሄራቅልዮስ ፡ በማናቸውም ፡ ረገድ ፡ መልክተኞቹን ፡ በስጦታም ፡ በኸልማትም ፡ አስደሰቶ ፡ ሸኛቸው ፡ ይበላል ።

በተረፈ ፡ መሐመድ ፡ ወደሌሎቹም ፡ ወደ ፡ ክርስቲያኖቹም ፡ ወደ ፡ አረማውያንም ፡ ነገሥታት ፡ ሲልክ ፡ ከነርሱም ፡ ግማሾቹ ፡ መላክተኞቹን ፡ እየተቀበሉ ፡ በደስታ ፡ ሲመልሱ ፡ የቀሩትም ፡ እንዳይማማሁ ፡ ንጉሥ ፡ ያሉት ፡ እያዋረዱ ፡ ሲመልሱለት ፡ ቆዩ ። መሐመድም ፡ በመጨረሻ ፡ ዕድሜው ፡ የቀስጥንጥንያውን ፡ ንጉሥ ፡ ሄራቅልዮስን ፡ እወጋለሁ ፡ እያለ ፡ ሲዘጋጅ ፡ ታመመና ፡ የእስላምን ፡ ሃይማኖት ፡ በመሠረተ ፡ በ፲፩ ፡ ዓመት ፡ በ፳፻፴፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሞቶ ፡ በታላቅ ፡ ኅዘንና ፡ ሥርዓተ ፡ ቀብር ፡ በመዲና ፡ መቀደስ ፡ ተቀበረ ። እርሱ ፡ በሞተ ፡ በ፪ኛው ፡ ዓመት ፡ አቡበከር ፡ የሚባለው ፡ መሐመድ ፡ በገብርኤል ፡ አማካይነት ፡ ከእግዚአብሔር ፡ ተቀበልኩት ፡ ያለውን ፡ ቁራንን ፡ በ፻፲፬ ፡ ምዕራፍ ፡ ከፍሎ ፡ በደንብ ፡ አጽፎ ፡ እስላም ፡ ሁሉ ፡ እንደ ፡ ወንጌል ፡ እያነበበ ፡ እንዲያምንበት ፡ አደረገው ። ስለመሐመድ ፡ የሕይወት ፡ ታሪክ ፡ እስላም ፡ በሚል ፡ አርእስት ፡ ሐንሪ ፡ ላሚንስ ፣ የእስላም ፡ ነገዶችና ፡ መንግሥቶች ፡ ታሪክ ፡ በሚል ፡ አርእስት ፡ ብርክልማን ፡ የጻፈውንና ፡ እነታዜሩ ፡ የተረገሙትን ፡ በየምዕራፉ ፡ መመልከት ፡ ነው ።

ምዕራፍ ፡ ፳፭ ።

መሐመድና ፡ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ ግንኙነት ።

መሐመድ ፡ ከመካ ፡ በላባቶች ፡ ጋር ፡ ተጣልቶ ፡ ወደመዲና ፣ ለመሸሽ ፡ (ሄጂራ) ፡ በሚሰናዳበት ፡ ጊዜ ፡ ተከታዮቹን ፡ ሁሉ ፡ ከርሱ ፡ ጋር ፡ ወደመዲና ፡ ይዞ ፡ ለመሔድ ፡ ስለቸገረው ፡ ግማሾቹን ፡ ወገኖቹንና ፡ ያገቡትን ፡ ልጅ ፡ ጃፋርን ፡ «ወደአበሻ ፡ መሬት ፡ ሸሹ ፡ በዚያ ፡ አል ፡ ነጋሽ ፡ የሚባል ፡ ንጉሥ ፡ ፍርዱ ፡ ቅን ፡ የሆነ ፡ በሰላም ፡ ሕዝቡን ፡ የሚገዛ ፡ አለ ፡ » ብሎ ፡ አዘዛቸው ፡ ይባላል ። የመሐመድ ፡ ወገኖች ፡ በኢትዮጵያ ፡ አገር ፡ በነበሩ ፡ ጊዜ ፡ ያመጣጣቸውንና ፣ የነበሩበትን ፡ ሁኔታ ፡ ያረቦቹ ፡ ጸሐፊዎች ፡ እነኡሩአሀ ፡ ሉሎችም ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ ጽፈውታል ። ግማሾቹ ፡ ወደኢትዮጵያ ፡ የመጡት ፡ የመሐመድ ፡ ወገኖች ፡ የኢትዮጵያውን ፡ ንጉሥ ፡ ተገናኝተው ፡ እስልምናን ፡ አስተምረው ፡ አሳምነውት ፡ ንጉሡም ፡ በባለሻልነት ፡ አስቀመጣቸው ፡ ይላሉ ። ነገር ፡ ግን ፡ አብዛኛዎቹ ፡ ጸሐፊዎች ፡ የመሐመድ ፡ አገት ፡ ጃፋር ፡ ፸፯ ፡ ወንዶች ፡ ፲፫ ፡ ሴቶች ፡ ይዞ ፡ ከጠላቶቹ ፡ ሸሽቶ ፡ ወደኢትዮጵያ ፡ (ሐበሻ) ፡ መጣ ፡ በመጣም ፡ ጊዜ ፡ እርሱና ፡ ወገኖቹ ፡ ብዙ ፡ ገጸ ፡ በረከት ፡ ለንጉሡ ፡ አቅርቦው ፡ በሃይማኖታቸው ፡ የተነሣ ፡ በዚህ ፡ በተሰደዱበት ፡ አገር ፡ ችግር ፡ እንዳይገጥማቸው ፡ ከእስልምና ፡ ወደ ክርስትና ፡ አዘንብለው ፡ ነበር ፡ ይላሉ ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ የመሐመድ ፡ ተከታዮች ፡ ወደአበሻ ፡ አገር ፡ ሸሽተው ፡ መምጣታቸውን ፡ በላጋራዎቻቸው ፡ በሰሙ ፡ ጊዜ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ የሚወደድና ፡ የሚፈለግ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ መሣሪያና ፡ ዕቃ ፡ ይዘው ፡ ወደኢትዮጵያው ፡ ንጉሥ ፡ ቀርበው ፡ እነዚህ ፡ ሸሽተው ፡ የመጡትን ፡ እስላሞች ፡ ከሐዳዎች ፡ ናቸውና ፡ አስረክበን ፡ ብለው ፡ ጠየቁት ። እርሱም ፡ ሁለቱን ፡ ወገኖች ፡ አቃርቦ ፡ ሲያከራክር ፡

የመሐመድ ፡ አጎት ፡ በቁራን ፡ በ፬ኛው ፡ ምዕራፍ ፡ እንደሚለው ፡ የእስላምንና ፡ የክርስትናን ፡ ሃይማኖት ፡ እያዛመደ ፡ ክርስቶስ ፡ በመንፈስቅዱስ ፡ ከማርያም ፡ ያላባት የተወለደ ፡ ነቢይ ፡ ነው ፡ እያለ ፡ በንጉሠ ፡ ሬት ፡ አሳምሮ ፡ ስለተናገረና ፡ በንግግሩ ፡ ደስ ፡ ስለአሰኘ ፡ ንጉሡ ፡ የነዚያን ፡ መታየቶቹንም ፡ አልቀበልም ፡ እነዚህንም ፡ በእንግድነት ፡ ወደአገሬ ፡ የመጡትንም ፡ እስላሞች ፡ አልሰጣችሁም ፡ ብሎ ፡ አሳፍሮ ፡ መለሳቸው ። እንግዶቹም ፡ መሐመድ ፡ በድል ፡ አድራጊነት ፡ ወደ መካ ፡ እስኪገባና ፡ በሥልጣኑ ፡ እስኪደላደል ፡ ድረስ ፡ በኢትዮጵያ ፡ በሰላምና ፡ በደስታ ፡ ተቀመጡ ።

መሐመድ ፡ በሥልጣኑ ፡ ሲደላደል ፡ አምር ፡ ቤን ፡ ኡማያህ ፡ አድ ፡ ዳምሪ የሚባለውን ፡ ለሔራቅልዮስ ፡ እንደጻፈው ፡ ያለ ፡ ደብዳቤ ፡ አሲዞ ፡ የአክሱሙ ፡ ንጉሥ ፡ መሐመድ ፡ ከእግዚአብሔር ፡ የተላከ ፡ ነቢይ ፡ መሆኑን ፡ እንዲያውቅለትና ፡ ወዲያው ፡ ንጉሡ ፡ ወደርሱ ፡ ሃይማኖት ፡ እንዲገባለት ፡ አሳስቦ ፡ በርሱም ፡ አጠገብ ፡ ከብዙ ፡ ጊዜ ፡ ገምሮ ፡ ከአጎቱ ፡ ከጃፋር ፡ ጋር ፡ ያሉት ፡ እስላሞች ፡ ችግር ፡ እንዳያገኛቸው ፡ ደብዳቤ ፡ ላከበት ፡ ይባላል ። ዛሬ ፡ እንደተረታዊ ፡ የሚቆጠረው ፡ ይኸው ፡ የዐረቦች ፡ ጽሑፍ ፡ በንዳንድ ፡ ቦታ ፡ ላይ ፡ የአክሱሙ ፡ ንጉሥ ፡ ወደእስልምና ፡ ዘሮ ፡ የገዛ ፡ ልጁንም ፡ ከጁ ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ወደመሐመድ ፡ እንደላከው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በመርከብ ፡ ሲጓዙ ፡ ኤርትራ ፡ በሕር ፡ ላይ ፡ ታላቅ ፡ አውሎ ፡ ነፋስና ፡ የባሕር ፡ ሞገድ ፡ ተቀስቅሶ ፡ መርከቡ ፡ እንደ ፡ ሰጠመና ፡ ሰዎቹም ፡ እንዳለቁ ፡ ከዚህ ፡ በኋላ ፡ መሐመድ ፡ በንተ ፡ ዘንድ ያሉትን ወገኖቹን ፡ ላክልኝ ፡ ብሎ ፡ ሌሎች ፡ መልክተኞች ፡ እንደላከና ፡ ከነዚህ ፡ መካከል ፡ ኡም ፡ ሔቢባሕ ፡ የምትባል ፡ እርሱው ፡ ለጋብቻ ፡ የሚጠብቃት ፡ ነበረችና ፡ እርሷም ፡ እንድትላክለት ፡ አደራ ፡ ብሎ ፡ መጻፉን ፡ ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ንጉሡ ፡ ድግስ ፡ ደግሶ ፡ የሠርግ ፡ በዓል ፡ አድርጎ ፡ ለሴትዮቹም ፡ አርባ ፡ ድሪም ፡ (የዘመኑ ፡ ገንዘብ) ፡ ሰጥቶ የቀሩትንም ፡ በ፪ ፡ መርከብ ፡ አሳፍሮ ፡ መካ ፡ ወደመሐመድ ፡ እንደ ፡ ላከቸው ፡ ከነርሱም ፡ ጋር ፡ በአክሱም ፡ የነበሩ ፡ የሶርያ ፡ መነኩሳትና ፡ ክርስቲያኖች ፡ አበሾችም ፡ አብረው ፡ ሔደው ፡ ወደእስላምነት ፡ እንደዞሩ ፡ ይጽፋሉ ።

ይህ ፡ የአክሱም ፡ ንጉሥ ፡ እንደ ፡ ግማሾቹ ፡ አጻጻፍ ፡ አርማሕ ፡ ነው ፡ እንደዐረቦቹ ፡ አጻጻፍ ፡ ግን ፡ ስሙ ፡ እለ ፡ ጸሐም ፡ የሚባለው ፡ የአርማሕ ፡ አባት ፡ የአለገበዝ ፡ ልጅ ፡ ነው ፡ ይላሉ ። በአለፈው ፡ በምዕራፍ ፡ ፴፬ ፡ ላይ ፡ በተመለከተው ፡ ዝርዝር ፡ ውስጥ ፡ በመዝገብ ፡ የ 'A' ፡ ዓምድ ፡ ውስጥ ፡ የእለ ፡ ጸሐም ፡ ስም ፡ አለ ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ አለገበዝ ፡ ከእለ ፡ ጸሐም ፡ ቀጥሎ ፡ መንገሡን ፡ ስለሚያመለክት ፡ አባቱ ፡ ከልጁ ፡ ቀጥሎ ፡ ነገሠ ፡ ለማለት ፡ ያስቸግራል ። በዚህ ፡ ዓምድ ፡ በእለ ፡ ጸሐምና ፡ በአርማሕ ፡ መካከልም ፡ ኦራት ፡ የሚሆኑ ፡ ነገሥታት ፡ ስለአለፉ ፡ እለ ፡ ጸሐም ፡ የአርማሕ ፡ አባት ፡ መሆኑም ፡ ያጠራጥራል ። ከቀረው ፡ ታሪክ ፡ ነገሥት ፡ ተለቅመው ፡ በተዘጋጁት ፡ በ B ፡ በ C ፡ ዓምዶች ፡

ውስጥ : የአለ : ጸሐም : ስም : የለም ። በ C ዓምድ : ውስጥ : እንደሚታየው : አርማሕ : ከዮዲት : በኋላ : እንደነገሠ ሲያመለክት : ዮዲት : ደግሞ : የነበረችው : መሐመድ : ሞቶ : ፪፻ : ዓመት : ካለፈው : በኋላ : ስለሆነ : የአርማሕንና የመሐመድን : ግንኙነት : ይህ : ሁኔታ : ያፈርሰዋል : ወይም : ሁለት : አርማሕ : የሚባሉ : ነገሥታት : አንዱ : በመሐመድ : ጊዜ : ሌላው : ከዮዲት : በኋላ : የነበሩ : እንዳሉ : አይታወቅም ።

የአበሻው : ንጉሥ : መሐመድ : እንደጻፈለት : ቃል : ወደእስላምነት : ለመዘሩ : ብቻ : ሳይሆን : ልጁን : ከጁ : ሰዎች : ጋር : ወደመሐመድ : ለመላኩም : ደንበኛ : ማስረጃ : የለም ። ይሁን : እንጂ : በመሐመድና : በአክሱም : ንጉሥ : መካከል : የወዳጅነት : ግንኙነት : እንደነበረ ወደአክሱም : ንጉሥ : ሸሽተው : የመጡትም : እስላሞች : በደስታና : በተድላ : ብዙ : ጊዜ : ኖረው : ወደአገራቸው : ወደመካ : ሲመለሱ : የአክሱም : ንጉሥ : ያደረገላቸውን : ውለታ : ለመሐመድ : እየነገሩ : በሁለቱ : መካከል : ወዳጅነቱ : ጸንቶ : ስለነበረ : መሐመድም : አበሻንም : የአበሻንም : ንጉሥ : በቁራን : በመልካም : እያነሣ : አበሻን : አትንኩ : የሚል : ቃል : ሳይቀር : አጽኖል ። ስለዚህ : የዚህን : የወዳጅነት : ግንኙነትና : በክርስቲያኑ : አክሱማዊ : ንጉሥና : እስልምናን : በመሠረተው : በመሐመድ : መካከል : የተደረገውን : የደብዳቤና : የሰላምታ : መለዋወጥ : የሚያውቁ : የዐረብ : ጸሐፊዎች የአክሱሙ : ንጉሥ : የሰለሙ : መስሏቸው : ጽፈው : እንደሆነ : አይታወቅም ።

ምዕራፍ : ፮፻ ።

የመሐመድ : ተከታዮች—የእስላም : ወረራና : የአክሱም : መንግሥት : ውድቀት :

ባለፈው : ምዕራፍ : እንደተገነዘብነው : መሐመድ : የእስላምን : ሃይማኖት : መሥርቶ : የተለያየውን : የዐረብን : ነገድ : ሁሉ : በጦርነትም : በዘዴም : እያደረገ : አንድ : ዘር : አንድ : ሃይማኖት : ያለው : ባንድ : መንግሥት : ውስጥ : የሚተዳደር : አድርጎ : ለማቋቋም : ብዙ : ጊዜ : ደክሞ : አከናውኖ : ወደፍጻሜ : በተቃረኑበት : ስዓት : የቁስጥንጥንያ : ተገዥዎች : ወደሆኑት : ወደሶርያ : ክርስቲያኖች ጦር : ልክ : ሳለ : የላከው : ጦር : በሙታ : ተሸንፎ : ተመለሰ ። የዚህን : ብድር ለመመለስ : ራሱ : በ፯፻፴፮፣ ዓ : ም : ዘምቶ ጨርሶ ሳይቀናው : እንደተመለሰ : በ፯፻፴፪ ፣ ዓ : ም ሕ : በሞተ : ጊዜ አቡ : በከር : የሚባለው : የአይኸህ : አባት ስለፋ : የሚባል : የማዕርግ : ስም : ተሰጥቶት : ነገሠ ። ከሌፋ ማለት : «እንደራሴ : ወይም : ተከታይ» : ማለት : ነው ። እንደራሴነቱም : ተከታይነቱም : ለመሐመድ : ነው : ራሱል : አላህ-የአግዚአብሔር : መልእክተኛ» : የሚባለው : ቃል : ግን : ለመሐመድ : ብቻ : እንዲሆን : ተወስኗል ። በተረፈ : ከሌፋው : «አሚር : ኤል-ሙምኒን-የአማኞች : መስፍን» : የሚባል : ጭማሪ : ስም : አለው ። ስለዚህ : አቡ-በከር : በዐረብ : አገር : ባንዳንድ : ሥፍራ : የሽፍትነት : ሥራ : ሊቀሰቀስ : የነበረውን : ደምስሶ : ሲጨርስ : መሐመድ : የዠመረውን : የሶርያን : አገር : ለማስገባር :